

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет
Кафедра статистики, обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ
ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ
ПІДПРИЄМСТВА»**

Виконала:
здобувачка 2 курсу,
спеціальності

071 Облік і оподаткування

Вероніка КОЛІСОВА

Керівник : к.е.н., доц.

Тетяна РОЗІТ

Роботу допущено до захисту перед АК рішенням кафедри
статистики, обліку та аудиту від "9" листопада 2023 р., протокол № 4.

Завідувач кафедри статистики,
обліку та аудиту
д.е.н., професор

Оксана НЕСТЕРЕНКО

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1.Економічна сутність, поняття, класифікація та оцінка дебіторської та кредиторської заборгованості	7
1.2.Нормативно-правове забезпечення обліку і аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості	19
1.3.Макроекономічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ...	24
1.4.Організаційно-економічна характеристика ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" ...	33
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС"	44
2.1.Організація та особливості первинного обліку господарських операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості	44
2.2.Синтетичний і аналітичний облік дебіторської і кредиторської заборгованості	51
2.3.Методика відображення інформації з дебіторської і кредиторської заборгованості у фінансовій звітності	64
2.4.Використання автоматизованих бухгалтерських програм на підприємстві .	68
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС"	73
3.1.Методика аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві	73
3.2.Особливості методики аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві, її застосування та відображення її результатів	83
3.3.Напрями удосконалення організації обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві	92
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100
ДОДАТКИ	107

ВСТУП

В сучасних умовах господарювання багато підприємств України переживають не найкращі часи внаслідок війни, нестабільної економічної ситуації, наслідків пандемії тощо. Зараз, коли більшість з них стикається з труднощами, ефективне управління розрахунками з дебіторами та кредиторами стає стратегічно важливим аспектом фінансового забезпечення підприємств, оскільки заборгованість за ними має прямий вплив на ліквідність, фінансовий стан та загальну стійкість бізнесу.

У контексті обліку, аналізу та аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами, розвивається важлива система, яка відіграє ключову роль у вчасному виявленні фінансових ризиків та розробці ефективних стратегій управління ними. Зазначена система є не лише обширною, а й складною, враховуючи різноманітні аспекти взаємодії з контрагентами та внутрішніми процесами підприємства.

Швидкий розвиток інформаційних технологій відкриває нові можливості для підвищення ефективності управління розрахунками з дебіторами та кредиторами. Автоматизація процесів розрахунків, використання штучного інтелекту та інших технологій дозволяє підприємствам поліпшити контроль за заборгованістю, своєчасно виявляти та попереджувати проблеми.

Також нормативно-правова база, що регулює питання обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості, постійно змінюється, що вимагає від підприємств своєчасного оновлення своїх знань та навичок у цій сфері.

Усі вище зазначені пункти підтверджують актуальність дослідження організації та методики обліку, аналізу і аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості та вимагають детального вивчення цієї теми.

Питання організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості широко висвітлені в науковій літературі. Дослідженню цієї теми присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних

вчених, як: Бутинець Ф.Ф., Чебанова Н.М., Гудзь О.Є., Нехайчук Ю.С. та Нехайчук Д.В., Бланк І.А. та інші. У цих працях розглянуті теоретичні основи обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості, а також практичні аспекти їх організації на підприємствах різних галузей економіки.

Тим не менш, незважаючи на значну кількість досліджень, проведених у цій галузі, тема залишається актуальною та потребує додаткового вивчення. Це пов'язано з недосконалістю нормативно-правової бази, що регулює облік, аналіз та аудит дебіторської та кредиторської заборгованості, недостатньою практичною орієнтацією у цій галузі, а також з сфокусованістю науковців тільки на одному процесі чи на одному виді заборгованостей, що не працює у комплексі.

Тому мета цієї кваліфікаційної роботи полягає у вивченні теоретичних і практичних сторін процесу обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, а також визначенні шляхів оптимізації їх організації на підприємстві.

Для досягнення заявленої вище мети потрібно вирішити такі завдання:

- розглянути теоретичні аспекти обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- дослідити вплив зовнішніх чинників, таких як законодавство, економічна ситуація та ринкові умови, на процес обліку та управління заборгованістю;
- здійснити огляд фінансового стану підприємства та його техніко-економічних показників, враховуючи його дебіторську та кредиторську заборгованість, і визначити ключові показники та тенденції;
- проаналізувати стан організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві;
- розробити рекомендації щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві.

Об'єктом дослідження є система організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві.

Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні аспекти організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості.

У процесі дослідження були використані такі методи:

- абстрагування для визначення основних термінів, які пов'язані з дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- аналіз дозволив проаналізувати стан організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві;
- класифікація для порівняльного вивчення різних підходів до класифікації заборгованості;
- економетричне моделювання для визначення впливу макроекономічних показників на заборгованість, використання програмного забезпечення;
- порівняння дозволило порівняти стан організації обліку, аналізу та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві з іншими підприємствами;
- синтез, який дозволив об'єднати результати аналізу та порівняння в єдину систему рекомендацій.

Для написання кваліфікаційної роботи були використані наукові публікації, підручники та книги вітчизняних і зарубіжних авторів, законодавчі та нормативні акти, міжнародні та національні стандарти обліку та аудиту, статистичні дані, матеріали конференцій, кваліфікаційних робіт, електронних джерел, звітність та офіційний сайт ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС».

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження, що містяться в кваліфікаційній магістерській роботі, пройшли апробацію у XI Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції» (18 травня 2023 р., м. Одеса) (Додаток М).

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 62 джерело та 11 додатків. Основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 98 сторінках.

Публікації здобувача за темою кваліфікаційної магістерської роботи:

1. Колісова В.Р. МСФЗ 9 та їх вплив на дебіторську заборгованість // *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції*. 2023. С. 11-13.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність, поняття, класифікація та оцінка дебіторської та кредиторської заборгованості

Діяльність будь-якого підприємства неможлива без взаємодій з іншими, будь це надавання та отримання різних послуг, продаж товарів, постачання матеріалів чи реалізація спільних проєктів. Це призводить до утворення для підприємства зобов'язань перед іншими компаніями у формі дебіторської та кредиторської заборгованості, які є невід'ємною частиною його діяльності.

Загалом концепція надання кредитів і відстеження боргів сягає стародавніх цивілізацій, таких як Месопотамія та Єгипет, де торговці використовували прості системи обліку, щоб відстежувати, хто їм винен. Ранні записи з Вавилону та Стародавньої Греції згадують про використання векселів і боргових зобов'язань.

У середні віки європейські купці та гільдії формалізували відстеження кредитів і боргів, що перетворилося на систему подвійного бухгалтерського обліку, яку Лука Пачолі описав у своїх трактатах «Сума арифметики» у 1494 році. Зі зростанням торгівлі та промисловості у 18-му та 19-му століттях підприємства почали здійснювати ширші кредитні операції, що призвело до розробки складніших методів обліку для управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

У 1926 р. визначення цих показників надає в своїй роботі Корецький С.І.: «Взаємовідносини двох осіб, що укладають угоду можна виразити латинськими термінами: дебет (повинен) і кредит (вірить комусь, має за кимось)» [7].

Наразі існує велика кількість визначень розглянутих заборгованостей. Дефініції «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість» розглядаються як об'єкти економічної, юридичної та облікової площини, тому

дискусійні питання щодо їх визначення та оцінки ще тривалий час буде не вирішено [11].

Трактування поняття «дебіторської заборгованості» наводиться у великій кількості нормативних і законодавчих документах, а також у працях учених-економістів (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення «дебіторська заборгованість» у роботах вітчизняних і закордонних вчених та нормативних документах

Автор, джерело	Визначення
НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Сума заборгованості юридичних та фізичних осіб, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів підприємству на певну дату [38].
Бутинець Ф.Ф.	Сума заборгованостей підприємству на певну дату [8].
Білик М.Д.	Матеріальні ресурси, які не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства [1].
Бріхгем Є.Ф.	Суми, очікувані до надходження від клієнтів за вже продані товари [6].
Матицина Н.О.	Розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку їх оплати [25].
Нехайчук Ю.С., Нехайчук Д.В.	Складова оборотного капіталу, яка передбачає, певні вимоги до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг [43].
Степаненко О.І., Дубовик М.Ф.	Одна з форм кредитування підприємством своїх клієнтів (покупців, замовників), що призводить до нестачі грошових коштів, уповільнення оборотності активів та знижує загальну економічну активність суб'єкта господарювання [53].
Бланк І.А.	Сума заборгованості на користь підприємства за наданий ним комерційний кредит, споживчий кредит, а також за попередню оплату продукції, що купується [3].
Сурніна К.С	Майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів [49].
Черненко Л.В	Права (вимоги), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору на повернення боргів платниками та фінансовий ресурс, що тимчасово вилучений з кругообігу і підлягає поверненню в майбутньому [59].

З табл. 1.1 ми бачимо, що різні джерела по-різному визначають «дебіторську заборгованість», проте загальна ідея поняття «дебіторська заборгованість» полягає в тому, що це сума грошей чи активів, яку інша особа чи організація повинна підприємству і яка очікується до надходження в майбутньому. Визначення в таблиці також наголошує, що дебіторська

заборгованість може включати непогашені зобов'язання за товари, послуги, чи інші фінансові зобов'язання перед підприємством.

«Кредиторську заборгованість» та «зобов'язання» у джерелах також розкривають по-різному (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Визначення «кредиторська заборгованість» та «зобов'язання» у роботах вітчизняних і закордонних вчених та нормативних документах

Термін	Автор, джерело	Визначення
Зобов'язання	Закон України «Про бухгалтерський та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [48].
Зобов'язання	МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»	Існуюче зобов'язання суб'єкта господарювання, яке виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, приведе до вибуття ресурсів суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі економічні вигоди [35].
Зобов'язання	Цивільний кодекс України	Правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [57].
Кредиторська заборгованість	Бланк І. А	Поточні зобов'язання підприємства [3].
Зобов'язання	Михайлішин Н.П.	Джерело формування фінансових ресурсів для фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства [29].
Зобов'язання	Р. Шпруз і М. Муниц	Вимога або ряд вимог до підприємства, термін погашення і незалежна величина кожного з яких відомі або можуть бути досить точно визначені.
Кредиторська заборгованість	Загородній А.Г. і Партин Г.О.	Заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк [44].

Якщо узагальнити дані з табл. 1.2, то можемо зробити висновок, що «кредиторська заборгованість» або «зобов'язання», бо ці поняття є тотожними, - це сума грошей чи активів, яку одна сторона повинна повернути іншій стороні,

зазвичай у формі оплати за отримані раніше товари, послуги або нанесені збитки. Тобто це ситуація, коли підприємство має певні зобов'язання перед іншими сторонами і воно повинно виконати певні дії або сплатити певну суму грошей в майбутньому, що призведе до вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди.

Як і інші об'єкти бухгалтерського обліку, дебіторська та кредиторська заборгованості мають свої класифікаційні ознаки, які використовуються для правильної побудови та організації обліку на підприємстві. Класифікація допомагає структурувати ці фінансові обов'язки та керувати ними більш ефективно. Тому розглянемо класифікацію кожної з заборгованостей.

Залежно від структури та потреб, класифікацію дебіторської заборгованості різні науковці та джерела характеризують неоднаково (рисунок 1.1).

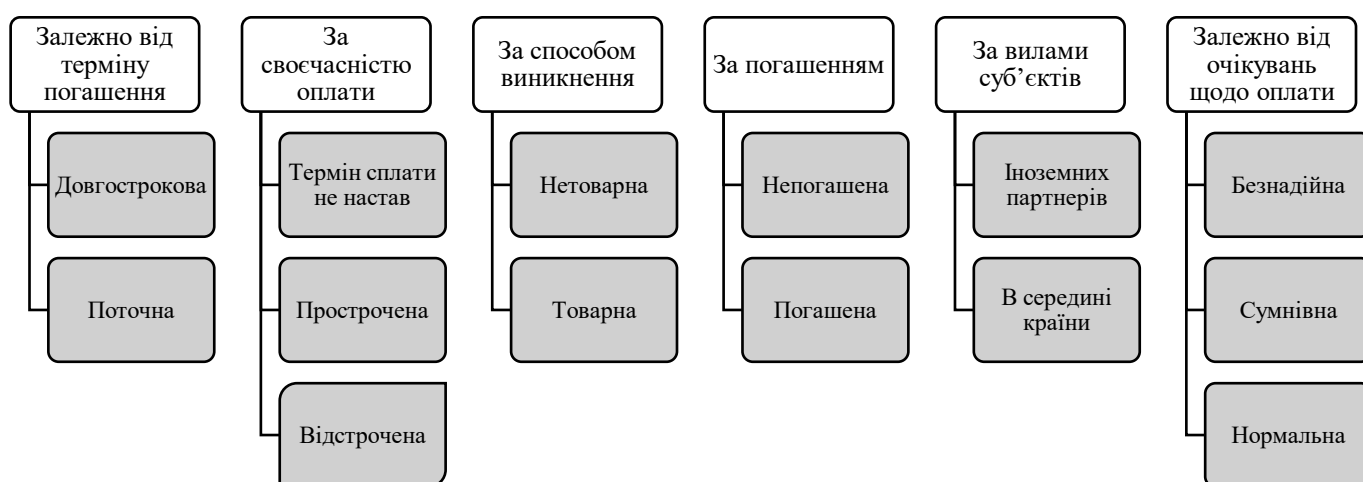

Рисунок 1.1 – Узагальнення класифікації дебіторської заборгованості за різними джерелами

Основними критеріями для класифікації дебіторської заборгованості є:

- 1) термін погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом;
- 2) об'єкти, за якими виникла дебіторська заборгованість;
- 3) своєчасність погашення [26].

Відповідно до НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість ділиться на довгострокову та поточну заборгованість. Поточною є заборгованість, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу, а довгострокова - не виникає під час нормального операційного циклу та не буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу [38].

Дебіторська заборгованість може бути класифікована за об'єктами, за якими виникла. Наприклад, ця класифікація може включати поділ дебіторської заборгованості на такі категорії, як борги за товари, послуги, векселі, видані аванси, за нарахованими дивідендами, відсотками, роялті та іншими доходами, розрахунки за претензіями та інші види заборгованості відповідно до призначення та джерела виникнення цих боргів. Також можна додати, що даний вид заборгованості класифікується за видом контрагента: розрахунки з постачальниками, з бюджетом, з соціальним страхуванням, за векселями тощо.

За своєчасністю погашення розділяють заборгованість, термін сплати якої ще не настав (строкова або нормальна) та прострочену, термін сплати якої минув, і вона не була сплачена у визначений строк. Класифікація за термінами погашення використовується насамперед під час обчислення резерву сумнівних боргів [26].

Ще однією цікавою класифікацією є розподіл розрахунків з дебіторами залежно від очікувань щодо оплати. Ця класифікація може включати наступні категорії:

- Дебіторська заборгованість, яка очікується на сплату без проблем, тобто нормальна дебіторська заборгованість. Це заборгованість, щодо якої не виникає якихось сумнівів та клієнти або контрагенти відомі своєю надійністю в оплаті;
- Сумнівна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є невпевненість її погашення боржником [38].
- Безнадійна дебіторська заборгованість - це заборгованість, стосовно якої виникають сумніви у її поверненні боржником, або термін позовної давності

настільки давно минув, що вже неможливо вимагати її погашення законним шляхом.

Щоб скласти Баланс і Звіт про фінансові результати використовується класифікація дебіторської заборгованості за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, який визначає:

- Довгострокову дебіторську заборгованість, до складу якої входять заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду, довгострокові векселі одержані, інша дебіторська заборгованість;
- Поточну дебіторську заборгованість, за якою класифікують короткострокові векселі отримані, дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги, розрахунки з вітчизняними покупцями, розрахунки з іноземними покупцями;
- Дебіторську заборгованість по розрахунках: розрахунки за виданими авансами, розрахунки з підзвітними особами, розрахунки за нарахованими доходами, розрахунки за претензіями, розрахунки за відшкодуванням завданих збитків, розрахунки за позиками членам кредитних спілок, розрахунки з іншими дебіторами, розрахунки з державними цільовими фондами;
- Списану дебіторську заборгованість.

Як ми бачимо, існує багато способів класифікації дебіторської заборгованості, деякі з яких є обов'язковими, бо затверджені стандартами та нормативними документами, а деякі можуть використовуватись підприємством залежно від їх потреб та характеристик.

Щодо кредиторської заборгованості, то розрізняють також декілька видів класифікаційних критеріїв (рисунки 1.2).

За НП(С)БО 11 «Зобов'язання» кредиторська заборгованість класифікується таким чином:

- Довгострокові зобов'язання - зобов'язання, які не будуть погашені під час нормального операційного циклу або не будуть погашені протягом дванадцяти місяців з дати балансу. До них належать довгострокові кредити

банків у національній валюті або в іноземній валюті, відстрочені довгострокові кредити банків, інші довгострокові позики;

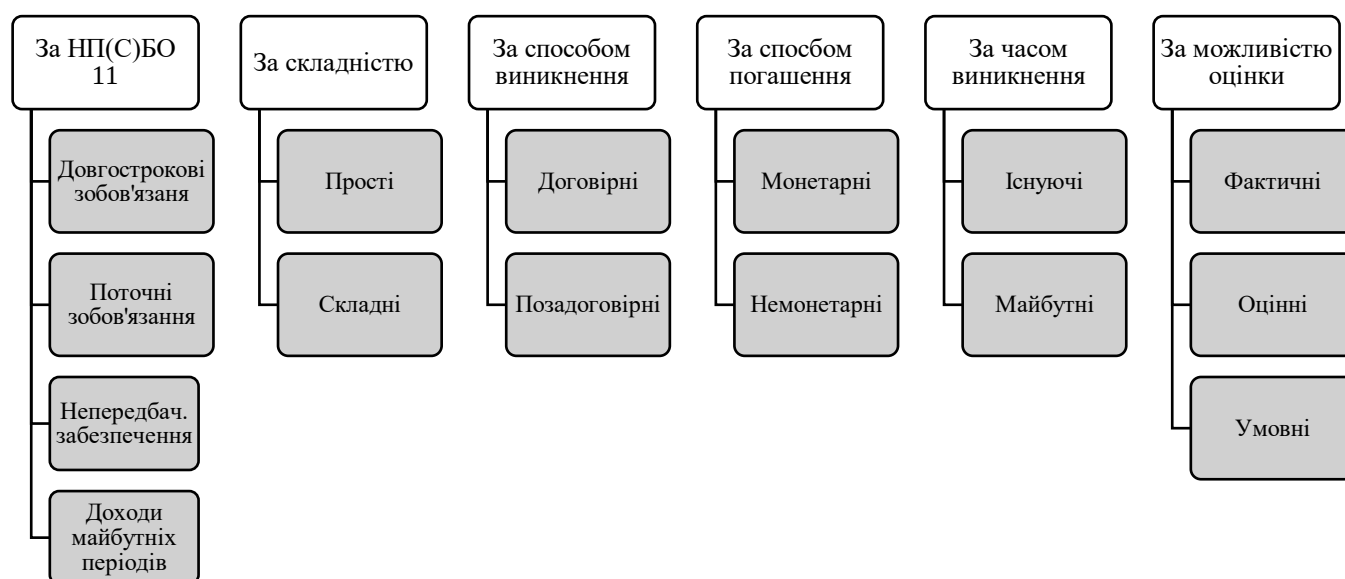

Рисунок 1.2 – Узагальнення класифікації кредиторської заборгованості за різними джерелами

- Поточні зобов'язання - зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [39]. До них належать короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, короткострокові векселі, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків), поточні забезпечення, інші поточні зобов'язання. Також до поточних зобов'язань відносять забезпечення, що створюють для відшкодування майбутніх операційних витрат [11].

- Непередбачені забезпечення - зобов'язання, які 1) виникають в результаті минулих подій і чиє існування залежить від невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або 2) виникають в результаті минулих подій, але не визнаються через малоймовірність

використання ресурсів, які призведуть до економічних вигід, або через неможливість точно визначити суму зобов'язання [39].

- Доходи майбутніх періодів – отримані у звітному періоді кошти, які відносяться до майбутніх.

За МСБО 1 зобов'язання поділяються на поточні та непоточні, що схоже на класифікацію за національним стандартом. У системі МСФЗ кредиторську класифікацію також розподіляють за часом виникнення на існуючі, тобто такі, що вже існують на момент складання фінансової звітності, та майбутні зобов'язання, які теж виникли внаслідок минулих подій, але їх існування та сума ще не підтверджені на момент складання фінансової звітності.

Деякі автори розрізняють кредиторську заборгованість за складністю, де прості зобов'язання виникають внаслідок звичайних операцій і мають чітко визначений спосіб погашення, а складні зобов'язання виникають внаслідок більш складних умов і можуть включати різноманітні додаткові обставини.

Зобов'язання можуть поділятися на різні категорії залежно від можливості оцінки та їхнього походження. Бувають фактичні, оцінні та умовні зобов'язання. Фактичні впливають із договірних відносин і поділяються на документальні, які підтверджуються відповідними документами, та враховані, які враховуються в обліку без потреби у документальному підтвердженні. Оцінні виникають, коли суму заборгованості не можна визначити до певної дати в майбутньому, наприклад, при виникненні правових справ чи судових позовів [37]. Умовні зобов'язання виникають на підставі умовних фактів і не включаються до основної фінансової звітності, але відображаються у примітках.

Підхід до класифікації кредиторської заборгованості є більш структурованим серед науковців та законодавчої бази ніж для дебіторської заборгованості, що спрощує процес ведення її обліку та управління.

Визнання та оцінка дебіторської та кредиторської заборгованості також є невід'ємними елементами ведення обліку на підприємстві, оскільки це важливо для забезпечення ясності, точності та достовірності його фінансової звітності.

Обидва види заборгованості визнаються відповідно до встановлених бухгалтерських стандартів.

Згідно з НП(С)БО 10 визнання дебіторської заборгованості як активу в бухгалтерському обліку базується на ймовірності отримання майбутніх економічних вигод та можливості достовірної визначення її суми [38]. Також у стандарті прописано щодо визнання поточної дебіторської заборгованості: а саме, що вона визнається активом в момент визнання доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг. У випадку, коли платіж відкладений, і виникає різниця між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою грошових коштів або їх еквівалентів, така різниця визнається як дебіторська заборгованість за нарахованими доходами (процентами) у періоді її нарахування [38].

Відповідно до МСФЗ 9 поточна дебіторська заборгованість визнається фінансовим активом тоді і лише тоді, коли суб'єкт господарювання стає стороною контрактних положень щодо цього інструмента [33]. Тобто спільною рисою щодо визнання між вітчизняним та зарубіжним стандартом є лише визнання поточних розрахунків з дебіторами активом.

Залежно від причини виникнення та її характеристик, оцінка дебіторської заборгованості може варіюватися. За НП(С)БО 10 при виникненні поточна дебіторська заборгованість оцінюється за первісною вартістю, якщо не має відстрочення платежу. На дату складання Балансу поточна дебіторська заборгованість оцінюється за чистою реалізаційною вартістю з урахуванням резерву сумнівних боргів, який визначається за застосуванням абсолютної суми сумнівної заборгованості або застосуванням коефіцієнта сумнівності. Довгострокова дебіторська заборгованість оцінюється за її теперішньою вартістю.

За міжнародними стандартами дебіторська заборгованість при первісному визнанні оцінюється за справедливою вартістю товарів та послуг за договором. Подальший облік розрахунків з дебіторами залежить від виду дебіторської заборгованості: короткострокова оцінюється за справедливою вартістю за

вирахуванням можливого резерву під знецінення, а довгострокова обліковується за амортизованою вартістю з використанням методу ефективної процентної ставки.

Щодо кредиторської заборгованості, то відповідно до НП(С)БО 11 зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення [39].

Якщо брати до уваги міжнародні стандарти, то для фінансових зобов'язань визнання є таким же як і для фінансових активів. Але за Концептуальною основою фінансової звітності зобов'язання визнається в балансі, коли ймовірно, що в результаті погашення існуючого зобов'язання відбудеться вибуття ресурсів, які втілюють економічні вигоди, і суму, за якою буде погашено зобов'язання, можна достовірно виміряти [24]. Тому можна сказати, що поняття визнання у національному та міжнародному стандартах є схожими.

Оцінка зобов'язань також описана у НП(С)БО 11. За ним довгострокові зобов'язання оцінюються в балансі за теперішньою вартістю, поточні зобов'язання – за сумою погашення, а забезпечення – за обліковою оцінкою ресурсів.

Міжнародні стандарти встановлюють такі кваліфікаційні категорії, які потім застосовуються для оцінки: амортизована собівартість та справедлива вартість через прибуток або збиток. Взагалі в цьому документі визначення порядку оцінки є досить розмитим, якщо порівнювати з нашим стандартом.

Первісне визнання кредиторської заборгованості оцінюється за справедливою собівартістю, а потім вже за амортизованою собівартістю, користуючись методом ефективного відсотка, за винятком таких зобов'язань:

- фінансові зобов'язання за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку;
- фінансові зобов'язання, що виникають, коли передача фінансового активу не відповідає критеріям для припинення визнання або коли застосовується підхід подальшої участі;

- контракти фінансової гарантії;
- зобов'язання надати позику за відсотковою ставкою, нижчою ніж ринкова [33].

Для кращого розуміння видів оцінок заборгованостей та методики їх розрахунків, які ми описували вище, розробимо табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Види оцінок вартості заборгованостей

Оцінка	Характеристика
Первісна вартість	Вартість, яка, наприклад, відображається у договорі.
Чиста реалізаційна вартість	Сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів [38].
Теперішня вартість	Дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде потрібна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства [39].
Справедлива вартість	Ціна, яка була б отримана за продаж активу або сплачена за передачу зобов'язання у звичайній операції на основному ринку на дату оцінки за поточних ринкових умов, незалежно від того, чи спостерігається така ціна безпосередньо, чи оцінена за допомогою іншого методу оцінювання [39].
Амортизована вартість	Собівартість з урахуванням часткового її списання внаслідок зменшення корисності, яка збільшена (зменшена) на суму накопиченої амортизації дисконту (премії) [40].
Сума погашення	Недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства [39].

Як ми бачимо з вищезазначеного матеріалу, то оцінка та визнання заборгованостей є досить складним предметом для обліку та аналізу, оскільки передбачає багато нюансів та розходжень між вітчизняним та міжнародним стандартами.

Розглянувши детально дебіторську та кредиторську заборгованість більш з облікової сторони, необхідно також зазначити, як їх показники можуть впливати на діяльність підприємства в цілому (рисунки 1.3)(рисунки 1.4).

Як ми бачимо з рис. 1.3, визнання дебіторської заборгованості на підприємстві може мати як позитивний, так і негативний вплив на діяльність. Так, наприклад, може збільшитись та зменшитись ліквідність, оскільки збільшення розрахунків з дебіторами може служити джерелом грошових коштів для підприємства та водночас обмежити доступність готівки для забезпечення

поточних потреб підприємства. Якщо дивитись з боку надання послуг та продажу товарів, то підприємство, яке надає клієнтам кредит, може залучити більше клієнтів і покращити свою конкурентоспроможність, але, з іншого боку існує ризик того, що клієнти не сплатять заборгованість.

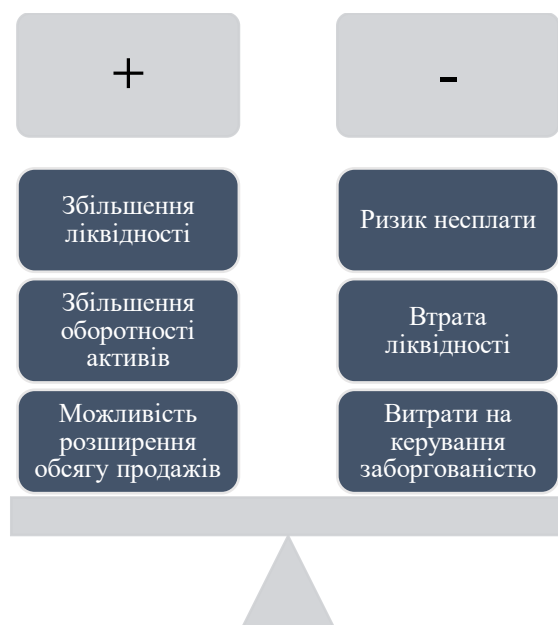

Рисунок 1.3 – Можливі наслідки формування дебіторської заборгованості для діяльності підприємства

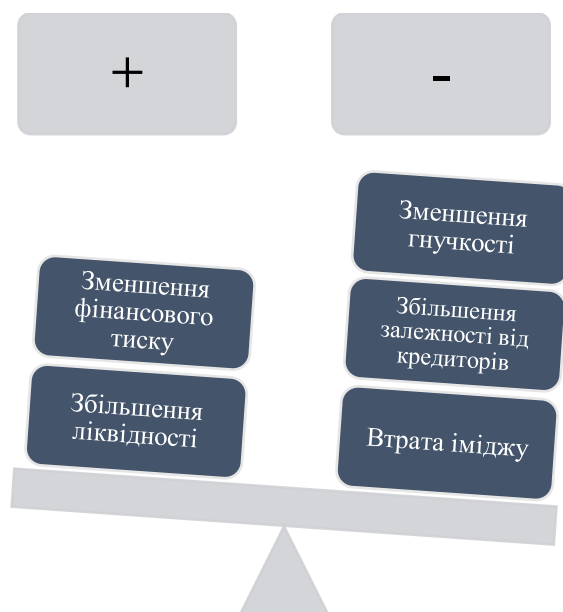

Рисунок 1.4 – Можливі наслідки формування кредиторської заборгованості для діяльності підприємства

Якщо дивитись на дані рис. 1.4, то можемо виділити більше мінусів від кредиторської заборгованості для діяльності підприємства. Збільшення кредиторської заборгованості призводить до обмежень гнучкості підприємства у прийнятті рішень та залежності від кредиторів, а також втрачається імідж підприємства та привабливість для інвестицій. До плюсів можна віднести, що кредит дозволяє підприємству зберігати гроші на рахунок і використовувати їх для інших потреб, зменшуючи фінансовий тиск на підприємство.

Таким чином, базою для розуміння показників дебіторської та кредиторської заборгованості є їх визначення, класифікація, визнання та оцінка, які є важливими компонентами фінансового управління підприємством.

1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку і аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості

Показники дебіторської та кредиторської заборгованості є важливими для підприємства, оскільки вони впливають на різні аспекти його фінансового стану. Також важливо враховувати їхній вплив на економіку країни в цілому. Тому виникає необхідність регулювання обліку та аудиту цих елементів, керуючись відповідними нормативними документами, чинними в Україні, та внутрішніми документами підприємства, для забезпечення належного фінансового контролю та звітності.

Насамперед нормативні документи мають різний юридичний статус, і тому одні з них підпорядковані іншим. Це формує декілька рівнів регламенту обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами в нашій країні, які представлені на рис. 1.5.

Спочатку ми розглянемо Міжнародні стандарти, які включають вимоги і рекомендації стосовно обліку заборгованостей та подання звітності, оскільки перехід на ці стандарти є важливим кроком для розвитку нашої держави в цілому. Слід зазначити, що у міжнародній практиці відсутній спеціальний

стандарт, який регламентує питання, які пов'язані з обліком заборгованостей. Тому для цих цілей використовується такі основні МСФЗ, як:

- МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» (IFRS 9 "Financial Instruments");
- МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» (IFRS 7 "Financial Instruments: Disclosures");
- МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» ("Financial Instruments: Presentation").

Рисунок 1.5 - Рівні нормативного регулювання дебіторської та кредиторської заборгованості

МСФЗ 9 "Фінансові інструменти" є важливим документом, який визначає, як суб'єкт господарювання має класифікувати та оцінювати фінансові активи та фінансові зобов'язання [33]. Він набув чинності 1 січня 2018 року та призначений для заміни МСФЗ 39 щодо класифікації та вимірювання фінансових інструментів. Загалом цей стандарт розглядає дебіторську та кредиторську заборгованості як фінансові активи, що є новітнім для обліку у нашій країні. Також МСФЗ 9 визначає низку вказівок для класифікації, вимірювання та оцінки

дебіторської та кредиторської заборгованостей з позицій фінансового активу та фінансового зобов'язання в залежності від їхніх характеристик та цільового використання.

МСФЗ 7 "Фінансові інструменти: розкриття інформації" вимагає від суб'єктів господарювання розкриття інформації у своїх фінансових звітах для оцінки користувачами значення фінансових інструментів для цього суб'єкта та характер і ступінь ризиків, що виникають у зв'язку з ними [32]. Тож, у МСФЗ 7 зазначаються вимоги щодо розкриття інформації для дебіторської та кредиторської заборгованостей у фінансовій звітності.

МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» встановлює вимоги до представлення фінансових інструментів у фінансовій звітності та визначає, які фінансові інструменти повинні бути представлені як активи, зобов'язання чи еквівалент грошових коштів [31]. Тому за цим стандартом визначаються правила представлення та розкриття інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість у фінансовій звітності підприємства.

Основними документами в українському законодавстві, в яких прописані принципи регулювання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості та розкриття інформації щодо них у фінансовій звітності є Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» та Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». Також деякі питання, пов'язані з обліковим відображенням, розглядаються в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти», НП(С)БО 14 «Оренда», НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», НП(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін».

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності [38]. Основні положення, які цей стандарт включає в себе про дебіторську заборгованість, є визначення дебіторської

заборгованості, її визнання та оцінка; методи розрахунку величини резерву сумнівних боргів; класифікація дебіторської заборгованості; розкриття інформації про дебіторську заборгованість у примітках до фінзвітності тощо.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності [39]. Цей стандарт містить інформацію про визначення кредиторської заборгованості (зобов'язання); визначення щодо термінів; умови визнання та оцінки зобов'язань; розкриття інформації про зобов'язання у примітках до фінзвітності і т.д.

Слід зазначити, що міжнародні та українські стандарти в деяких моментах різняться, а саме: у визначенні класифікації заборгованостей, визнанні, оцінці заборгованостей, хеджуванні, процедурі зменшення корисності фінансових активів, резервуванні сумнівного боргу тощо.

Усі Національні положення підпорядковуються Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Цей закон є основним і фундаментальним законодавчим актом в Україні, який регулює питання бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Щодо об'єктів нашого дослідження, то цей документ визначає саме поняття «заборгованість», а також засади ведення обліку на підприємстві, включаючи організацію обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами.

В свою чергу для обліку своєї діяльності, у тому числі обліку зобов'язань за дебіторами та кредиторами, використовується План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, а також Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, яка його регламентує.

Податкове регулювання та контроль за справлянням податків, у тому числі в частині заборгованостей підприємств за податками, визначено у Податковому кодексі України від 02.12.2010 № 2755-VI. Цей кодекс встановлює правила і процедури сплати податків, включаючи оподаткування операцій з дебіторською

та кредиторською заборгованістю. Крім того, він передбачає вимоги щодо подання звітності та ведення обліку цих операцій для забезпечення контролю з боку податкових органів.

Регулювання інших юридичних питань, немайнових та цивільних відносин, включаючи правові аспекти дебіторської та кредиторської заборгованості, покладено на Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Цей кодекс встановлює загальні правила укладання цивільних договорів, включаючи угоди про дебіторську та кредиторську заборгованість, та визначає права та обов'язки сторін у таких відносинах.

Аудиторські перевірки дебіторської та кредиторської заборгованостей чиняться відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII та Міжнародних стандартів аудиту (МСА).

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» визначає правові засади аудиту фінансової звітності, провадження аудиторської діяльності в Україні та регулює відносини, що виникають при її провадженні [47]. Закон передбачає, що аудитори повинні оцінювати достовірність та правильність обліку дебіторської та кредиторської заборгованості у фінансовій звітності підприємств, а також встановлює вимоги до аудиторського звіту, який містить висновки та рекомендації щодо них.

Щодо МСА, то слід зазначити, що також немає конкретного стандарту, який би відповідав за положення перевірки розрахунків, тому затверджено наступні МСА, що регулюють різноманітні етапи аудиту: МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту», МСА 230 «Аудиторська документація», МСА 500 «Поняття й види аудиторських доказів», МСА 505 «Зовнішні підтвердження», МСА 530 «Аудиторська вибірка» тощо [4].

На рівні підприємства облік заборгованостей також регламентується Наказом про облікову політику, посадовими інструкціями та графіком документообігу. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо облікової

політики підприємства (Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635) щодо заборгованості в наказі про облікову політику підприємства мають міститися: визначений метод обчислення резерву сумнівних боргів та перелік створюваних забезпечень майбутніх витрат і платежів [18]. Посадові інструкції визначають ролі та обов'язки конкретних співробітників, які відповідають за облік розрахунків з дебіторами та кредиторами. Графік документообігу визначає послідовність та терміни обробки первинних документів, пов'язаних із заборгованостями.

Тож, для ефективного обліку, аналізу та аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості необхідно дотримуватися відповідних нормативно-правових вимог і стандартів, які регулюють цю сферу. Зокрема, це включає в себе дотримання вимог законодавства, стандартів обліку і аудиту, а також внутрішніх політик і процедур підприємства.

1.3. Макроекономічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості

Макроекономічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості впливає на фінансовий стан підприємств та загальну стабільність країни. З його допомогою можна досліджувати фінансову стійкість бізнесу та приймати обґрунтовані фінансові рішення як на рівні окремого підприємства, так і на рівні економіки країни в цілому.

Для макроекономічного дослідження спочатку візьмемо загальні обсяги дебіторської заборгованості за певний період та зробимо графік, щоб у динаміці подивитися на темпи зростання/зменшення показників (рисунок 1.6).

За даними з рис. 1.6 можна зробити висновок про значний ріст обсягів дебіторської заборгованості на підприємствах в Україні протягом розглянутого періоду.

Насамперед, на цю тенденцію вплинула економічна криза, яка охопила Україну у 2013 – 2015 рр. через торговельну війну з боку Росії. Її значно

поглибили російська збройна агресія 2014 року та девальвація гривні [17]. Також треба зауважити, що в цей час відбувався спад ВВП та падіння промислового виробництва, яке теж було спричинене воєнними діями на сході нашої країни, де була зосереджена велика кількість індустріальних підприємств.

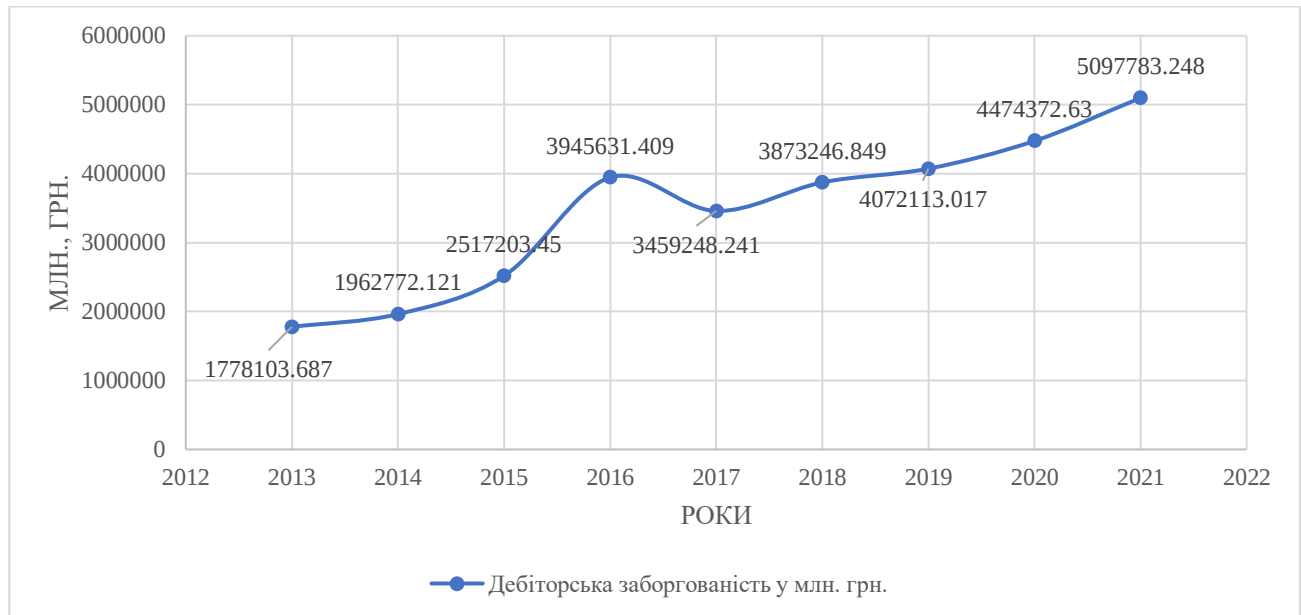

Рисунок 1.6 – Динаміка обсягу дебіторської заборгованості на підприємствах України у 2013-2021 рр. (сформовано на основі даних Державної служби статистики України [55])

У 2016 – 2019 рр. можна відзначити стабілізацію економічної ситуації в країні за рахунок введення реформ та інновацій. Підвищуються обсяги внутрішньої та зовнішньої торгівлі, що також призводить до збільшення кількості угод та заборгованості. Однак, продовжує зростати рівень безробіття та залишається складне становище на ринку праці.

З 2020 по 2021 роки в Україні спостерігалось подальше зростання дебіторської заборгованості, що може бути пов'язане зі складними економічними умовами та несприятливими факторами. Наприклад, пандемія COVID-19 також мала вплив на економіку та фінансову стійкість підприємств.

У цілому, аналіз даних показує, що дебіторська заборгованість у період з 2013 по 2021 роки в Україні мала тенденцію до зростання, до чого призвели різні фактори, включаючи економічні, політичні та валютні коливання.

Для більш глибокого розуміння динаміки дебіторської заборгованості та її впливу на підприємства, а також для оцінки ефективності управління цим показником, важливо аналізувати її питому вагу у складі оборотних активів.

Спочатку для більшої наочності складемо гістограму за даними з Держстату щодо обсягів оборотних активів та дебіторської заборгованості за досліджуваний період (рисунок 1.7).

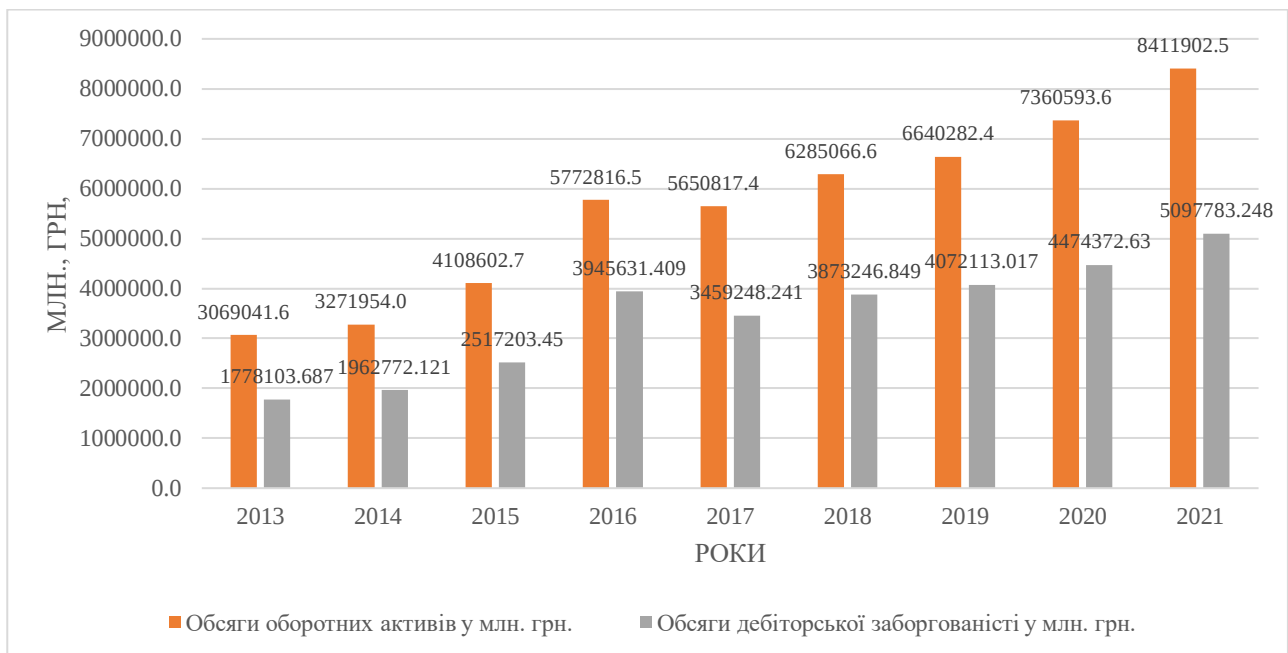

Рисунок 1.7 – Динаміка обсягів оборотних активів та дебіторської заборгованості на підприємствах України у 2013-2021 рр.

За даними рис. 1.7 створимо графік з динамікою питомої ваги дебіторської заборгованості у складі оборотних активів за цей період для подальшого аналізу та візуалізації тенденцій у цьому показнику протягом періоду часу (рисунок 1.8).

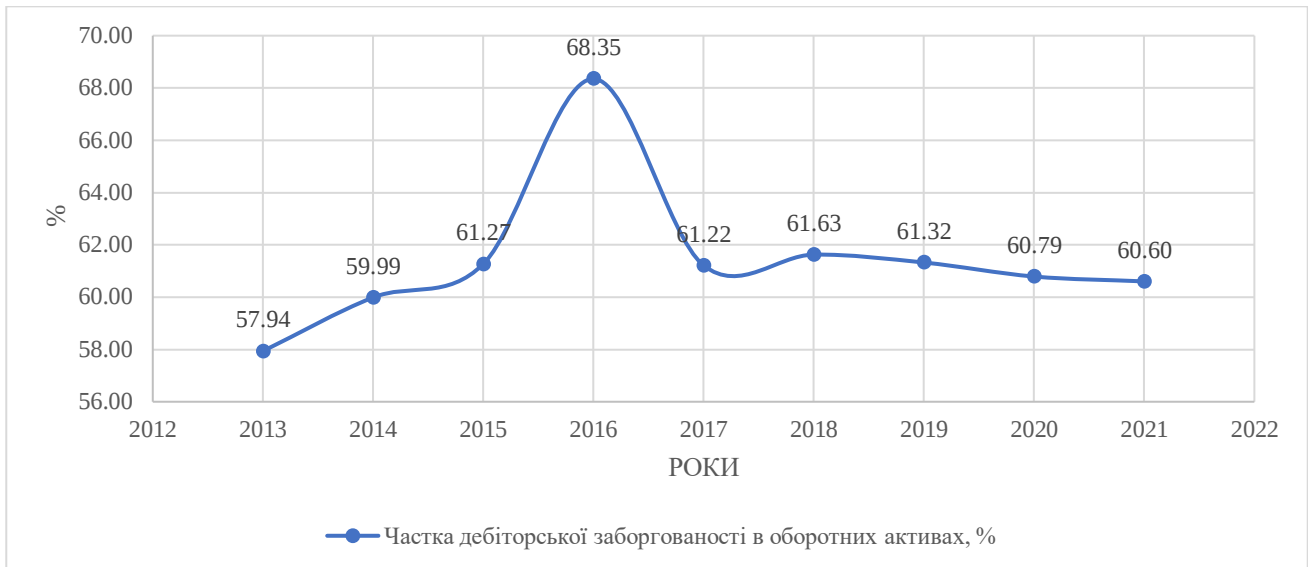

Рисунок 1.8 – Зміни частки дебіторської заборгованості за 2013-2021 рр.

Отже, за рис. 1.8 ми бачимо, що протягом усього досліджуваного періоду дебіторська заборгованість завжди займала більше половини від усього обсягу оборотних активів.

З 2013 по 2016 роки можемо спостерігати суттєве зростання показника до найвищого значення у 68,35%, що свідчить про збільшення кількості розрахунків з дебіторами в порівнянні з іншими видами активів. Це також є наслідком воєнного конфлікту та складного економічного стану у цей період.

Після 2016 року прослідковується певне зниження питомої ваги дебіторської заборгованості, незважаючи на збільшення загальних обсягів її показників. Але загалом вона залишалася на високому рівні, коливаючись у діапазоні від 60,6% до 61,63% у період з 2017 по 2021 роки. Це може свідчити про певне поліпшення в управлінні дебіторською заборгованістю та бажання підприємств зменшити ризики, пов'язані з цим показником.

Важливо враховувати, що цей показник може змінюватись в залежності від галузі та кон'юнктури ринку, тому, на нашу думку, буде правильним проаналізувати частки обсягу дебіторської заборгованості на підприємствах України за видами економічної діяльності за 2021 рік (рисунок 1.9).

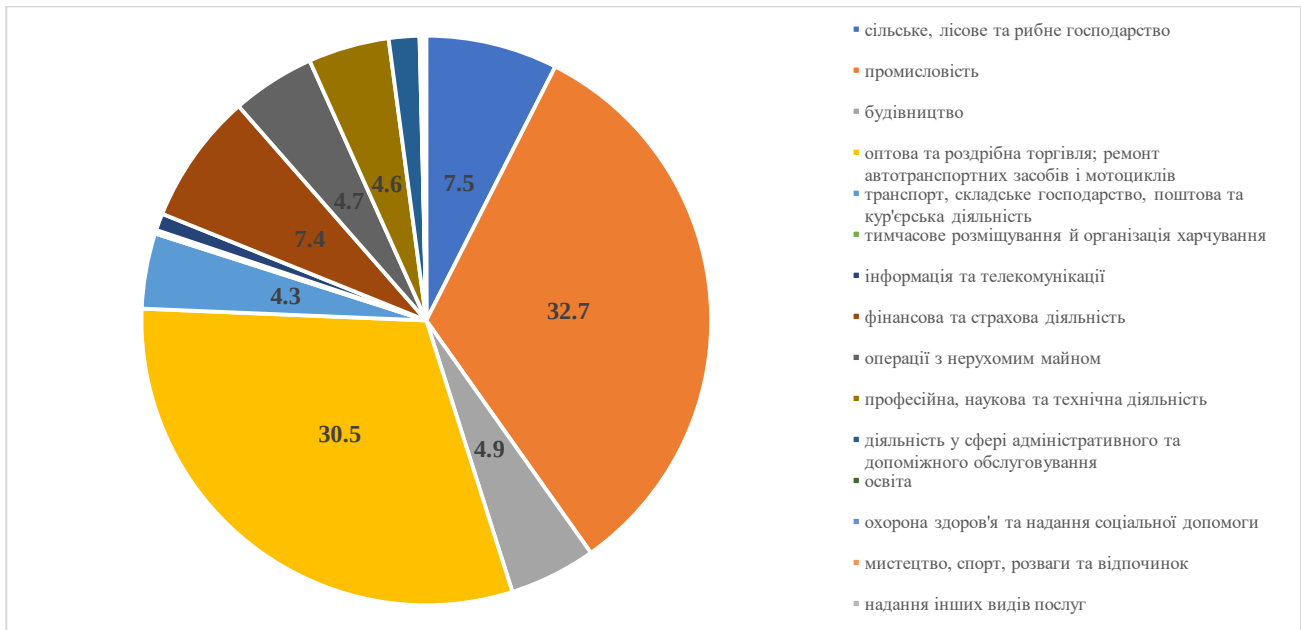

Рисунок 1.9 – Обсяги дебіторської заборгованості на підприємствах України за видами економічної діяльності у 2021 р.

Як ми бачимо за діаграмою (див. рис. 1.9) лідерами за обсягами дебіторської заборгованості є промисловість, оптова торгівля, сільське господарство та фінансова і страхова діяльність.

Промислові підприємства зазвичай працюють з великим обсягом оборотів і укладають довгострокові контракти з клієнтами, що може призводити до збільшення дебіторської заборгованості через тривалість операцій та значні суми, які клієнти повинні оплатити. Оптова торгівля також займає велику частку від усіх обсягів, оскільки у цій галузі також проводяться регулярні операції з покупцями на великі суми. У фінансовій сфері підприємства мають справу зі складними фінансовими операціями та довгостроковими угодами, які в свою чергу призводять до збільшення дебіторської заборгованості, особливо, коли виникають питання про страхові виплати або інші фінансові транзакції. У сільському господарстві великі суми дебіторської заборгованості можуть виникати через велику кількість постачальників та нестійку ситуацію на ринку.

Тож, проаналізувавши дебіторську заборгованість, перейдемо до розгляду показників кредиторської заборгованості. Почнемо також з огляду обсягів

кредиторської заборгованості за певний період та зробимо графік для подальшого дослідження (рисунок 1.10).

Рисунок 1.10 — Динаміка обсягу кредиторської заборгованості на підприємствах України у 2013-2021 рр.

За ілюстрацією динаміки загального обсягу кредиторської заборгованості на підприємствах України (див. рис. 1.10) ми бачимо тенденцію до зростання цього показника.

Як і для дебіторської заборгованості, період 2014 – 2016 рр. характеризувався тяжкою ситуацією в країні, пов'язаною з війною, складними економічними умовами, інфляцією та нестабільністю на ринку. Це все змушувало підприємства звертатися до кредиторів для забезпечення ліквідності та фінансування.

У 2017 – 2019 рр. ситуація на ринку трохи стабілізувалась, і ми можемо спостерігати невеликі коливання показників, а в 2017 р. навіть зменшення розрахунків з кредиторами до відмітки у 7500516,37 млн. грн. завдяки реформам, покращенню економічних умов, зростанню обсягів бізнесу і монетарній політиці, спрямованій на зниження процентних ставок.

За період 2020 – 2021 рр. обсяги кредиторської заборгованості знову почали зростати, причиною чого є пандемія COVID-19, яка суттєво вплинула на економіку та фінансовий стан багатьох підприємств.

Для більш детального аналізу показників зобов'язань подивимось на довгострокові та короткострокові зобов'язання у динаміці (рисунк 1.11).

Рисунок 1.11 – Динаміка обсягів довгострокових та короткострокових зобов'язань на підприємствах України у 2013-2021 рр.

З рис. 1.11 ми бачимо, що обсяги довгострокових зобов'язань протягом цих років залишаються плюс мінус на одному і тому самому рівні, а от поточних зобов'язань набагато більше, і вони мають тенденцію до росту. Це може свідчити про фінансовий стрес на підприємствах та необхідність уважного моніторингу фінансової стійкості економіки України. Також важливо враховувати, що історичні події, такі як реформи та конфлікт на сході, мали великий вплив на ці показники.

Загальна кредиторська заборгованість складається з заборгованостей за різними видами економічної діяльності, тому розглянемо питому вагу кожної з них за даними рис. 1.12.

З рис. 1.12 ми бачимо, що найбільшу питому вагу у загальній кредиторській заборгованості складають підприємства у галузях промисловості і оптової та роздрібної торгівлі, а найменшу різні соціальні галузі.

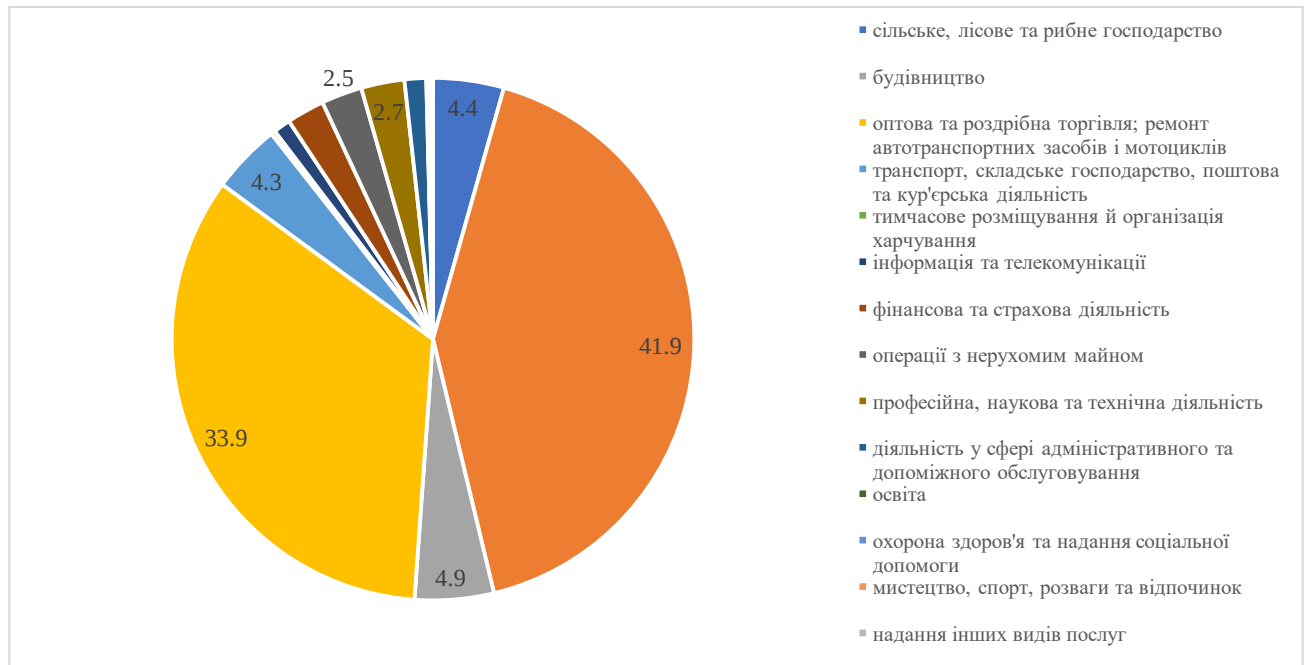

Рисунок 1.12 – Обсяги кредиторської заборгованості на підприємствах України за видами економічної діяльності у 2021 р.

Такий розподіл можна пояснити також тими ж тезисами, як і розподіл дебіторської заборгованості. У промисловості до великих обсягів кредиторської заборгованості призводять велика кількість постачальників і складність виробничих процесів. Оптова та роздрібна торгівля потребують постійне поповнення запасів на складах, яке супроводжується закупівлею їх. Будівництво передбачає значущі витрати на матеріали і послуги, а також застосування різного обладнання та постачальників послуг. Професійна, наукова та технічна діяльність може включати дорогі наукові і технічні послуги, що потребують кредиторських операцій. Інші галузі загалом мають низькі обсяги кредиторської заборгованості, що може бути пов'язане із специфікою їх господарської діяльності та регулюванням.

Отже, подивившись на загальну тенденцію дебіторської та кредиторської заборгованості окремо та проаналізувавши їх показники, вважаємо за потрібне дослідити їх взаємозв'язок для більш глибокого розуміння фінансового стану підприємств (рисунк 1.13). Цей аналіз дозволить виявити можливі залежності саме між поточною дебіторською та кредиторською заборгованістю та визначити, як одна може впливати на іншу.

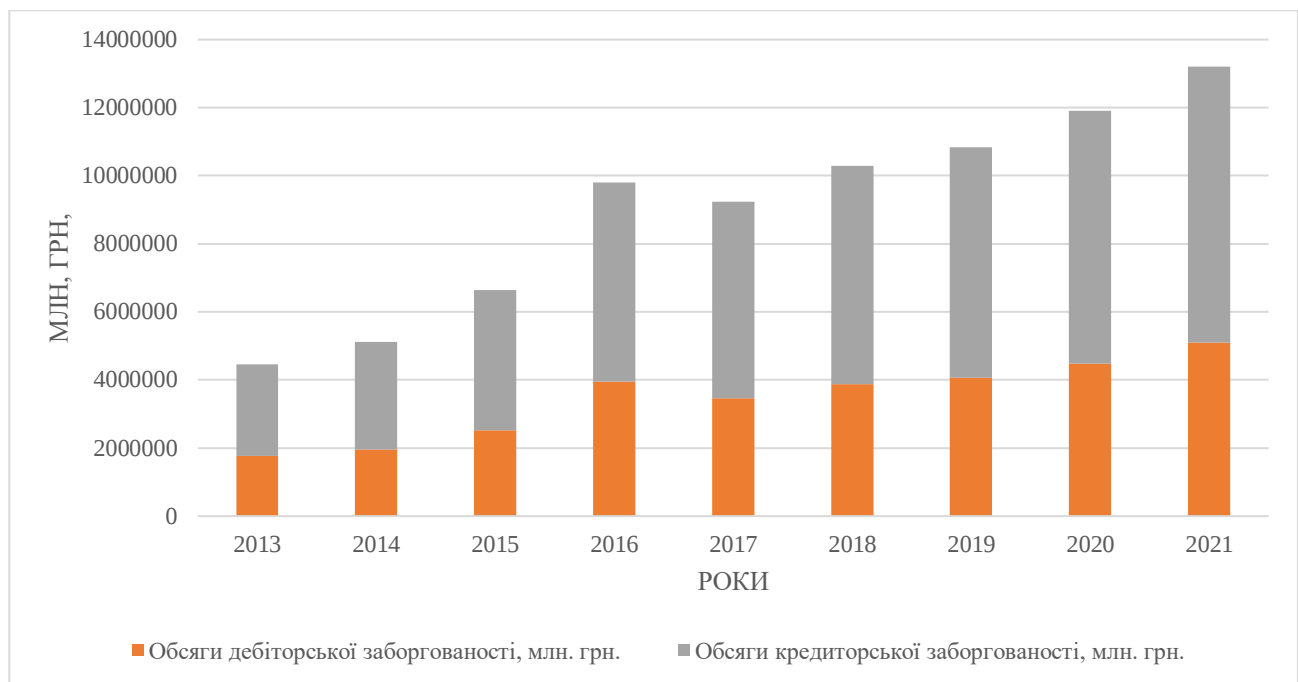

Рисунок 1.13 – Співвідношення показників поточної дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах України у 2013-2021 рр.

Дані на рис. 1.13 свідчать про стале переважання кредиторської заборгованості над дебіторською протягом періоду дослідження та загальну тенденцію до збільшення їх обсягів. Причини такої динаміки можуть бути різноманітними, але основні з них наступні: умови розрахунків з дебіторами такі, що середні суми платежів дебіторів за договорами менші середніх сум платежів кредиторської заборгованості та інших короткострокових зобов'язань; на балансі підприємств мають місце великі суми прострочених короткострокових зобов'язань; підприємства мають зайві запаси і покривають їх короткостроковими зобов'язаннями зверх необхідних розмірів [15].

Отже, для реального сектору економіки з 2013 по 2021 рр. просліджується загальна тенденція збільшення обсягів як дебіторської, так і кредиторської заборгованості. Це може свідчити про те, що підприємства в Україні стали активніше використовувати кредитні ресурси та розширювати обсяги кредиторських зобов'язань. Макроекономічний аналіз показує, що в Україні існують певні зовнішні ризики, які можуть вплинути на фінансовий стан підприємств, враховуючи геополітичні та економічні нестабільності, загострення політичної ситуації. Підприємства в Україні повинні бути уважними щодо росту заборгованості та враховувати зовнішні ризики та регуляторні фактори при управлінні своєю фінансовою діяльністю.

1.4. Організаційно-економічна характеристика підприємства ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС"

Визначення та аналіз економічних показників компанії є ключовим завданням, яке дозволить нам краще зрозуміти її фінансовий стан, ефективність управління та загальний контекст нашого дослідження. У якості бази для дослідження ми взяли підприємство ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС».

ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» - це підприємство, яке надає послуги з перевезення вантажів та обладнання залізничним транспортом. Воно є одним з виробничих підрозділів ПРАТ «МЕТІНВЕСТ ПОКРОВСЬКВУГІЛЛЯ», яке в свою чергу керує всіма підрозділами виробництва вугілля по своїй ділянці та об'єднує невиробничі служби підприємств, які до нього входять.

Підприємство було засноване ТОВ "ШАХТА "СВЯТО-ПОКРОВСЬКА №3" та ПАТ "ШАХТОУПРАВЛІННЯ "ПОКРОВСЬКЕ" у 1974 році у м. Мирноград. Воно використовується для обслуговування цих підприємств і зараз, та є монополістом у сфері вантажних перевезень залізницею в цьому регіоні. За час свого існування підприємство ввело в експлуатацію нову залізничну станцію під назвою "Транзитна" з потужністю 12,5 мільйонів тон вугілля на рік.

За організаційно-правовою власністю та формою власністю підприємство «ВУГЛЕПРОМТРАНС» є недержавним товариством з обмеженою відповідальністю з розміром статутного капіталу 58200000 грн.

Видами діяльності, якими займається підприємство є:

- 52.21 Допоміжне обслуговування наземного транспорту (основний);
- 46.90 Неспеціалізована оптова торгівля
- 55.20 Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання
- 56.29 Постачання інших готових страв
- 41.20 Будівництво житлових і нежитлових будівель
- 42.12 Будівництво залізниць і метрополітену [54].

Можна додати, що у ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" зареєстровано 22 ліцензії та воно є платником ПДВ [54].

ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" є суб'єктом середнього підприємництва. Керівник підприємства - Вишневський Микола Вікторович.

Масштаб діяльності підприємства "ВУГЛЕПРОМТРАНС" можна оцінити за різними показниками, такими як обсяги перевезень, кількість клієнтів, інфраструктура та вплив на регіон та економіку. Так, наприклад, за даними компанії у 2021 році підприємство досягло вражаючого результату, здійснивши перевезення більше ніж 28 мільйонів тонно-кілометрів вантажів. Цей великий обсяг перевезень свідчить про високий рівень професіоналізму та надійності компанії "ВУГЛЕПРОМТРАНС" у галузі залізничних транспортних послуг. Також діяльність у сфері залізничних перевезень "ВУГЛЕПРОМТРАНС" позначається на економіці Донецької області, оскільки ця галузь має важливе значення для функціонування промисловості даного регіону. Слід зауважити, що саме завдяки цій компанії було вивезено багато важливих вантажів та промислової техніки з підприємств на лінії фронту на більш безпечні території у 2022 – 2023 рр.

Організаційна структура «ВУГЛЕПРОМТРАНС» є досить специфічною та включає декілька ключових підрозділів та відділів (рисунок 1.14).

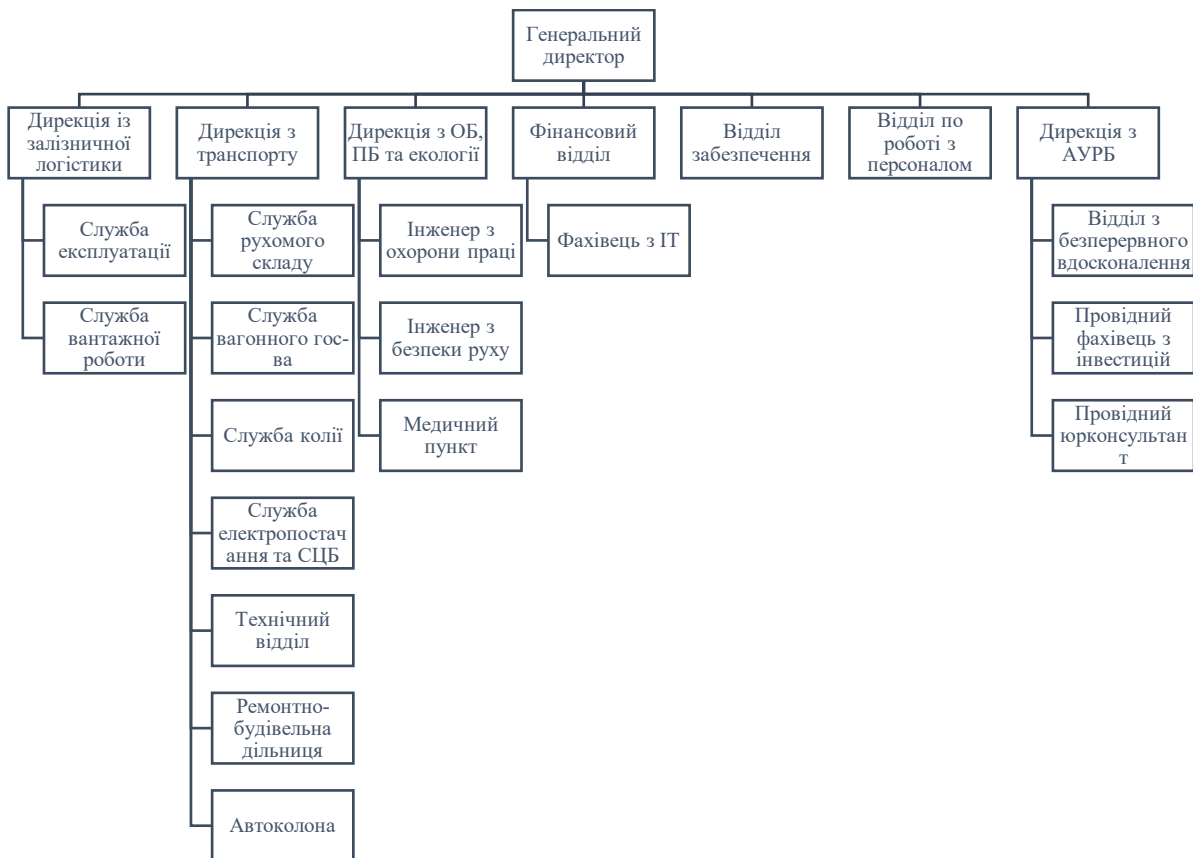

Рисунок 1.14 – Організаційна структура ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС»

Основні складові організаційної структури включають такі елементи:

- Генеральне управління: генеральний директор, який відповідає за стратегічне управління та прийняття важливих рішень;
- Дирекція із залізничної логістики: відповідає за планування, координацію та оптимізацію логістичних процесів у залізничних перевезеннях вантажів. Має у підпорядкуванні службу експлуатації та службу вантажної роботи;
- Дирекція з транспорту: відповідає за управління транспортом компанії, включаючи планування маршрутів і обслуговування транспортних засобів;
- Дирекція з ОБ, ПБ та екології: займається питаннями охорони праці, безпеки, охорони навколишнього середовища та відповідністю стандартам у цих сферах;

- Фінансовий відділ: відповідає за фінансове управління підприємства, включаючи бюджетування, фінансовий аналіз та облік;
- Відділ забезпечення: займається закупівлею та забезпеченням ресурсами і матеріалами, необхідними для нормального функціонування компанії;
- Відділ по роботі з персоналом: відповідає за управління персоналом, включаючи найм, навчання, розвиток та адміністрацію кадрових питань;
- Дирекція з АУРБ (автоматизоване управління рухом поїздів): спеціалізується на автоматизації та оптимізації управління рухом залізничних поїздів та координації залізничних перевезень.

Ця структура та система взаємовідносин допомагають компанії «ВУГЛЕПРОМТРАНС» забезпечувати ефективну та безперебійну діяльність у галузі залізничних перевезень та надавати надійні послуги своїм клієнтам.

Нічого не характеризує підприємство краще ніж його фінансові результати і техніко-економічні показники діяльності, тому важливо ретельно проаналізувати ці дані для отримання повної картини про фінансову стабільність підприємства. Тож, проведемо аналіз цих показників ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» за 2020-2022 роки (таблиця 1.4) за даними фінансової звітності (Додаток А, Б).

Таблиця 1.4 – Основні техніко-економічні показники ТОВ
"ВУГЛЕПРОМТРАНС" за 2020-2022 рр.

Показники	Роки			Відхилення абсолютне (+, -)		Відхилення відносне (+, -)	
	2020	2021	2022	2021 до 2020	2022 до 2021	2021 до 2020	2022 до 2021
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації, тис.грн.	140219	133619	99776	-6600	-33843	-4,71	-25,33
Разом доходи , тис.грн	144844	141194	101742	-3650	-39452	-2,52	-27,94
Собівартість реалізованих послуг, тис.грн.	107375	118803	116167	+11428	-2636	+10,64	-2,22

Продовження табл. 1.4

1	2	3	4	5	6	7	8
Разом витрати, тис.грн.	155304	158823	147066	+3519	-11757	+2,27	-7,40
Фінансовий результат до оподаткування	10460	17629	45324	+7169	+27695	+68,54	+157,1
Чистий збиток, тис.грн	12402	14643	37903	+2241	+23260	+18,07	+158,9
Вартість необоротних активів, тис.грн.	1685	1337	839	-348	-498	-20,65	-37,25
Продуктивність праці персоналу, тис.грн./чол	821,1	370,4	-	-451	-	-54,89	-
Рентабельність наданих послуг, %	-11,550	-12,325	-32,628	-0,775	-20,303	-6,71	-164,72

За даними табл. 1.4 ми спостерігаємо, що чистий дохід від реалізації має тенденцію до зменшення. Максимальний показник чистого доходу становив 140219 тис. грн. у 2020 році, а потім до 2023 р. скоротився майже на 30%. Це може пояснюватись спочатку впливом на бізнес пандемією, а потім початком повномасштабного вторгнення. Війна дуже вплинула на це підприємство, оскільки воно співпрацювало з великою кількістю контрагентів, які наразі або не працюють, або зруйновані.

Собівартість реалізованих послуг спочатку зросла у 2021 р. на 10,64%, а потім зменшилась на 2636 тис. грн., що може свідчити про оптимізацію виробничих процесів, зниження витрат або зниження цін на виробничі ресурси.

Відносно реалізованих послуг варто відмітити, що 2022 рік був важким для підприємства через вплив війни, що призвело до зниження як доходів, так і витрат. Це також пояснюється тим, що з війною діяльність підприємства просіла.

Як ми бачимо протягом досліджуваного періоду підприємство отримувало лише збиток. Так у 2021 р. чистий збиток збільшився на 23260 тис. грн. (+18,07%), а у 2022 р. спостерігалось подвоєння чистого збитку в порівнянні з попереднім роком, що вказує на погіршення фінансового стану підприємства.

Списання зношених основних засобів і зменшення обсягів перевезень повипливали на вартість необоротних активів, яка протягом 2020 – 2022 рр. має негативну динаміку.

Продуктивність праці персоналу також зменшується, а у 2022 р. ми навіть не можемо її підрахувати, оскільки у підприємства був валовий збиток за цей рік.

Рентабельність продукції (послуг) є від'ємною на досліджуваному підприємстві за 2020 – 2022 рр., що свідчить про нерентабельність підприємства. Від'ємна рентабельність вказує на те, що витрати на надання послуг перевищують дохід, отриманий від їх реалізації. Але треба враховувати положення на ринку цього підприємства, адже воно є частиною холдингу, який займається виробництвом металургійної продукції повного циклу, і який може виділяти додаткове фінансування, щоб забезпечити стабільність та конкурентоспроможність своїх підрозділів, включаючи досліджуване.

Для визначення змін у розмірі та структурі активів розглянемо їх динаміку на досліджуваному підприємстві за 2020 – 2022 рр. (таблиця 1.5) за даними Балансу (Додаток А).

Таблиця 1.5 – Динаміка активів ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" за 2020-2022 рр.,
тис. грн.

Показники	Роки			Відхилення абсолютне (+, -)		Відхилення відносне (+, -)	
	2020	2021	2022	2021 до 2020	2022 до 2021	2021 до 2020	2022 до 2021
1	2	3	4	5	6	7	8
Нематеріальні активи	1685	1337	839	-348	-498	-20,7	-37,2
Незавершені капітальні інвестиції	217	1120	1516	903	396	+416,1	+35,4
Основні засоби	110887	68417	60373	-42470	-8044	-38,3	-11,8
Довгострокова ДЗ	78	48	17	-30	-31	-38,5	-64,6
Відстрочені податкові активи	-	-	3450	-	-	-	-
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	112867	70922	66195	-41945	-4727	-37,2	-6,7
Запаси	6915	8198	9562	+1283	+1364	+18,6	+16,6
ДЗ за продукцію, товари, послуги	22986	8645	12681	-14341	+4036	-62,4	+46,7
ДЗ за розрахунками: за виданими авансами	614	910	35088	+296	+34178	+48,2	+3755,8

Продовження табл. 1.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	-	2246	1663	-	-583	-	-26,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	154	141	56	-13	-85	-8,4	-60,3
Гроші та їх еквіваленти	8	647	1456	+639	+809	+7987,5	+125,0
Витрати майбутніх періодів	-	13	11	-	-2	-	-15,4
Інші оборотні активи	12	77	767	+65	+690	+541,7	+896,1
ОБОРОТНІ АКТИВИ	30689	20877	61284	-9812	+40407	-32,0	+193,5
БАЛАНС	143556	91799	127479	-51757	+35680	-36,1	+38,9

За досліджуваний період у структурі необоротних активів в цілому просліджується загальна динаміка до зменшення, окрім показників незавершених капітальних інвестицій. Збільшення у кілька разів незавершених капітальних інвестицій може бути обґрунтованим реконструкцією інфраструктури, такої як залізничні колії та залізничне полотно для забезпечення безперебійного функціонування та покращення якості послуг.

Обсяг нематеріальних активів скоротився на 20,7% у 2021р., а потім ще на 37,2%, що є не дуже добре для підприємства, оскільки це може вплинути на його здатність розвивати ринкову позицію і конкурентоспроможність у майбутньому. Основні засоби теж зменшились протягом цього періоду в два рази, що може вказувати на продаж старого майна, що більше не використовується підприємством (старі вагони і т.д.). Довгострокова дебіторська заборгованість значно зменшилася від 2020 до 2022 року, що може бути позитивним сигналом для фінансової діяльності підприємства.

Щодо оборотних активів, то загальні їх показники у 2021 р. зменшились на 36,1%, а у 2022 р. збільшились на 38,9%. Загалом, у таких показників, як: запаси, дебіторська заборгованість за виданими авансами, гроші та їх еквіваленти, інші оборотні активи, ми бачимо тенденцію до збільшення, а у інших – або коливаються показники, або зменшуються.

В свою чергу, обсяги запасів зросли на 1283 тис. грн. у 2021 р., і на 1364 тис. грн. у 2022 р., через це ми можемо припустити, що це пов'язане з підвищеним обсягом сировини, матеріалів або запасів для обслуговування потреб надання послуг. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги та за виданими авансами у 2022 році збільшились, що може бути обумовленим змінами умов оплати під час війни. Значне збільшення грошей та їх еквівалентів від 647 тис. грн. до 1456 тис. грн. у 2022 році (+809 тис. грн.) свідчить про покращення ліквідності підприємства. Це може бути результатом збільшення готівки та еквівалентів, які підприємство має у розпорядженні.

Слід в цілому зазначити, що необоротні активи у 2020 р. та 2021 р. переважали над оборотними у 4 рази, але у 2022 р. оборотні стали займати майже 50% від загальних обсягів активів.

Також проаналізуємо динаміку джерел фінансування на досліджуваному підприємстві за 2020 – 2022 рр. (таблиця 1.6) за даними Балансу (Додаток А).

Таблиця 1.6 – Динаміка джерел фінансування ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" за 2020-2022 рр., тис. грн.

Показники	Роки			Відхилення абсолютне (+, -)		Відхилення відносне (+, -)	
	2020	2021	2022	2021 до 2020	2022 до 2021	2021 до 2020	2022 до 2021
1	2	3	4	5	6	7	8
Зареєстрований (пайовий) капітал	58200	58200	58200	0	0	0,0	0,0
Капітал у дооцінках	16924	27868	24442	+10944	-3426	+64,7	-12,3
Додатковий капітал	51400	717	717	-50683	0	-98,6	0,0
Резервний капітал	783	783	783	0	0	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-24959	-33783	-68763	-8824	-34980	+35,4	+103,5
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	102348	53785	15379	-48563	-38406	-47,4	-71,4
Відстрочені податкові зобов'язання	6956	4616	-	-2340	-4616	-33,6	-100,0
Пенсійні зобов'язання	6959	5371	5609	-1588	238	-22,8	+4,4
ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	13915	9987	5609	-3928	-4378	-28,2	-43,8

Продовження табл. 1.6

1	2	3	4	5	6	7	8
Поточна КЗ за: товари, роботи, послуги	13656	16141	45323	+2485	+29182	+18,2	+180,8
За розрахунками з бюджетом	4554	2106	702	-2448	-1404	-53,8	-66,7
За розрахунками зі страхування	717	720	685	3	-35	+0,4	-4,9
За розрахунками з оплати праці	2532	2549	2122	+17	-427	+0,7	-16,8
За одержаними авансами	11	43	273	+32	+230	+290,9	+534,9
Поточні забезпечення	4499	5902	5639	+1403	-263	+31,2	-4,5
Інші поточні зобов'язання	1324	566	51747	-758	+51181	-57,3	+9042,6
ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	27293	28027	106491	+734	+78464	+2,7	+280,0
БАЛАНС	143556	91799	127479	-51757	+35680	-36,1	+38,9

За результатами аналізу даних з табл. 1.6 можна зробити висновки, що протягом 2020 – 2022 рр. загальні обсяги власного капіталу та довгострокових зобов'язань і забезпечень знижувались, а поточні зобов'язання і забезпечення тільки збільшувались.

Зареєстрований (пайовий) капітал не зазнав змін протягом усього розглянутого періоду, що свідчить про стабільність капіталовкладень акціонерів. Капітал у дооцінках зріс у 2021 р. на 10944 тис. грн., але втратив значну частину цього зростання в 2022 році (-12,3%). Додатковий капітал суттєво зменшився протягом 2021 р. на 98,6% і залишився незмінним у 2022 році. Резервний капітал залишився сталим протягом розглянутого періоду, що може вказувати на збереження резервів для покриття можливих втрат. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) відзначився суттєвим збільшенням у 2022 році (+103,5%).

Про зміну підходу до обліку податків і зменшення податкових зобов'язань може говорити те, що у 2022 р. повністю зникли відстрочені податкові зобов'язання.

Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги протягом цього часу збільшується, спочатку у 2021 р. на 18,2%, а потім на 180,8% у 2022

р., з чого ми можемо зробити висновок про збільшення заборгованості перед постачальниками і збільшення обсягів закупок або зростання витрат. За розрахунками з бюджетом показники мають негативну тенденцію, а за одержаними авансами навпаки до збільшення. Обсяги за розрахунками з оплати праці зменшилися на 2022 рік (-16,8%), що може вказувати на зменшення зобов'язань перед працівниками, або зменшення обсягів виплат за оплатою праці. Інші поточні зобов'язання зросли дуже суттєво в 2022 році на 9042,6%. Таке зростання може бути пов'язане з різними фінансовими операціями, включаючи позики, фінансові інструменти або інші угоди.

Надалі вважаємо за доцільне провести аналіз фінансового стану підприємства, для проведення якого обрано найбільш вагомі показники, а саме: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності (таблиця 1.7).

Таблиця 1.7 - Динаміка показників ліквідності ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" за 2020-2022 рр.

Показник	Роки			Відхилення абсолютне (+, -)		Орієнтовне позитивне значення
	2020	2021	2022	2021 до 2020	2022 до 2021	
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,12	0,74	0,58	-0,38	-0,17	1,0-2,0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,001	0,026	0,021	+0,025	-0,005	> 1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,000	0,023	0,014	+0,023	-0,009	> 0,2

За табл. 1.7 ми бачимо, що коефіцієнт поточної ліквідності має менше значення за орієнтовне, окрім 2020 р., де показник був у межах норми. Ми вважаємо, що це може говорити про те, що підприємство не має достатніх ресурсів для своєчасного погашення своїх поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності кожного року є меншим за норму, але ситуацію трохи покращує те, що у 2021 р. показник трохи збільшився відносно

попереднього року. Це може свідчити про фінансові проблеми або ризики для підприємства, оскільки недостатність готівки може призвести до нездатності вчасно погасити борги.

Також, судячи з аналізу, у підприємства можуть виникнути проблеми з негайним погашенням зобов'язань, оскільки коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом усіх років не досягає необхідного для цього значення.

Отже, узагальнивши проаналізовані дані, ми прийшли до висновку, що підприємство наразі переживає не дуже легкі часи, оскільки воно не є рентабельним та ліквідним, але, незважаючи на це, воно є важливою частиною виробничого холдингу, яке не зможе функціонувати без нього.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС"

2.1. Організація та особливості первинного обліку господарських операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості

Організація обліку в сфері залізничних перевезень є специфічною, оскільки вона має певні технічні та галузеві особливості. Вони полягають в тому, що продукцією транспорту є перевезення вантажів, пасажирів, багажу тощо, тому це обумовлює відсутність на підприємстві сировини та основних матеріалів, які в інших галузях необхідні для виготовлення речової продукції [58].

Як ми вже зазначали, ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» є частиною конгломерату «Метінвест», який володіє різними підприємствами у різних галузях, таких як металургія, гірництво, будівництво тощо. Для управління обліком на всіх цих підприємствах компанія «Метінвест» вивела з їх штату бухгалтерську службу та передала її функції в МБС («Метінвест Бізнес Сервіс»). МБС є складовою частиною холдингу та надає послуги бухгалтерського обліку та фінансового консультування для всіх підприємств, що входять до структури "Метінвест". Таким чином, ця ініціатива відображає спробу оптимізувати бухгалтерський облік на рівні холдингу та підвищити його ефективність.

Бухгалтери в МБС здійснюють облік за видами діяльності, оскільки конгломерат включає в себе різноманітні підприємства та ділові напрями, такі як видобуток сировини, виробництво сталі, машинобудування, енергетика тощо. Досліджуване підприємство займається перевезеннями вантажів залізничним транспортом, тому організація обліку фокусується саме на цих послугах, а також послугах з оренди кранів, платформ та іншого залізничного знаряддя.

Служба МБС для підприємства є підрядником, з яким воно підписує акт виконаних робіт за отримані послуги.

На підприємстві є головний бухгалтер, який також є менеджером по взаємодії МБС та підприємства. За Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» головний бухгалтер:

- забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності;
- організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій;
- бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства тощо [48].

Загалом Головний бухгалтер на підприємстві виконує центральну роль у забезпеченні фінансової дисципліни та веденні бухгалтерського обліку. В його зону відповідальності також входять: надання керівництву підприємства інформації та рекомендацій з питань фінансового управління; комунікація з податковими та державними органами; забезпечення проведення аудиту та внутрішнього контролю і т.д.

Головний бухгалтер підпорядковується фінансовому директору. Взагалі на підприємстві він є відповідальним за аналіз фінансового стану підприємства, розробку стратегії для забезпечення фінансової стійкості та зростання прибутковості, планування платежів та керівництво управлінням МБС.

На керівника підприємства покладено обов'язки щодо здійснення керівництва діяльністю підприємства та прийняття стратегічних рішень, організації ведення документообігу, бухобліку та складання звітності за результатами діяльності, організації бізнес-процесів.

Усі описані вище посади та їх обов'язки регламентуються нормативними правовими актами, посадовими інструкціями та трудовими договорами.

Базисом для ведення обліку на підприємстві є облікова політика, яка затверджується Наказом про облікову політику. В цьому документі прописані принципи та правила обліку операцій та підготовки фінансової звітності.

За обліковою політикою формою ведення обліку на ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» є комп'ютерна форма із застосуванням системного комплексу «SAP» та «М.Е.Doc IS» (рисунок 2.1). Комп'ютерна форма включає в себе різноманітні програми, які допомагають фіксувати та аналізувати фінансову і ділову інформацію. Використання комп'ютерної форми ведення обліку спрощує процес роботи з фінансовою інформацією, зменшує ризик помилок і дозволяє краще приймати управлінські рішення на підприємстві.

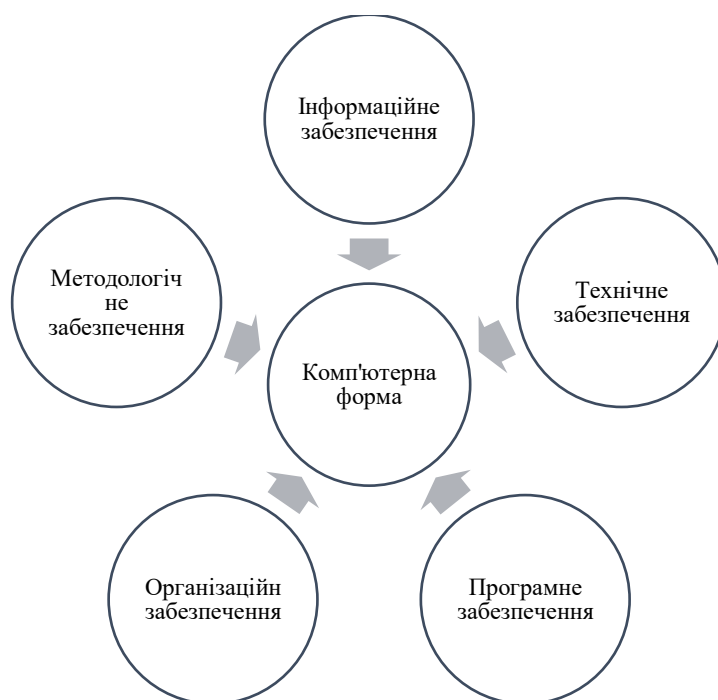

Рисунок 2.1 - Складові комп'ютерної форми обліку

Щодо обліку заборгованостей, то в обліковій політиці містяться такі елементи як: визнання дебіторської заборгованості, оцінка дебіторської заборгованості, класифікація дебіторської заборгованості, метод нарахування резерву сумнівних боргів, визнання заборгованості сумнівною та безнадійною, порядок списання безнадійної заборгованості, класифікація кредиторської

заборгованості, визнання кредиторської заборгованості, оцінка кредиторської заборгованості, ставка дисконтування.

Зважаючи на важливість обліку заборгованостей у фінансовому управлінні підприємства та відповідно до прописаних в обліковій політиці принципів, завдання, пов'язані із заборгованостями, включають в себе:

- правильна та своєчасна реєстрація і класифікація заборгованостей;
- визначення строків сплати боргів;
- моніторинг заборгованостей, їх стану;
- проведення інвентаризації заборгованостей;
- складання звітності та ведення документообігу за операціями.

Щодо встановлення фактів та обсягів операцій з дебіторами і кредиторами, то це є їх первинним обліком. Він є основою забезпечення належного обліку та контролю за розрахунками, бо первинні документи містять відомості про ці операції. Первинний облік включає наступні дії (рисунок 2.2):

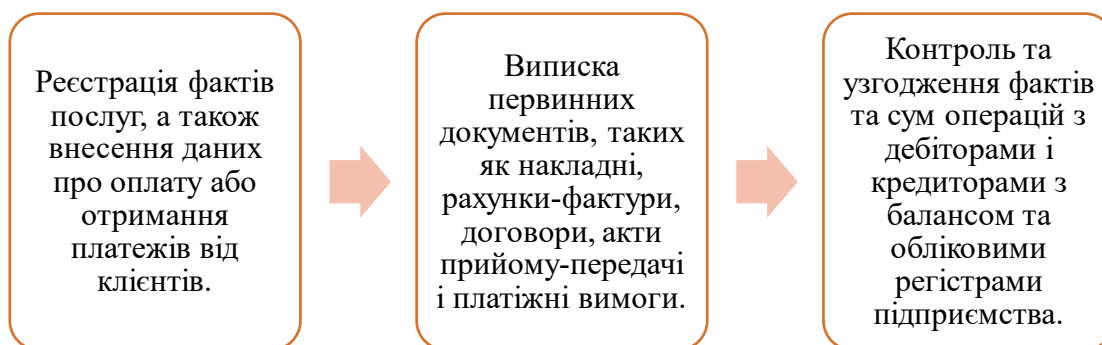

Рисунок 2.2 – Процес первинного обліку заборгованостей на підприємстві

Первинні документи на ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» складаються в електронному вигляді за допомогою програм «SAP» та «M.E.Doc IS» уповноваженими особами та з дотриманням вимог щодо їх ведення. За Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» у кожному документі повинні бути вказані такі обов'язкові реквізити:

- назва документу (форми);
- дата складання;
- назва підприємства, від імені якого складено документ;
- зміст та обсяг господарської операції, одиниці виміру господарської операції;
- посади і прізвища (крім первинних документів, вимоги до яких встановлюються Національним банком України) осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення;
- особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції [48].

Також до первинної документації застосовується стандарт ISO 9001:2015, який використовується на всіх підприємствах «Метінвест», згідно з яким такі процедури повинні застосовуватись щодо документів, як: ідентифікація, реєстрація та контроль первинних документів; зберігання первинних документів у належному стані; забезпечення доступу до первинних документів для уповноважених осіб; утилізація первинних документів у встановленому порядку.

Тож, насамперед, підприємство укладає договір з підприємствами-контрагентами, а також з іншими учасниками господарської діяльності, наприклад, з ФОП, споживачами, державними органами тощо. Договір служить основою для визначення прав та обов'язків сторін, але він не є первинним документом, оскільки його підписання не вказує на фактичне виконання операції. Незважаючи на це, договір також має бути оформлений відповідно до вимог законодавства, які прописані в Цивільному кодексі України.

Слід додати, що для різних видів розрахунків на підприємстві використовуються різні договори, наприклад, договір про надання послуг експлуатації вантажних кранів, договір про проведення маневрових робіт, договір про надання послуг перевезення вантажу і т.д.

Тепер розглянемо основні первинні документи, які підтверджують здійснення операцій, що привели до дебіторської та кредиторської заборгованості та проаналізуємо їх зі сторони підприємства. Хочемо нагадати,

що ці документи є встановленням факту проведення операцій і для дебіторської, і для кредиторської заборгованостей, але є деякі відмінності в оформленні (визначення продавця та покупця тощо).

Рахунок-фактура або, як його ще називають у ЗЕД, інвойс може вважатись первинним документом за умови, якщо рахунок оплачений та є документи, які це підтверджують (банківська виписка, чек, розрахункова квитанція, квитанція до прибуткового ордеру) для ЗЕД, а також за додаткової умови зазначення його статусу у договорі для внутрішніх операцій. Це є так, бо немає точного розуміння, чи справді була проведена операція. Здебільшого в рахунку-фактурі вказана інформація про товари або послуги, які були поставлені або надані, про їх вартість, кількість та ціну. Також слід додати, що при наданні чи отриманні послуг оплачений рахунок-фактура може замінити акт приймання-передачі. На ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» рахунок-фактура (Додаток В) оформлюється у двох примірниках для постачальника та покупця окремо та у відповідності до вимог чинного законодавства України.

Акт приймання-передачі товарів (робіт, послуг) є первинним документом, який підтверджує передачу товарів, робіт або послуг між сторонами згідно з умовами угоди. На підставі цього акту здійснюється списання товарів на витрати, відображення виконаних робіт або наданих послуг в доході. ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» здійснює тільки надання послуг, тому акт приймання-передачі (Додаток Г) фіксує важливі деталі щодо обсягу, якості, строків і інших параметрів виконаної роботи чи наданої послуги та теж складається у двох примірниках.

Товарно-транспортна накладна має статус первинного документа, який засвідчує факт перевезення вантажу та визначений єдиним документом для обліку ТМЦ на шляху їх переміщення, розрахунків за перевезення вантажу, обліку виконаних робіт [13]. ТТН ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» саме не складає, а лише отримує від перевізника, який фактично здійснює перевезення вантажу.

В момент передачі ТМЦ від однієї сторони до іншої складається видаткова накладна, яка є первинним документом з функцією підтвердження цієї операції.

На підставі видаткової накладної здійснюється списання ТМЦ на витрати, відображення виконаних робіт або наданих послуг в доході, а також визначення податкового зобов'язання з ПДВ. На ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» така накладна не складається, оскільки це підприємство реалізовує послуги, а не ТМЦ.

Підтвердженням надходження та видачі готівки з каси є такі первинні документи, як видатковий та прибутковий касові ордери. ПКО складається у момент оприбуткування готівки в касу, а ВКО – навпаки при вибутті готівки з каси. Ці документи є важливими, адже за ними здійснюється облік готівки в бухгалтерському обліку, а також визначення податкових зобов'язань. На ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» видатковий касовий ордер (Додаток Д) та прибутковий касовий ордер (Додаток Е) оформлюється в основному за такими операціями, як видача авансу на відрядження тощо.

Банківська виписка є ще одним первинним документом, але який вже підтверджує, що банківська операція була проведена на рахунку клієнта банку, оскільки містить інформацію про усі операції. Вона надсилається банком підприємству за допомогою електронної пошти або в паперовому вигляді. ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» на підставі банківської виписки може відобразити в бухгалтерському обліку такі операції, як оплата товарів чи послуг, сплата податків і зборів до бюджету, перерахування коштів на інший рахунок.

Бухгалтерська довідка – первинний документ, який використовується для виправлення помилок в регістрах облікових записів та для підтвердження розрахунків.

В залежності від виду заборгованості, характеру господарської операції, специфіки діяльності підприємства використовуються різні первинні документи. Розглянемо перелік основних первинних документів, які складаються на ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» щодо операцій з розрахунками з дебіторами та кредиторами за даними табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні первинні документи підприємства щодо операцій з поточними розрахунками з дебіторами та кредиторами

Код	Рахунок	Первинні документи
361	Розрахунки з вітчизняними покупцями	Договір, рахунок-фактура, акт виконаних робіт (наданих послуг), акт приймання-передачі вантажів, платіжне доручення, банківська виписка, чек, прибутковий касовий ордер, бухгалтерська довідка.
371	Розрахунки за виданими авансами	Договір, авансовий рахунок-фактура, платіжне доручення, банківська виписка, прибутковий касовий ордер, товаро-транспортні накладні, бухгалтерська довідка.
372	Розрахунки з підзвітними особами	Договір, авансовий звіт, прибутковий касовий ордер, видатковий касовий ордер, чек, платіжна відомість.
377	Розрахунки з іншими дебіторами	Договір, банківська виписка, рішення суду, касові ордери, платіжне доручення, акт виконаних робіт, чек, розрахункова відомість, акт звірки, звіт про виконання договірних зобов'язань, бухгалтерська довідка.
631	Розрахунки з постачальниками та підрядниками	Договір, товарно-транспортні накладні, акт приймання-передачі, рахунок-фактура, банківська виписка, платіжне доручення, чек, касовий ордер, бухгалтерська довідка.
64	Розрахунки за податками й платежами	Податкова накладна, платіжне доручення, банківська виписка, касовий ордер.
65	Розрахунки за страхування	Договір страхування, платіжне доручення, банківська виписка, лікарняні листи.
66	Розрахунки за виплатами працівникам	Особові рахунки, платіжне доручення, банківська виписка, розрахункова відомість, наказ про нарахування заробітної плати, наказ про виплату зп.

Після оформлення первинних документів бухгалтери перевіряють, чи всі реквізити документа заповнені правильно, чи є підписи відповідальних осіб та чи відповідають дані документа фактичним обставинам. Потім вони їх систематизують за встановленими ознаками, наприклад, за видами розрахунків, періодом здійснення операцій, контрагентами тощо. Усі первинні документи зберігаються в електронному вигляді у програмі SAP та M.E.Doc IS.

2.2. Синтетичний і аналітичний облік дебіторської і кредиторської заборгованості

У первинних документах відображається фіксація фактів господарських операцій, які призводять до виникнення або погашення дебіторської та

кредиторської заборгованості. Далі на основі інформації, відображеної в первинних документах, здійснюється аналітичний та синтетичний облік дебіторської та кредиторської заборгованості.

Синтетичний облік служить для узагальнення даних за заборгованостями у облікових регістрах, таких як: Головна книга, журнали-ордери, відомості тощо. Цей вид обліку дозволяє відстежувати стан і рух заборгованостей, а також правильно відображати інформацію про них та аналізувати їх. Він проводиться на підставі плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції по застосуванню плану рахунків. Аналітичний облік деталізує дані синтетичного обліку, забезпечуючи більш ретельну інформацію про заборгованості. Він ведеться по окремих об'єктах обліку, таких як: види заборгованості, контрагенти, строки сплати тощо. Для аналітичного обліку заборгованостей можуть використовуватися такі форми: аналітична картка, відомість аналітичного обліку тощо.

Для відображення в синтетичному обліку операцій, що пов'язані з узагальненням даних про дебіторську заборгованість згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку використовують 1 та 3 класи рахунків.

Облік за довгостроковою дебіторською заборгованістю здійснюється на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» за такими субрахунками:

- 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»;
- 182 «Довгострокові векселі одержані»
- 183 «Інша дебіторська заборгованість».

З назви цього рахунку є зрозумілим, що він призначений для обліку довгострокових розрахунків з дебіторами: за дебітом відбувається їх збільшення, а за кредитом - погашення/списання.

За НП(С)БО 10 визначається, що в балансі грошова довгострокова дебіторська заборгованість відображається за теперішньою вартістю, визначеною шляхом дисконтування майбутніх платежів, очікуваних для погашення. Для проведення дисконтування використовують часовий період

заборгованості та частоту надходжень за договором, ставку дисконтування, яка розраховується підприємством самостійно. Якщо брати до уваги МСБО, то за їх правилами потрібно використовувати ринкову ставку відсотка на аналогічний інструмент як ставку дисконтування.

Якщо розглядати довгострокову дебіторську заборгованість на підприємстві, то воно використовує субрахунки 181 та 183, оскільки на них відображається заборгованість за передачею майна у фінансову оренду та заборгованість, яка не може бути віднесена до інших рахунків обліку дебіторської заборгованості, наприклад, поворотна фінансова допомога та різні види позик (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Облік довгострокової дебіторської заборгованості на підприємстві з урахуванням дисконтування

Зміст операції	Дебет	Кредит
Надання підприємством позики клієнту	183	311
Визнання премії (різниці між первісною вартістю та теперішньою)	952	183
Амортизація премії	183	733
Переведення заборгованості з довгострокової у поточну	377	183

Облік поточної дебіторської заборгованості здійснюється за такими синтетичними рахунками: 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 38 «Резерв сумнівних боргів».

За рахунком 34 «Короткострокові векселі одержані» відображається заборгованість дебіторів, яка забезпечена векселями. Дебет рахунку 34 відображає суму заборгованості за векселями, а кредит - суми її погашення. Сальдо рахунку 34 на кінець звітного періоду має бути кредитове і відображає загальну суму заборгованості за векселями, яка підлягає погашенню.

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» узагальнює інформацію про розрахунки з дебіторами за реалізовані товари, виконані роботи

та надані послуги, і про розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи. Слід зазначити, що аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником за кожним пред'явленим до сплати рахунком [19]. Цей рахунок має такі субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

Дебет рахунку 36 відображає суму продажної вартості, за яку були реалізовані товари, послуги та роботи з урахуванням непрямих податків, а за кредитом – суми платежів, які надходять до підприємства від покупців та замовників за реалізовані товари, послуги та роботи. За сальдо, яке може бути тільки дебетовим, узагальнюється інформація щодо заборгованості покупців та замовників.

На ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» застосовується субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями». На ньому відображається дебіторська заборгованість за надання послуг з перевезення вантажу вітчизняним підприємствам та організаціям (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Облік поточної дебіторської заборгованості на підприємстві за послуги та облік списання безнадійної заборгованості

Зміст операції	Дебет	Кредит
Підприємство надало послуги з перевезення вантажу	361	703
Відображено ПДВ	703	641
Погашено дебіторську заборгованість безготівковим платежем	311	361

Також за Методрекомендацією для складання фінзвітності вказано, що по цьому рахунку нараховується резерв сумнівних боргів, який зменшує первісну вартість поточної дебіторської заборгованості за цим рахунком. Його створення

є обов'язковим на підприємстві для поточної дебіторської заборгованості, яка виникла:

- за товари, продукцію, послуги, які мають бути погашені грошима чи їх еквівалентами;
- за внутрішніми розрахунками;
- векселі отримані в розрахунок заборгованості за товари, продукцію, послуги.

Величина резерву розраховується методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості (за результатами аналізу платоспроможності дебіторів) або методом застосування коефіцієнта сумнівності (шляхом множення залишку заборгованості на коефіцієнт сумнівності). Підприємство використовує коефіцієнт сумнівності, який розраховується шляхом визначення середньої питомої ваги списаної за період дебіторської заборгованості у сумі заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3-5 років. Це прописано в обліковій політиці підприємства.

Резерв сумнівних боргів повинен визначатись на кожну дату балансу на 38 рахунку, коригуватись у разі нової оцінки за рахунок інших операційних витрат(доходів), враховувати курсові різниці.

При перетворенні заборгованості на безнадійну вона покривається за рахунок створеного саме для неї резерву, але у разі, якщо цього резерву недостатньо – її сума відноситься на витрати підприємства. Під час списання безнадійної дебіторської заборгованості списується дебіторська заборгованість з позабалансового рахунку 071 «Списана дебіторська заборгованість».

За даними табл. 2.4 розглянемо основні проведення, які стосуються резерву сумнівних боргів та безнадійної дебіторської заборгованості на підприємстві.

Таблиця 2.4 – Облік створення резерву сумнівних боргів та відображення безнадійної заборгованості

Зміст операції	Дебет	Кредит
1	2	3
Створено за заборгованістю резерв сумнівних боргів після прострочення > 30 днів	944	38

Продовження табл. 2.4

1	2	3
Віднесення витрат на ФР	791	944
Списання безнадійної поточної дебіторської заборгованості за надані послуги	38	361
За нестачі резерву списання безнадійної дебіторської заборгованості за надані послуги	944	361
Відображення безнадійної заборгованості на позабалансовому субрахунку	071	
Списання безнадійної заборгованості з позабалансового субрахунку		071

З іншими різними дебіторами за поточною заборгованістю облік ведеться на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами», де за дебетом вказується поява заборгованості, а за кредитом – погашення чи списання. Розглянемо деякі субрахунки цього рахунку детальніше, оскільки вони мають свої особливості.

Субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами» в обліку вказує на заборгованість за авансами, які підприємство перерахувало іншим підприємствам за різними видами послуг чи товарів. Прикладами заборгованостей на досліджуваному підприємстві за цим субрахунком є: аванс, перерахований за оренду обладнання або за покупку чогось (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Облік розрахунків за виданими авансами на підприємстві

Зміст операції	Дебет	Кредит
Перераховано передплату постачальнику за МШП для підприємства	371	311
Відображено ПДВ	641	644
Отримано МШП від постачальника	22	631
Розрахунки за ПДВ	644	631
Взаємозалік заборгованостей	631	371

Субрахунок 372 «Розрахунки з підзвітними особами» в бухгалтерському обліку використовується для фіксації розрахунків між підприємством та його працівниками, які мають звітувати за витрати, які їм були покладені на підзвіт. Він дозволяє слідкувати за тим, як працівники використовують виділені їм кошти та вчасно вносити необхідні коригування в облік (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 - Облік розрахунків з підзвітними особами на підприємстві

Зміст операції	Дебет	Кредит
Під звіт з каси видані кошти працівнику	372	301
За рахунок коштів працівник придбав ТМЦ	22	372
Працівник повертає невитрачені кошти під звіт	301	372
Підприємство утримує неповернуті кошти з зп	661	372

На субрахунку 373 "Розрахунки за нарахованими доходами" ведеться облік нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, які підлягають отриманню [19].

На субрахунку 374 "Розрахунки за претензіями" зазвичай обліковуються заборгованості перед постачальниками або іншими сторонами, які заявляють претензії щодо наданих товарів або послуг (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 - Облік розрахунків за претензіями на підприємстві

Зміст операції	Дебет	Кредит
Отримано штраф	311	374
Надіслано штраф контрагенту	374	74

Субрахунок 375 "Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків" використовується для обліку заборгованості перед підприємством за завдані збитки чи шкоду.

Незважаючи на те, що ми опустили опис деяких інших субрахунків, існує ще один субрахунок 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», який використовується для обліку заборгованостей перед дебіторами, які не входять в інші чітко визначені групи. Наприклад, для підприємства це можуть бути здача в оренду майна або розрахунки з працівниками (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 - Облік розрахунків з іншими дебіторами на підприємстві

Зміст операції	Дебет	Кредит
Надана фінансова допомога працівникам	377	311
Отримано дохід від надання в оренду крану	377	713
Отримано оплату від дебіторів	311	377

Синтетичний облік кредиторської заборгованості здійснюється на рахунках 5 і 6 класу Плану рахунків бухгалтерського обліку.

Довгострокові зобов'язання обліковуються з 50 по 55 рахунок. Розглянемо детальніше кожний рахунок та його характеристику за даними табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Рахунки, на яких обліковуються довгострокові зобов'язання

Рахунок	Субрахунки	Характеристика
1	2	3
50 «Довгострокові позики»	501 «Довгострокові кредити банків у національній валюті»	Інформація на рахунку 50 дозволяє відстежувати суми отриманих довгострокових позик. Також цей рахунок використовується для відображення обов'язків підприємства за погашення цих позик протягом тривалого періоду часу. За дебетом відображається погашення, а за кредитом – суми довгострокових кредитів.
	502 «Довгострокові кредити банків в іноземній валюті»	
	503 «Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті»	
	504 «Відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті»	
	505 «Інші довгострокові позики в національній валюті»	
	506 «Інші довгострокові позики в іноземній валюті»	
51 «Довгострокові векселі видані»	511 «Довгострокові векселі, видані в національній валюті»	Використовується для обліку довгострокових розрахунків, заборгованість яких забезпечена виданими векселями. За кредитом фіксується видача векселя, а за дебетом – зменшення заборгованості за цим векселем.
	512 «Довгострокові векселі, видані в іноземній валюті»	
52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями»	521 «Зобов'язання за облігаціями»	Застосовуються для обліку довгострокової заборгованості за випущеними та сплаченими власними облігаціями. Аналітичний облік довгострокових зобов'язань за облігаціями ведеться за їх видами та термінами погашення [19].
	522 «Премія за випущеними облігаціями»	
	523 «Дисконт за випущеними облігаціями»	
Рахунок 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди»	531 «Зобов'язання з фінансової оренди»	Характеризує стан зобов'язань за активи, передані або отримані в оренду. Кредит відображає нарахування заборгованості перед орендодавцем за одержані об'єкти довгострокової оренди, а дебет – її погашення або переведення.
	532 «Зобов'язання з оренди єдиних (цілісних) майнових комплексів»	
54 «Відстрочені податкові зобов'язання»	-	Використовується для обліку суми податків на прибуток, які підприємство має сплатити в майбутньому через тимчасову різницю.

Продовження табл. 2.9

1	2	3
55 «Інші довгострокові зобов'язання»	-	Узагальнює інформацію про довгострокові заборгованості кредиторам, які не можуть бути визначені за рахунками цього класу.

На підприємстві з цього класу використовуються тільки рахунок 54 «Відстрочені податкові зобов'язання», оскільки на ньому відбувались операції, які призвели до різниці між балансовою вартістю активів або зобов'язань та їх податковою вартістю, наприклад, при дооцінці необоротних активів нарахувались суми відстрочених зобов'язань з виплати суми податків за звітний рік.

Поточна кредиторська заборгованість обліковується за такими рахунками: 60 «Короткострокові позики», 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», 62 «Короткострокові векселі видані», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», 67 «Розрахунки з учасниками та кошти клієнтів», 68 «Розрахунки за іншими операціями».

Рахунок 60 «Короткострокові позики» призначено для обліку позик, які підприємство має повернути протягом року. Кредит фіксує суму отриманої позики, а дебет її погашення або ж переведення до довгострокових. Він має субрахунки, які групуються за валютою кредиту та видом (відстрочені, прострочені). Аналітичний облік ведеться за позикодавцями в розрізі кожного кредиту окремо та строками їх погашення [19]. Досліджуване підприємство не отримує такі позики, тому проведень за ними немає.

За рахунком 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» відображається стан тих заборгованостей, що були переведені з довгострокових до поточних. Облік за аналітичними регістрами здійснюється також залежно від кредиторів та видів заборгованості.

Якщо були видані векселі за отримані ТМЦ, товари, послуги тощо, то це відображається на рахунку 62 «Короткострокові векселі видані», де за кредитом обліковується видача цих векселів, а за дебетом - погашення за ними заборгованості.

Заборгованість за одержані від постачальників ТМЦ, послуги та роботи обліковується за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». На підприємстві кредит цього рахунку збільшується, коли воно отримує товари, роботи або послуги від постачальників або підрядників, і вони не сплачені відразу, а за дебетом відбувається погашення цієї заборгованості (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10 - Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві

Зміст операції	Дебет	Кредит
Отримано від постачальників МШП	22	631
Відображено ПДВ	644	631
Відбувся взаємозалік заборгованостей з постачальником	631	371

Крім того, на цьому рахунку облік ведеться за кожним постачальником згідно з документом на сплату.

Рахунок 60 «Розрахунки за податками й платежами» використовується для інформації про розрахунки з бюджетом за податками, санкціями, субсидіями тощо, де за кредитом нараховуються ці платежі у розрізі їх видів, а за дебетом відображається їх списання. Також за цим рахунком визначені такі субрахунки:

- 641 «Розрахунки за податками»: обліковуються податки (ПДВ, податок на прибуток та інші);
- 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»: обліковуються збори;
- 643 «Податкові зобов'язання»;
- 644 «Податковий кредит».

Підприємство перераховує до бюджету податок на прибуток, ПДВ, акцизний збір, ПДФО, екологічний податок, які повинні бути обліковані на 64 рахунку (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11 - Облік розрахунків за податками й платежами на підприємстві

Зміст операції	Дебет	Кредит
Відображено ПДВ	703	641
Зменшення сальдо відстрочених податкових зобов'язань за податком на прибуток	54	641
Донарахування податку на прибуток	98	641
Списання на ФР суми витрат на податок на прибуток	791	98
Утримання із зп ПДФО	661	641
Нарахування податкової пені	948	642

Рахунок 65 «Розрахунки за страхуванням» призначений для обліку розрахунків з органами соціального страхування з питань загальнообов'язкового державного соціального страхування. За кожним видом страхувань, зборів та страхувальником ведеться облік, де за кредитом вони нараховується, а за дебетом відбувається їх погашення.

За рахунком 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» відбувається облік розрахунків за виплатами кожному працівнику (заробітні плати, премії, допомога і т.д). За кредитом нараховуються виплати працівникам, а за дебетом – їх сплата, а також утримання ПДФО, ВЗ та інших платежів. За даними табл. 2.12 можна побачити як на підприємстві застосовуються такі проведення за розрахунками за виплатами працівникам:

Таблиця 2.12 - Облік розрахунків за виплатами працівникам на підприємстві

Зміст операції	Дебет	Кредит
Нарахована зп адміністративно-управлінському персоналу	92	661
Нараховано ПДФО із зп	661	641
Нараховано військовий збір із зп	661	641
Проведення утримань із зп за збитки	661	375

Розрахунки з засновниками та учасниками компанії щодо нарахованих дивідендів, виплат тощо проводяться на рахунку 67 «Розрахунки з учасниками та кошти клієнтів».

Усі інші поточні кредиторські заборгованості, які не були класифіковані за іншими групами обліковуються за рахунком 68 «Розрахунки за іншими операціями», який має такі субрахунки:

- 680 «Розрахунки, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу»: облік невизнаних за НП(С)БО 27 зобов'язань;
- 681 «Розрахунки за авансами одержаними»: облік отриманих авансів за якусь активність;
- 682 «Внутрішні розрахунки»: облік розрахунків з дочірніми і асоційованими підприємствами;
- 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки»
- 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
- 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Усі розрахунки з дебіторами та кредиторами на підприємстві узагальнюються за синтетичними рахунками у Журналі 3 (Додаток Ж) в електронній формі за інформацією Відомостей аналітичного обліку та первинних документів. Журнал має 2 розділи, де в першому відображаються обороти за кредитом рахунків: 18, 34, 36, 37, 38, 51, 62, 63, 68, а у другому: 17, 52, 53, 54, 55, 61, 64, 67, 69. Потрібно додати, що для даних про обороти за кредитом рахунків 50 і 60 відображаються у Журналі 2, а розрахунки за страхуванням та за виплатами працівникам відображені у Журналі 5. На підприємстві також застосовують довідники «Дебітори» та «Кредитори», де зберігається уся інформація про всіх контрагентів підприємства, з якими воно має розрахунки.

Аналітичний облік здійснюється у Відомостях за кожним видом розрахунків (таблиця 2.13). Хочемо додати, що на підприємстві також

застосовують аналітичні картки «Реєстр платежів», де облік ведеться за кожним контрагентом.

Таблиця 2.13 – Аналітичний облік розрахунків з дебіторами та кредиторами у Відомостях

Назва відомості	Характеристика
Відомість 3.1 аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками (до рахунку 36)	Використовується для обліку розрахунків за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Підрахунок за стовбцями 13-20 відображаються у графі 5 Журналу 3.
Відомість 3.2 аналітичного обліку розрахунків з різними дебіторами (до рахунку 37)	Використовується для обліку розрахунків за рахунком 37 «Розрахунки з різними дебіторами», де для кожного виділяється своє місце. Сальдо за кожним дебітором відображаються у графі 5 та 6 Відомості 3.2 на наступний місяць. Підрахунок граф 16 – 21 фіксується у графі 6 розділу I Журналу 3.
Відомість 3.3 аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками (до рахунку 63)	Використовується для обліку розрахунків за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» за первинними документами протягом місяця. На кінець місяця відображається сальдо за кожним кредитором у графі 6 Відомості 3.3 на наступний місяць.
Відомість 3.4 аналітичного обліку векселів	Використовується для обліку заборгованості, яка забезпечена одержаними векселями та розрахунків, на яку підприємством видані векселі (рахунки 182, 34, 51, 62). Підрахунок граф 15 – 20 узагальнюється у графі 11 розділу I Журналу 3.
Відомість 3.5 аналітичного обліку розрахунків за іншими операціями (до рахунку 68)	Використовується для обліку заборгованості за рахунком 68 «Розрахунки за іншими операціями». Підрахунок граф 15 – 20 відображаються у графі 11 розділу I Журналу 3.
Відомість 3.6 аналітичного обліку розрахунків з бюджетом	Використовується для обліку заборгованості за рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами», відшкодування за яким відбувається щомісяця за кожним видом. Підрахунок граф 13 – 20 узагальнюється у графі 9 розділу II Журналу 3.

За даними журналів на підприємстві формується Головна книга, в якій відображаються всі облікові операції підприємства. Головна книга є основним обліковим документом, який містить усі рахунки та їхні зміни за певний період.

2.3. Методика відображення інформації з дебіторської і кредиторської заборгованості у фінансовій звітності

Складання звітності є останнім етапом бухгалтерського обліку на підприємстві. Загалом фінансова звітність є важливим джерелом інформації для внутрішніх та зовнішніх користувачів, оскільки вона надає їм узагальнену та систематизовану інформацію про фінансовий стан підприємства, фінансові результати діяльності та рух грошових коштів за звітній період.

Процес складання звітності відбувається таким чином:

1. Спочатку збирається та обробляється вся інформація, яка повинна бути відображена у звітності. Вона надходить з первинних документів, облікових реєстрів та інших джерел.

2. Потім вся зібрана інформація ретельно обробляється, перевіряється, групується. Також на цьому етапі проводять необхідні розрахунки, які повинні бути представлені у звітності.

3. Фінальним етапом є формування узагальненої інформації у вигляді фінансової звітності шляхом внесення необхідних показників та перевірки правильності оформлення.

Основою формування звітності є принципи її складання, до яких входять: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історична (фактична) собівартість, єдиний грошовий вимірник, періодичність [48].

Щоб забезпечити дотримання цих принципів та відобразити дані в звітності правдиво, підприємству необхідно проводити інвентаризацію перед її складанням. Відповідальними за проведення інвентаризації та оформлення її результатів є інвентаризаційна комісія, яка складається з керівника чи заступника, головного бухгалтера та відповідальної особи за наказом по підприємству. Комісія має право:

- отримувати від матеріально відповідальних осіб необхідні документи та пояснення;
- проводити будь-які необхідні перевірки та обстеження;
- залучати до інвентаризації інших осіб.

Матеріально відповідальні особи зобов'язані надати інвентаризаційній комісії всі необхідні документи та пояснення, а також забезпечити доступ до об'єктів, які підлягають інвентаризації.

Результати інвентаризації оформляються інвентаризаційними описами. Інвентаризаційні описи складаються окремо для кожного виду та підписуються членами комісії та матеріально відповідальними особами.

У разі виявлення нестач або надлишків, комісія складає акт про результати інвентаризації. Акт про результати інвентаризації є документом, який підтверджує факт нестач або надлишків активів та на підставі якого проводяться бухгалтерські записи з коригування облікової оцінки активів.

Щодо розрахунків з дебіторами та кредиторами, то на ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» їх інвентаризація проводиться в рамках інвентаризації всіх активів та зобов'язань. Інвентаризаційна комісія перевіряє наявність та стан дебіторської та кредиторської заборгованості, а також правильність їх оцінки шляхом:

- звірки даних бухгалтерського обліку з даними первинних документів;
- звірки даних бухгалтерського обліку з даними контрагентів;
- перевірки наявності товарів, матеріалів, робіт, послуг, які були відвантажені або отримані, але не оплачені.

Якщо за результатами інвентаризації розрахунків на підприємстві були виявлені порушення, то складається Акт інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами, за яким коригуються облікові оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості.

Тож, на підприємстві ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» звітність складається з таких форм Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом),

Звіт про власний капітал, Примітки до фінансової звітності, Додаток до приміток до річної фінансової звітності. В усіх формах фінансової звітності (крім Звіту про власний капітал) наводиться інформація про розрахунки з дебіторами та кредиторами на підприємстві (рисунок 2.3).

Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Звіт про рух грошових коштів (за прямим)	Примітки до ФЗ
• Довгострокова дебіторська заборгованість; • Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; • ДЗ за за виданими авансами; • ДЗ з бюджетом; • Інша поточна дебіторська заборгованість; • Розділ 2; • Розділ 3.	• Інші операційні витрати.	• Повернення податків і зборів; • Надходження авансів від покупців і замовників; • Витрачання на оплату товарів (робіт, послуг); • Витрачання на оплату праці; • Витрачання на оплату податків і зборів • Інші надходження та витрачання.	• Перелік дебіторів і сум; • Метод визначення резерву сумнівних боргів; • Суми з астроками непогашення; • Залишок резерву за кожною статтю заборгованості.

Рисунок 2.3 – Узагальнене відображення розрахунків у звітності

Загалом за даними рис. 2.3 ми можемо зробити висновок, що детальна інформація по розрахункам зібрана у Звіті про фінансовий стан підприємства, бо саме у Балансі відображаються всі види розрахунків підприємства, як з дебіторами, так і з кредиторами. Тому за даними табл. 2.14 розглянемо формування статей, які пов'язані з дебіторською та кредиторською заборгованостями більш детально.

Таблиця 2.14 – Відображення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві

Стаття	Код рядка	Вихідні дані	Характеристика
1	2	3	4
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	Дт 181, 182, 183	Входить довгострокова дебіторська заборгованість за відповідними субрахунками
Дебіторська за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	Дт 36 – Кт 38 + Дт 34	Входить дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги

Продовження табл. 2.14

1	2	3	4
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	1130	Дт 371	Аванси, які були надані іншим підприємствам
ДЗ за розрахунками з бюджетом	1135	Дт 641, 642	Передплата бюджету або його заборгованість перед підприємством
Інша поточна ДЗ	1155	Дт 372, 374-379	Входить дебіторська заборгованість, які не відображаються в інших статтях
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	Кт 54	Сума податку на прибуток, що підлягає сплаті у майбутніх періодах [13].
Довгострокові кредити банків	1510	Кт 501-504	Заборгованість щодо довгострокових позик банку
Інші довгострокові зобов'язання	1515	Кт 505, 506, 51-53, 55	Інші види довгострокових зобов'язань, які не були включені до статей
Короткострокові кредити банків	1600	Кт 60	Заборгованість щодо короткострокових позик банку
Поточна КЗ за довгостроковими зобов'язаннями	1610	Кт 611	Зобов'язання, які перейшли з довгострокових
Поточна КЗ за товари, роботи, послуги	1615	Кт 63 + Кт 62	Розрахунки з постачальниками та підрядниками за отримані товари, проведені роботи та послуги
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1620	Кт 641, 642	Заборгованість перед бюджетом за податки, збори тощо
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	1625	Кт 65	Розрахунки з Пенсійним фондом, за соціальним страхуванням тощо
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	1630	Кт 66	Заборгованість перед працівниками за нарахування зп, премії і т.д.
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками за одержаними авансами	1635	Кт 681	Розрахунки за авансами, які були отримані від інших підприємств
Інші поточні зобов'язання	1690	Кт 65, 66, 684, 685	Зобов'язання, які не можуть класифікуватись в інші статі

Після оформлення фінансової звітності підприємством вона подається до Держстату не пізніше 1 червня наступного за звітнім періодом та ДПС не пізніше 1 березня наступного за звітнім періодом разом з декларацією про прибуток підприємства. Також звітність з аудиторським висновком оприлюднюється на веб-сайті підприємства.

2.4. Використання автоматизованих бухгалтерських програм на підприємстві

Все більше підприємств для ведення обліку застосовують різні бухгалтерські програми. Це пов'язано з такими факторами: зростання обсягів облікованої інформації, поява нових вимог щодо якості цієї інформації та загалом поява технологій, які значно спрощують облік.

Автоматизація обліку наразі застосовується за такими обліковими процесами:

- ведення обліку основних засобів;
- ведення обліку нематеріальних активів;
- ведення обліку запасів, ТМЦ, товарів, продукції;
- ведення обліку за кадрами та оплатою праці;
- ведення обліку витрат та доходів;
- ведення обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами;
- ведення обліку касових та банківських операцій і т.д.

Загалом за допомогою цих програм бухгалтери мають можливість вести первинний, аналітичний, синтетичний, податковий, складський, управлінський облік; фіксувати проведення та коригування до них; складати фінансову та інші види звітності.

Автоматизований облік за допомогою бухгалтерських програм має ряд переваг над ручним обліком:

- Поліпшення якості ведення обліку та складання звітності. Завдяки програмам знижується вірогідність допустити помилки;

- Збільшення ефективності обліку. Пришвидшується швидкість оброблення документації та рутинних завдань;
- Ефективне витрачання часу. У бухгалтерів зменшується час на опрацювання великих обсягів інформації, який вони можуть витратити ефективніше на важливіші завдання;
- Відповідність із законодавством. Багато програм мають у своєму функціоналі можливість відслідковування відповідності бухгалтерських процесів та податкових обов'язків відповідно до вимог законодавства;
- Покращення процесу аналізу. Так як в бухгалтерських програмах інформація зберігається в базі даних, працівники мають швидкий доступ до звітності та іншої документації за різний період часу, яку потім можуть використовувати для аналізу;
- Систематизація процесів. Автоматизований облік дозволяє систематизувати бухгалтерські процеси і створювати їх структуровану модель.

Якщо брати до уваги автоматизацію процесу обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами, то за рис. 2.4 ми можемо спостерігати, як вона вдосконалює цей вид обліку.

Рисунок 2.4 – Оптимізація обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами завдяки його автоматизації

Хочемо зазначити, що, незважаючи на позитивний вплив автоматизації на підприємства, перш за все потрібно організувати цей процес, щоб усе працювало налагоджено. Тому підприємство має розробити чіткий план впровадження, який враховує такі аспекти, як:

1. Оцінка потреб підприємства.

2. Вибір програмного забезпечення: На сьогоднішній день існує багато різних бухгалтерських програмних забезпечень, які застосовуються на підприємствах (таблиця 2.15). Вони відрізняються один від одного функціоналом, вартістю, можливостями адаптації до потреб підприємства, рівнем підтримки та іншими факторами.

Таблиця 2.15 – Огляд розповсюджених бухгалтерських програм в Україні

Програма	Характеристика	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
BAS Бухгалтерія	Бухгалтерська програма, яка розробляється компанією "Інтелектуальні технології". Вона є альтернативою програмі 1С, яка заборонена до продажу в Україні. Програма має широкий функціонал, який дозволяє вести повний бухгалтерський облік, а також складати фінансову та іншу звітність.	1. Широкий функціонал; 2. Зручність у використанні; 3. Можливість адаптації до потреб підприємства.	1. Має менш широкий функціонал, ніж 1С: Бухгалтерія; 2. Не має такої великої бази користувачів, як 1С: Бухгалтерія.
Бест-Звіт	Комплексне ПЗ для автоматизації роботи зі звітністю в електронному вигляді.	1. Зручність у використанні; 2. Доступність; 3. Широкий функціонал для звітності.	1. Відсутність деяких функцій; 2. Неможливість інтеграції з іншими програмними продуктами.
MASTER: бухгалтерія	ПЗ від "Мастер-Софт" для малих та середніх підприємств для ведення обліку та складання звітності.	1. Має гарний функціонал; 2. Можливість адаптації до потреб підприємства; 3. Доступність.	1. Вища вартість; 2. Неможливість інтеграції з деякими програмними продуктами; 3. Відсутність функцій: управління документами та аналіз даних.

Продовження табл. 2.15

1	2	3	4
M.E.DOC	Українська бухгалтерська програма від "СОФТКОМ" для документообігу та звітності.	1. Широкий функціонал; 2. Можливість адаптації до потреб підприємства; 3. Відкритість програмного коду;	1. Не дуже гнучке ПЗ; 2. Вартість; 3. Нестача документації.
SAP	Система корпоративного програмного забезпечення, яка забезпечує підприємствам повний спектр рішень для управління бізнес-процесами, включаючи ведення обліку.	1. Широкий функціонал; 2. Безпека; 3. Можливість інтеграції з іншими ПЗ.	1. Вартість; 2. Складність для освоєння.

За табл. 2.15 ми розглянули далеко не всі програми, які застосовуються в Україні.

3. Підготовка персоналу: повинні бути проведені тренінги або курси для працівників, щоб їм було легше швидко почати працювати з обраною програмою.

4. Підтримка та обслуговування: Підприємство має забезпечити підтримку та обслуговування автоматизованої бухгалтерської програми. Це включає в себе оновлення програми, усунення неполадок та надання технічної підтримки користувачам.

Підприємство ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» для обліку своєї діяльності використовує «M.E.DOC» та «SAP».

Як вже зазначалось M.E.DOC є більш спеціалізованою програмою для бухобліку та гнучкою, тому підприємство використовує її для таких завдань з обліку розрахунків:

- Складання первинних документів: Програма дозволяє швидко та зручно створювати первинні документи, такі як накладні, рахунки, акти тощо. Це дозволяє підприємству забезпечити своєчасне та правильне оформлення документів.

- Облік розрахунків з контрагентами: М.Е.ДОС автоматизує облік розрахунків з контрагентами, включаючи дебіторську та кредиторську заборгованість для контролю за станом розрахунків і своєчасного виконання зобов'язань.

- Складання фінансової та податкової звітності: М.Е.ДОС автоматично формує фінансову та податкову звітність.

SAP є більш потужним і функціональним програмним забезпеченням, яке застосовуються на всьому холдингу «Метінвест» для ведення діяльності. Ця програма в розрізі заборгованості використовується більше для контролю за розрахунками та аналізу.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ І АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС"

3.1. Методика аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві

Ефективне управління розрахунками та ведення за ними обліку потребує їх постійного аналізу та моніторингу, оскільки в ході діяльності можуть виникати проблеми, які необхідно досить швидко вирішувати. Якщо розглядати термін «аналіз» в загальному плані, то це процес розкриття елементів для більш глибокого їх розуміння, виявлення взаємозв'язків, визначення закономірностей та прийняття обґрунтованих рішень на підставі отриманих даних.

Розглянувши праці науковців, які трактують по-своєму методики проведення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, ми прийшли до висновку, що аналіз цих показників на підприємстві повинен будуватися за певними етапами (рисунок 3.1).

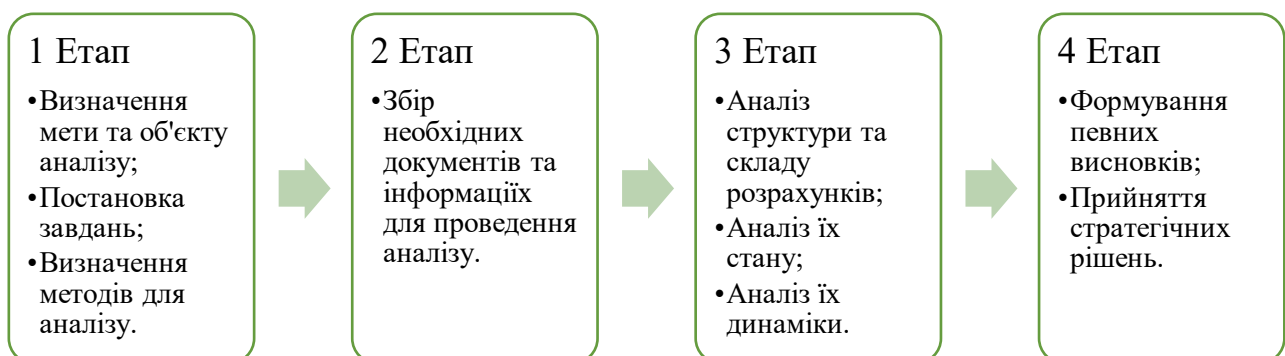

Рисунок 3.1 - Методика проведення аналізу заборгованостей

За даними рис. 3.1 на першому етапі відбувається підготовка та планування до аналізу. На цьому етапі визначають основні аспекти аналізу, встановлюють його мету, об'єкт, завдання та обирають методи для проведення аналізу.

Щодо досліджуваного підприємства, то метою аналізу дебіторської заборгованості для нього є:

- визначення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- виявлення можливостей для оптимізації розрахунків;
- аналіз взаємозв'язку між дебіторською та кредиторською заборгованістю та фінансовим станом підприємства.

Об'єктом аналізу, звісно, визначається дебіторська та кредиторська заборгованість, а методами для аналізу є: аналіз статистичних даних, використання фінансових показників, аналіз взаємозв'язку та інші.

На другому етапі проводиться збір та агрегація даних з первинного, синтетичного, аналітичного обліку, звітності, відкритих джерел для подальшого аналізу.

Для нашого підприємства для аналізу беруться Баланс, Звіт про фінансові результати, Журнали синтетичного обліку та Відомості аналітичного.

Далі відбувається безпосередньо сам аналіз розрахунків. Розпочнемо з аналізу структури та складу заборгованостей та їх динаміки, який дозволяє оцінити розподіл заборгованості за певними ознаками та як цей розподіл змінювалася з часом.

Для аналізу структури, складу та динаміки дебіторської заборгованості на підприємстві візьмемо дані звітності за 2020-2022 рр. за поточною дебіторською заборгованістю, оскільки довгострокова за цей період мала незначні показники щодо загального обсягу заборгованості. Побудуємо за інформацією зі звітності таблицю (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Аналіз складу та динаміки поточної дебіторської заборгованості на ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення абсолютне, тис. грн.	
	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	2021 до 2020	2022 до 2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	22986	96,8	8645	60,9	12681	24,8	-14341	+4036
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	614	2,6	910	6,4	35088	68,7	+296	+34178
з бюджетом	-	0,0	2246	15,8	1663	3,3	+2246	-583
у тому числі з податку на прибуток	-	-	2246	15,8	1601	3,1	+2246	-645
Інша поточна дебіторська заборгованість	154	0,6	141	1,0	56	0,1	-13	-85
Разом	23754	100	14188	100	51089	100	-9566	+36901

На основі даних таблиці 3.1 можна зробити такі висновки, що загальна сума дебіторської заборгованості підприємства збільшилася з 23754 тис. грн. у 2020 році до 51089 тис. грн. у 2022 році, тобто на 114%. Це зростання можна пояснити, зокрема, збільшенням обсягів надання послуг підприємством. Для більшої наочності динаміки побудуємо гістограму (рисунок 3.2).

Дебіторська заборгованість за надані послуги зменшилась на 14341 тис. грн. у 2021 р., а потім збільшилась на 4036 тис. грн. у 2022 р., що може свідчити про те, що підприємство збільшує обсяги збуту та отримує оплату від покупців. Єдиним показником, який зберіг тенденцію до збільшення є заборгованість за виданими авансами, особливо у 2022 р. він виріс на 34178 тис. грн. У порівнянні з 2020 частка заборгованості з бюджетом зменшилась з 15,8% до 3,3%.

Рисунок 3.2 – Динаміка загального показника поточної дебіторської заборгованості на підприємстві за 2020 – 2022 рр.

Щодо структури поточної дебіторської заборгованості у 2022 році, то її візуалізація має такий вигляд (рисунок 3.3). Найбільшу питому вагу у складі заборгованості склали дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги у 2020 році та у 2021 р. та за виданими авансами у 2022 р, а найменшу весь період займає інша поточна дебіторська заборгованість.

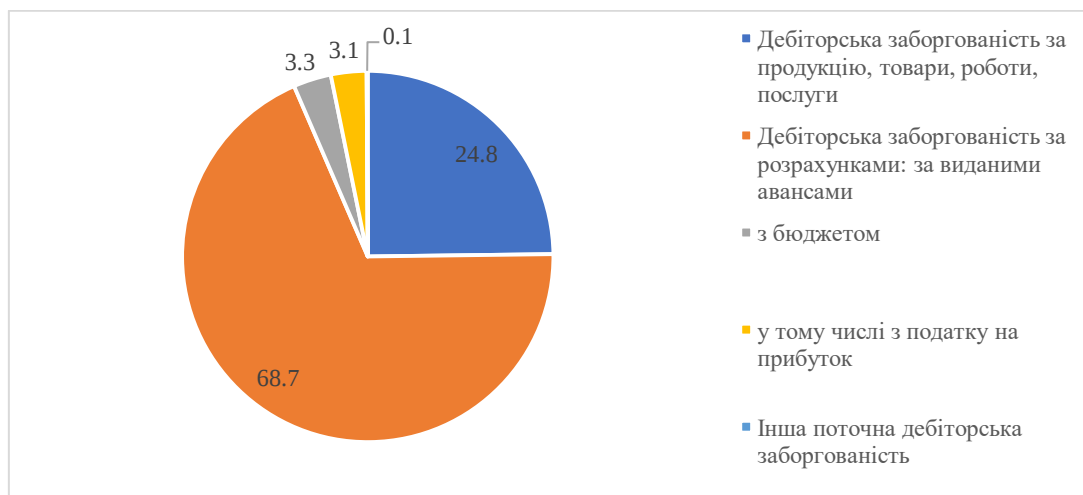

Рисунок 3.3 - Структура поточної дебіторської заборгованості у 2022 році на підприємстві

Для кредиторської заборгованості також проведемо аналіз структури, складу та динаміки без урахування довгострокових зобов'язань, бо всі розрахунки з кредиторами на підприємстві здійснюються за 6 класом. Аналогічно дебіторській заборгованості складемо таблицю для аналізу кредиторки (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 - Аналіз складу та динаміки поточної кредиторської заборгованості на ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення абсолютне, тис. грн.	
	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	2021 до 2020	2022 до 2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	13 656	63,6	16 141	74,9	45 323	92,3	+2 485	+29182
розрахунками з бюджетом	4 554	21,2	2 106	9,8	702	1,4	-2 448	-1 404
розрахунками зі страхування	717	3,3	720	3,3	685	1,4	+3	-35
розрахунками з оплати праці	2 532	11,8	2 549	11,8	2 122	4,3	+17	-427
за одержаними авансами	11	0,0	43	0,2	273	0,6	+32	+230
Разом	21 470	100	21 559	100	49 105	100	+89	27 546

Да даними табл. 3.2 стійким показником до зростання є поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги, яка збільшилась на 2485 тис. грн. у 2021 р., а потім на 29182 тис. грн. у 2022 р., що говорить про збільшення обсягів закупівель у постачальників. Розрахунки з бюджетом, навпаки, зменшуються, що може свідчити про те, що підприємство своєчасно сплачує податки та інші платежі до бюджету. Розрахунки з оплати праці зменшились 427 тис. грн. у 2022 році, а також розрахунки зі страхування впали на 35 тис. грн., що фіксує факт зменшення штату працівників на підприємстві через скорочення із-за війни.

Загальний показник поточної кредиторської заборгованості збільшився з 21470 тис. грн. у 2020 році до 49105 тис. грн. у 2022 році, тобто на 125%, що ми бачимо з рис. 3.4.

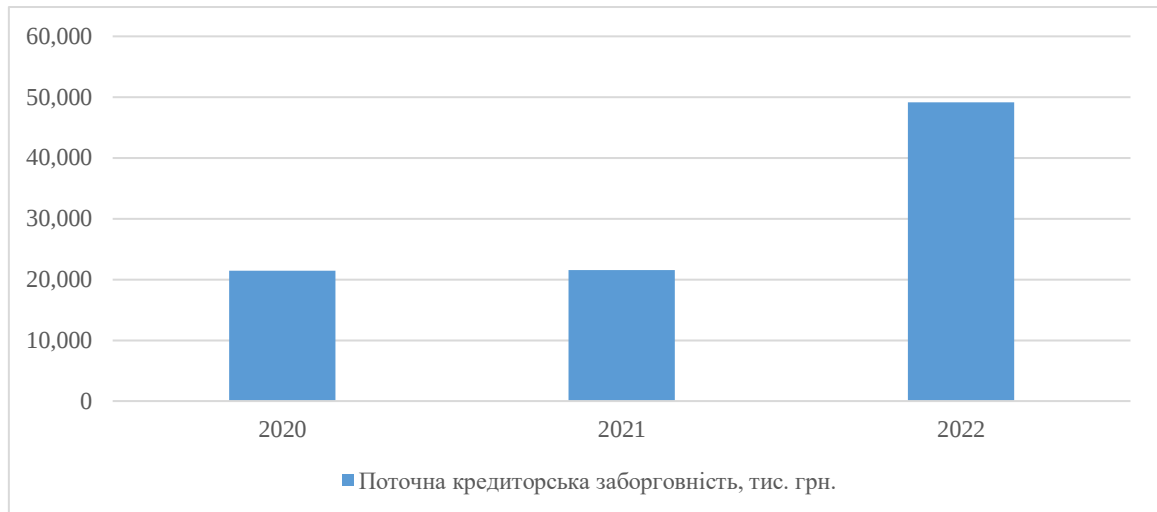

Рисунок 3.4 - Динаміка загального показника поточної кредиторської заборгованості на підприємстві за 2020 – 2022 рр.

Найбільша частка у структурі розрахунків з кредиторами у 2022 р. припадає на заборгованість за товари, роботи, послуги - 92,3%, інші види складають набагато менше (рисунок 3.5).

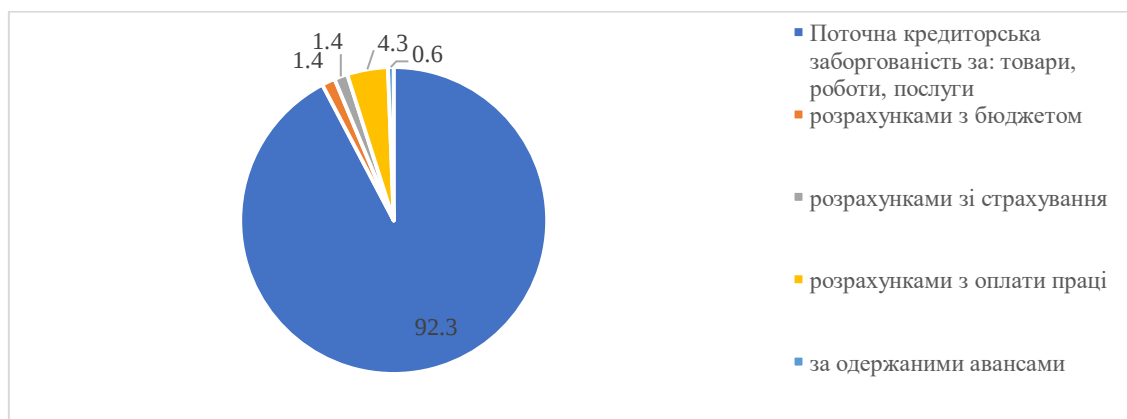

Рисунок 3.5 - Структура поточної дебіторської заборгованості у 2022 році

Тепер, розглянувши склад, структуру та динаміку досліджуваних об'єктів, перейдемо до аналізу якості цих заборгованостей за допомогою коефіцієнтів та різних показників.

Для аналізу стану дебіторської заборгованості візьмемо такі показники:

1. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості. Цей показник розкриває, скільки разів протягом звітного періоду заборгованість утворюється. Чим вище коефіцієнт, тим краще. Розраховується він за формулою (3.1):

$$\text{Коб.дз} = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}{\text{Середня ДЗ за період}}, \quad (3.1)$$

де Коб.дз - коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

2. Тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості. Це кількість днів, за яку зазвичай буде погашена заборгованість. Збільшення цього часу говорить про імовірність непогашення. Визначається за формулою (3.2):

$$\text{Тпог.дз} = \frac{\text{Звітний період у днях}}{\text{Коб.дз}}, \quad (3.2)$$

де Тпог.дз - тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості.

3. Питома вага дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів. Вона показує частку дебіторської заборгованості в оборотних активах та розраховується за формулою (3.3):

$$\text{ПВдз} = \frac{\text{Середня ДЗ за період}}{\text{Середні оборотні активи}} * 100\%, \quad (3.3)$$

де ПВдз - питома вага дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів.

Знаючи показники, які нам необхідно розрахувати, побудуємо таблицю для аналізу та розрахунків (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Показники якості дебіторської заборгованості на підприємстві

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення абсолютне	
				2021 до 2020	2022 до 2021
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, кількість обертів	10,55	7,04	3,06	-3,51	-3,99
Тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості, кількість днів	34,13	51,11	117,76	+16,98	+66,65
Питома вага дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів, %	51,25	73,58	79,45	+22,33	+5,87

За даними табл. 3.3 ми можемо зробити висновок, що стан розрахунків з дебіторами на підприємстві дещо погіршився, оскільки період погашення заборгованості дебіторами займає 117 днів у 2022 р., що на 83 дні більше, ніж було у 2020 р. Кількість обертів дебіторської заборгованості впала від 10,55 у 2020 р. до 3,06 у 2022 р. Це все свідчить про те, що підприємство має проблеми з збиранням платежів від покупців. Питома вага дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів зросла з 51,25% у 2020 р. до 79,45% у 2022 р., що говорить про здійснення значного обсягу продажів підприємством в кредит і високу фінансову залежність від дебіторської заборгованості.

За кредиторською заборгованістю також необхідно провести якісний аналіз за такими показниками:

1. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості. Вказує на те, як швидко підприємство сплачує заборгованість постачальникам, тому гарною динамікою є його збільшення. Розраховується за формулою (3.4):

$$\text{Коб. кз} = \frac{\text{Обсяг закупівель}}{\text{Середня КЗ за період}}, \quad (3.4)$$

де Коб.кз - коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

2. Коефіцієнт покриття. Використовується для оцінки того, наскільки добре компанія може покрити свої зобов'язання перед кредиторами та визначається за формулою (3.5):

$$K_{пкз} = \frac{\text{Середня КЗ за період}}{\text{Обсяг закупівель}}, \quad (3.5)$$

де $K_{пкз}$ - коефіцієнт покриття.

3. Тривалість періоду погашення кредиторської заборгованості. Кількість днів, яка потрібна підприємству для погашення своїх зобов'язань перед кредиторами. Рахуємо за формулою (3.6):

$$T_{пкз} = \frac{\text{Звітний період у днях}}{\text{Коб.кз}}, \quad (3.6)$$

де $T_{пог.кз}$ - тривалість періоду погашення кредиторської заборгованості.

4. Питома вага кредиторської заборгованості в загальному обсязі пасивів. Визначає частку кредиторської заборгованості від загального обсягу пасивів підприємства. Знаходимо за формулою (3.7):

$$ПВ_{пог.кз} = \frac{\text{Середня КЗ за період}}{\text{Середні пасиви}} * 100\%, \quad (3.7)$$

де $ПВ_{кз}$ - питома вага кредиторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів.

5. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості. Загалом використовується для визначення платоспроможності підприємства та його здатності управляти заборгованістю перед клієнтами та постачальниками. Вищий коефіцієнт свідчить про більш високу ліквідність. Використовуємо формулу для його розрахунку (3.8):

$$K_{\text{сдкз}} = \frac{\text{Середня ДЗ за період}}{\text{Середня КЗ за період}}, \quad (3.8)$$

де $K_{\text{сдкз}}$ – коефіцієнт платоспроможності.

Наведемо всі розрахунки за коефіцієнтами у табл. 3.4 та проаналізуємо їх.
Таблиця 3.4 – Показники якості кредиторської заборгованості на підприємстві

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення абсолютне	
				2021 до 2020	2022 до 2021
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, кількість обертів	5,41	4,83	1,48	-0,58	-3,35
Коефіцієнт покриття, %	18,49	20,70	67,41	+2,21	+46,71
Тривалість періоду погашення кредиторської заборгованості, кількість днів	66,57	74,52	242,68	+7,96	+168,15
Питома вага кредиторської заборгованості в загальному обсязі пасивів, %	18,06	30,13	52,76	+12,07	+22,63
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, %	51,27	68,59	48,53	+17,32	-20,06

З табл. 3.4 ми бачимо, що підприємство має проблеми з погашенням своїх зобов'язань перед постачальниками та кредиторами, бо коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості впав на 0,58 обертів у 2021 р., а потім на 3,35 у 2022 році, та тривалість повернення позик підприємством з кожним роком збільшується. Частка кредиторської заборгованості в загальному обсязі пасивів зросла з 18,06% у 2020 році до 52,76% у 2022 році, з чого ми робимо висновок про значну фінансову залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Щодо показника ліквідності, то зазначаємо, що спочатку він збільшився на 17,32%, що пов'язано з збільшенням обсягів продажів в кредит, а

потім зниження цього коефіцієнта у 2022 році може свідчити про те, що підприємство приймає заходи щодо покращення свого фінансового стану.

3.2. Особливості методики аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві, її застосування та відображення її результатів

Аудит на підприємстві є ключовим етапом аналізу, який спрямований на забезпечення надійності, правдивості та достовірності фінансової звітності та ведення обліку загалом. Він включає в себе перевірку відповідності обліку та звітності законодавчим та нормативним актам, а також перевірку дотримання облікової політики підприємства. Аудитор також перевіряє правильність відображення в обліку господарських операцій і оцінки активів і зобов'язань.

За аналізом питомої ваги в загальному обсязі оборотних активів та пасивів підприємства дебіторська та кредиторська заборгованості займають велику частку в них. Також діяльність підприємства в цілому неможлива без розрахунків, оскільки повинна виплачуватись заробітна плата, податки, надаватись послуги покупцям тощо. Тому необхідність проведення аудиту за ними обумовлюється важливістю цих показників для підприємства.

На ТОВ «ВГУЛЕПРОМТРАНС» наразі здійснюється тільки зовнішній аудит дебіторської та кредиторської заборгованості.

Зовнішній аудит розрахунків з дебіторами та кредиторами – це процес незалежного аналізу дебіторських та кредиторських операцій підприємства, який здійснюється незалежним аудитором або аудиторською фірмою. ТОВ «ВГУЛЕПРОМТРАНС», як інші підприємства холдингу «Метінвест» перевіряє міжнародна аудиторська компанія «Deloitte».

Метою аудиту заборгованостей є підтвердження надійності, точності, законності та об'єктивності щодо розрахунків, пов'язаних з дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства відповідно до МСА та законодавства України. Предмет аудиторської перевірки розрахунків з

дебіторами та кредиторами ми виділяємо такий: господарські процеси та операції, пов'язані з розрахунками підприємства з дебіторами та кредиторами, а також відносини, що виникають при цьому на підприємстві та за його межами [42].

Для досягнення поставлених цілей аудиту заборгованостей зазвичай визначаються такі завдання:

- перевірка правильності ідентифікації та класифікації дебіторської та кредиторської заборгованості;
- перевірка дотримання підприємством відображення в документації фактів виникнення та обсягів заборгованостей;
- аналіз ефективності та надійності систем внутрішнього контролю, спрямованих на управління розрахунками;
- перевірка правильності обчислення розрахунків з дебіторами та кредиторами;
- перевірка правильності оформлення цих показників в синтетичному, аналітичному обліку та фінансової звітності.

Методика аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві включає в себе декілька етапів, які забезпечують послідовність та системність дій аудитора (рисунк 3.6).

Рисунок 3.6 – Етапи проведення аудиторської перевірки на підприємстві

Першим етапом є підготовка до перевірки і її планування. На цьому етапі аудитор підписує договір з клієнтом, ознайомлюється з підприємством, визначає стратегію перевірки, розробляє план роботи, програму аудиту та оцінює ризики. Знайомство аудитора з підприємством включає в себе отримання загальної інформації про підприємство, його діяльність, структуру та основні фінансові та облікові аспекти. Для цього аудитор використовує різні установчі документи, відкриті джерела, висновки попередніх перевірок, звітність, статистичну інформацію, бюджети та плани, накази по підприємству, результати власних спостережень і т.д.

Слід зазначити, що до початку перевірки аудитор надсилає керівництву підприємства лист-зобов'язання, яким надає згоду на здійснення перевірки та містить інформацію про процедури аудиту, його обсяги, ступінь відповідальності тощо.

На цьому ж етапі аудитор складає загальний план та програму аудиту на підприємстві.

План аудиту визначає, що саме буде перевірятися, скільки за часом буде відбуватись перевірка, які роботи будуть відбуватись на кожному етапі перевірки. Запропонуємо можливий вигляд плану аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» (рисунок 3.7).

За даними плану аудиту розробляється програма аудиту, яка визначає конкретні кроки, процедури, робочі документи для виконання завдань, визначених на етапі планування (Додаток И). Також доцільним є визначення можливих аудиторських ризиків, пов'язаних з функціонуванням підприємства та величину аудиторського ризику при перевірці заборгованостей, бо це дозволяє аудитору сфокусуватися на найбільш вразливих областях і провести більш ретельні процедури перевірки.

План аудиту заборгованостей

Найменування підприємства: ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС»

Період аудиту: 08.09.2023 – 16.09.2023

Об'єкт аудиту: Розрахунки підприємства з дебіторами та кредиторами

Етап	Види робіт	Терміни виконання
Підготовчий	1. Ознайомлення з діяльністю підприємства; 2. Оцінка внутрішнього контролю підприємства; 3. Складання плану та програми; 4. Оцінка ризиків.	30.08.2023 – 07.09.2023
Фактичний	1. Збір необхідної документації по розрахункам на підприємстві; 2. Проведення інвентаризації або вивчення по ній опису.	08.09.2023 – 12.09.2023
Основний	1. Проведення аудиторських процедур; 2. Оформлення результатів в робочих висновках.	13.09.2023 – 14.09.2023
Завершальний	1. Проведення аналізу робочих документів та виявлення помилок; 2. Оформлення документів по перевірці; 3. Надання звіту по результатам перевірки; 4. Надання рекомендацій щодо виправлення порушень.	15.09.2023 – 16.09.2023

Рисунок 3.7 – Приклад плану аудиту заборгованостей на підприємстві

Наступним етапом аудиту заборгованості є фактичний етап. На цьому етапі аудиторської перевірки заборгованості здійснюється збір різноманітних документів і інформації, що стосуються розрахунків на підприємстві. Ці джерела включають фінансову звітність, договори, акти приймання-виконання робіт, рахунок-фактури, банківські виписки, видаткові накладні, Головну книгу, аналітичні відомості та синтетичні журнали. Аудитор також звертає увагу на результати інвентаризації, які можуть виявити істотні відхилення між обліковою і фактичною кількістю та станом об'єктів заборгованості. Цей етап є важливим для отримання достовірної інформації та підтвердження точності обліку розрахунків на підприємстві.

На етапі проведення аудиту, що включає в себе аналіз і обробку отриманих даних, аудитор переходить до детального розгляду зібраних матеріалів. Аудитор

використовує різні аудиторські процедури, включаючи перевірку операцій за розрахунками, вивчення внутрішніх процедур та контролю, аналіз документації, а також взаємодію з керівництвом та співробітниками підприємства. На даному етапі аудиторські процедури спрямовані на виявлення можливих ризиків, помилок чи ознак шахрайства в обліку дебіторської та кредиторської заборгованості.

Через те що статті заборгованостей є досить обширними, аудитору варто розподіляти всю заборгованість на окремі розрахунки та проводити перевірку за ними.

На проведення аудиту за заборгованостями також впливає галузь досліджуваного підприємства. ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» має ряд особливостей, які впливають на аудит заборгованостей, зокрема: великий обсяг операцій; довгий період розрахунків; складність документального оформлення операцій. Все це необхідно враховувати при проведенні перевірки.

Розглянемо поетапно методику проведення аудиту за заборгованостями на підприємстві (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5 - Методика проведення аудиту за заборгованостями на підприємстві

Мета та критерії якості	Перелік аудиторських процедур	Аудиторські докази	Метод перевірки
1	2	3	4
Оцінка відповідності обліку заборгованостей вимогам облікової політики	Перевірка відповідності обліку заборгованостей	Облікова політика підприємства	Аналіз, порівняння, опитування
Оцінка правильності оформлення документів щодо заборгованостей	Перевірка первинних документів за заборгованістю	Первинні документи	Документальна перевірка, вибіркова перевірка, тестування, співставлення
Підтвердження реальності заборгованостей	Перевірка наявності в документах факту наявності заборгованості	Договори, банківські виписки, первинні документи, звітність	Документальна перевірка, аналіз

Продовження табл. 3.5

1	2	3	4
Перевірка документального підтвердження фактів і обсягів заборгованості за різними видами	Перевірка наявності всіх необхідних документів, що підтверджують факт заборгованостей, та їх відповідності фактичним операціям	Договори, акти приймання-передачі, рахунки-фактури, накладні, платіжні доручення тощо	Документальна перевірка, вибіркова перевірка, тестування, співставлення
Перевірка правильності вирахування резерву сумнівних боргів	Перевірка відповідності методики вирахування резерву сумнівних боргів обліковій політиці та законодавству, а також відповідності суми резерву фактичним обставинам	Облікова політика підприємства, законодавство, інформація про дебіторів	Аналіз, порівняння, тестування, опитування
Перевірка своєчасності погашення заборгованостей	Перевірка відповідності строків погашення заборгованостей умовам договорів та обліковій політиці	Договори, облікова політика, первинні документи	Аналіз, порівняння, документальна перевірка
Перевірка наявності простроченої заборгованості	Перевірка наявності заборгованостей, терміни погашення яких минули	Договори, облікова політика, первинні документи	Аналіз, порівняння, документальна перевірка
Перевірка ефективності управління заборгованістю	Оцінка політики підприємства щодо управління заборгованістю	Облікова політика, первинні документи, договори	Аналіз, порівняння, опитування

Нами були вибрані саме такі критерії оцінки (див. табл. 3.5), оскільки вони зможуть запобігти виникненню представлених нижче типових помилок, пов'язаних з обліком заборгованостей:

- Фальсифікація документів, що підтверджують погашення заборгованості. Це може бути заміна виписок банку та інших документів або правки сум розрахунків. Для виявлення таких інцидентів потрібно звернутись до банку та до підприємств-контрагентів.

- Неправильне відображення погашення розрахунків з дебіторами в бухгалтерському обліку. Це може бути зарахування отриманих сум дебіторської

заборгованості на погашення заборгованості невідповідних дебіторів, здійснення бартерних операцій для погашення дебіторської заборгованості, списання недостач та крадіжок за рахунок збільшення дебіторської заборгованості [60]. Для виявлення таких фактів слід порівняти дані виписок банку з даними бухгалтерського обліку, вивчити характер операцій та їх економічну доцільність, провести інвентаризацію товарно-матеріальних цінностей та перевірити наявність документів, що підтверджують недостачі та крадіжки.

- Відсутність точності та відповідності даним синтетичного й аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості. Це може бути пов'язано з помилками в документообігу, порушенням правил бухгалтерського обліку або навмисним маніпулюванням даними. Щоб запобігти цьому порушенню слід порівняти дані синтетичного та аналітичного обліку.

- Приховування заборгованостей шляхом відображення у Балансі згорнутого залишку замість розгорнутого. Це може бути пов'язано з бажанням підприємства приховати реальний стан справ від кредиторів, аудиторів або інших осіб, тому необхідно детально вивчити склад статей балансу.

- Неправильна оцінка показників дебіторської та кредиторської через коливання курсу валют на дату складання Балансу при розрахунках в іноземній валюті. Це може бути пов'язано з помилками в розрахунку курсових різниць або навмисним маніпулюванням даними, для чого слід перевірити правильність розрахунку курсових різниць.

Для фіксації використання процедур, методів та узагальнення отриманої проаналізованої інформації аудитором складаються робочі документи. Прикладами цих документів за досліджуваною темою можуть бути: робочий документ «Перевірка тотожності інформації Головної книги, облікових регістрів, Балансу» (Додаток К), робочий документ «Підтвердження залишку заборгованості покупцями та замовниками» (Додаток Л).

Хочемо також зазначити, що аудиторські фірми дедалі частіше використовують програмні забезпечення, де як раз аудитори мають можливість автоматизовано складати робочі документи, програми, плани, звіти. Компанія

Deloitte, наприклад, використовує програму Deloitte Audit Suite, яка включає в себе інструменти для автоматизації деяких завдань аудиту, наприклад, інструмент для управління завданнями, інструмент для аналізу даних, інструмент для створення звітів, що дозволяє аудиторам економити час і зосередитися на більш важливих аспектах аудиту.

Результати за узагальненням отриманої під час перевірки інформації аудитор або аудиторська фірма повинні оформити у вигляді звіту незалежного аудитора. Згідно ст. 14 Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторської діяльності» аудиторський звіт передбачає надання впевненості користувачам шляхом висловлення незалежної думки аудитора про відповідність в усіх суттєвих аспектах фінансової звітності та/або консолідованої фінансової звітності вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, МСФЗ або іншим вимогам [47].

Звіт повинен бути складений у чіткій і зрозумілій формі. Він повинен бути підписаний аудитором або аудиторською фірмою, а також містити такі реквізити: назва; адресат; думка аудитора; основа для думки; безперервність діяльності; ключові питання аудиту; інша інформація; відповідальність за фінансову звітність; відповідальність аудитора за аудит фінансової звітності; розміщення викладення відповідальності аудитора за аудит фінансової звітності; інша відповідальність щодо звітування; повне ім'я партнера із завдання; підпис аудитора; дата звіту аудитора [30].

Під час складання аудиторського звіту, аудитор висловлює свою думку щодо фінансової звітності та об'єкту перевірки. Ця думка може бути модифікованою або немодифікованою, в залежності від результатів аудиту та виявлених порушень.

Немодифікована думка щодо обліку заборгованостей в аудиторському звіті вказує на те, що аудитор вважає облік заборгованостей у фінансовій звітності підприємства за правильний, достовірний та відповідний встановленим стандартам. Тобто аудитор упевнений, що представлена інформація щодо

заборгованостей є надійною та може використовуватися користувачами для прийняття управлінських рішень.

Модифікована думка аудитора щодо обліку заборгованостей в аудиторському звіті свідчить про те, що аудитор виявив суттєві невірності або проблеми у звітності, які вплинули на правильність обліку заборгованостей. Це може бути пов'язано, наприклад, з недостовірністю інформації, неправильним застосуванням облікових політик або іншими факторами, які потребують уваги та корекції. Модифікована думка може бути класифікована за різним рівнем негативної оцінки, в залежності від серйозності виявлених проблем: думка з застереженням, негативна думка, відмова від висловлювання думки.

Також складається додаткова підсумкова документація, яка видається підприємству, якщо аудитор вбачає в цьому потребу або це описано у договорі. Це є додатком, в якому відбивається конфіденційна інформація, що стосується розмірів порушень, можливих штрафних санкцій, рекомендацій щодо усунення порушень або уникнути їх в майбутньому [42].

Щодо ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС», то аудиторський звіт щодо заборгованості був складений аудиторською фірмою «Deloitte». У звіті аудиторська фірма зробила висновок про те, що фінансова звітність ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» за 2019 рік є достовірною та повною у всіх суттєвих аспектах.

У частині заборгованості аудиторська фірма провела такі перевірки:

- відповідність заборгованості вимогам бухгалтерського обліку та нормативно-правових актів;
- повнота відображення заборгованості в бухгалтерському обліку;
- наявність у дебіторській заборгованості помилок і порушень.

У результаті перевірки аудиторська фірма не виявила будь-яких помилок або порушень у відображенні дебіторської та кредиторської заборгованості в бухгалтерському обліку ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС», однак рекомендувала підприємству розробити та впровадити систему управління заборгованістю, яка дозволить зменшити її обсяг.

Зі свого боку за результатами перевірки ми би хотіли додати, що на прикладі підприємства можна виокремити певні шляхи оптимізації, які б покращили методику аудиту на ньому. Розглянемо їх у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Запропоновані шляхи оптимізації аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві

Напрямок удосконалення	Характеристика
Частота проведення перевірок	Запровадження періодів, які будуть становити не більше двох років з моменту останньої перевірки. Останній раз аудит проводився ще до вступу підприємства до холдингу, тому дуже важливо мати важливо мати більш актуальну інформацію.
Глибше розуміння бізнес-моделі та операцій підприємства	Аудитор повинен глибше вивчити бізнес-процеси та специфіку підприємства, щоб належним чином оцінювати вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансові результати.
Аналіз внутрішніх контрольних систем	Поглиблений аналіз систем внутрішнього контролю, особливо тих, що стосуються обліку заборгованості, дозволить виявити можливі ризики та невірності в фінансовій звітності.
Використання аналітичних методів, штучного інтелекту	Застосування аналітичних методів та аудиторських програм для обробки великого обсягу даних дозволить ефективно виявляти аномалії та взаємозалежності в обліку заборгованості.

В цілому, впровадження заходів, зазначених у табл. 3.6, дозволить підвищити ефективність аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві, що призведе до підвищення якості фінансової звітності та зменшення ризиків для підприємства.

3.3. Напрями удосконалення організації обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві

Розглянувши всі етапи обліку, аналізу та аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості на підприємстві, ми прийшли до висновку, що все ж існують напрямки поліпшення їх організації на підприємстві.

Облік та аналіз заборгованостей на підприємстві достатньо добре налаштовано, бо ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» входить до холдингу. Це дозволяє

використовувати об'єднані ресурси, стандарти та інформаційні системи на користь ефективного управління фінансовою діяльністю. Але, незважаючи на це, існує ряд зовнішніх і внутрішніх чинників, через які стан організації обліку та аналізу заборгованостей на підприємстві може погіршуватись. Якщо ж зовнішні чинники впливу на облік розрахунків, такі як: інфляція, економічна та політична ситуація в країні, зміни у законодавстві - підприємство не може контролювати, то внутрішні знаходяться у межах його впливу. До таких чинників відносять:

- управління заборгованістю;
- процеси внутрішнього контролю;
- внутрішні процедури обліку та аналізу;
- кваліфікація персоналу.

З аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві за 2020-2022 рр. нами було виявлено, що її показники ростуть, а також збільшується тривалість періоду погашення дебіторської заборгованості. Це може говорити про проблеми з управлінням розрахунків з дебіторами, неефективну кредитну політику підприємства, або ж це може бути пов'язаним з специфікою галузі.

Щоб вирішити ці проблеми, підприємство може розглядати наступні заходи (таблиця 3.7).

Таблиця 3.7 – Оптимізація управління дебіторської заборгованості на підприємстві

Напрямок удосконалення	Заходи
Оптимізація кредитної політики	Проведення аналізу кредитоспроможності клієнтів, визначення оптимальних лімітів кредиту та умов погашення.
Вдосконалення системи управління кредитами	Запровадження ефективних систем контролю та моніторингу заборгованості, розробка стратегій взаємодії з клієнтами.
Автоматизація процесів	Використання сучасних технологій для автоматизації облікових процесів, що допоможе покращити швидкість обробки операцій та знизити ризик помилок.
Аналіз галузі	Ретельний аналіз особливостей галузі перевезень вантажів залізницею, співпраця з клієнтами для з'ясування їхніх потреб та можливостей оптимізації умов співпраці.

Розрахунки з кредиторами зростають (більш за всього заборгованість за товари, роботи, послуги), а середній період погашення заборгованості за 2022 р. взагалі склав 242,68 днів, тому організацію управління нею також треба вдосконалювати (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8 – Оптимізація управління кредиторської заборгованості на підприємстві

Напрямок удосконалення	Заходи
Вдосконалення систем управління кредиторською заборгованістю	Запровадження ефективної системи моніторингу та контролю за заборгованістю, автоматизація процесів оплати рахунків, встановлення оптимальних термінів погашення.
Переговори з кредиторами	Перегляд умов платежів з кредиторами, можливість обговорення більш коротших термінів погашення або отримання знижок за швидше розрахування.
Стратегія фінансового планування	Розробка стратегії фінансового планування, включаючи попереднє прогнозування фінансових потоків та оптимізацію бюджету.
Аналіз контрактів та умов постачань	Оцінка контрактів з постачальниками, можливість перегляду та оптимізації умов платежу в нових угодах.

На нашу думку, для покращення ефективності організації обліку та аналізу заборгованостей підприємству необхідно запровадити систему внутрішнього контролю господарських процесів, а саме відділ внутрішнього аудиту. Або ж використовувати послуги МБС для цього виду контролю. Це допоможе підприємству:

- забезпечити достовірність та повноту облікової інформації про заборгованості, що може призвести до зменшення фінансових ризиків підприємства;
- покращити ефективність управління заборгованостями;
- зменшити ризики, пов'язані з заборгованостями (неплатоспроможність дебіторів, недоліки в договорах, несвоєчасне погашення заборгованостей, порушення законодавства в сфері обліку та оподаткування заборгованостей).

Щодо внутрішніх процедур обліку та аналізу, то варто зазначити, що підприємство з метою їх вдосконалення може вжити такі кроки (таблиця 3.9):

Таблиця 3.9 – Вдосконалення внутрішніх процедур обліку та аналізу кредиторської та дебіторської заборгованості на підприємстві

Напрямок удосконалення	Заходи
Оцінка поточних процедур	Аналіз існуючих внутрішніх процедур обліку та аналізу, визначення їх ефективності та слабких сторін.
Стандартизація процедур	Встановлення стандартизованих процедур обліку та аналізу, яким дотримуються всі відділи та підрозділи підприємства.
Автоматизація обліку та аналізу	Використання технологій та програм для автоматизації рутинних завдань обліку, аналітичних процесів, передбачення можливих тенденцій у розвитку дебіторської та кредиторської заборгованості та покращення обробки великого обсягу даних.
Забезпечення контролю та аудиту	Запровадження системи внутрішнього аудиту для перевірки виконання процедур та реагування на можливі аномалії.
Визначення прав доступу	Обмеження доступу до фінансової інформації лише тим працівникам, яким необхідно мати такий доступ для виконання своїх обов'язків.
Навчання персоналу	Проведення регулярних тренінгів для персоналу, щоб забезпечити їхнє розуміння та виконання внутрішніх процедур.
Впровадження системи звітності	Створення системи звітності, яка дозволить в реальному часі відстежувати фінансові показники та виявляти можливі проблеми з розрахунками.

Проаналізувавши показники дебіторської та кредиторської заборгованості, ми прийшли до висновку, що вони не є оптимальними, але розуміючи ситуацію війни і пандемії, це є очікуваним. Тому, на нашу думку, доцільним є звернути увагу саме на зменшення розрахунків з дебіторами та кредиторами, а також застосовувати описані вище підходи для удосконалення організації обліку та аналізу, щоб такого більше не траплялось.

Загалом, хочемо наголосити, що облік та аналіз заборгованостей на підприємстві є досить систематизованим та довершеним, оскільки він здійснюється з використанням програм, окремим відділом та за всіма стандартами. Тому напрямки удосконалення є більш орієнтованими на оптимізацію та підвищення ефективності наявних процесів.

ВИСНОВКИ

1. Діяльність підприємства включає взаємодії з іншими компаніями, що призводить до утворення зобов'язань у формі дебіторської та кредиторської заборгованості. Історія цих фінансових відносин має давні коріння, починаючи з стародавніх цивілізацій та розвиваючись протягом століть. Визначення та регулювання понять "дебіторська заборгованість" та "кредиторська заборгованість" залишається об'єктом обговорення в економічній, юридичній та обліковій сферах.

2. Як і інші об'єкти обліку дебіторська та кредиторська заборгованості мають свої класифікаційні ознаки. Дебіторська заборгованість поділяється на поточну та довгострокову, за об'єктами та контрагентами, за термінами погашення, за очікуваннями щодо оплати. Кредиторська заборгованість поділяється на поточну та довгострокову, за часом виникнення, за складністю, за можливістю оцінки та їхнім походженням. Підхід до класифікації кредиторської заборгованості є більш структурованим ніж для дебіторської заборгованості.

3. Дебіторська заборгованість визнається, коли є ймовірність отримання майбутніх економічних вигод та можливість достовірності визначення її суми. Кредиторська заборгованість визнається, коли є ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок її погашення. Різні види оцінюються та визнаються по-різному.

4. Дебіторська та кредиторська заборгованість є важливими показниками фінансового стану підприємства. Вони можуть впливати на діяльність підприємства як позитивно, так і негативно. Дебіторська заборгованість може сприяти підвищенню ліквідності підприємства, але при цьому існує ризик невиклати. Кредиторська заборгованість може зменшити рівень ліквідності підприємства, але водночас зменшити фінансовий тиск на нього. Важливо правильно класифікувати, визнавати та оцінювати заборгованості для адекватної оцінки фінансового стану підприємства.

5. Облік дебіторської та кредиторської заборгованості в Україні регулюється кількома рівнями нормативних документів: МСФЗ, НП(С)БО, закони України, Цивільний та Податковий кодекси, План рахунків. На рівні підприємства облік заборгованостей також регламентується Наказом про облікову політику, посадовими інструкціями та графіком документообігу.

6. Макроекономічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості в Україні за 2013-2021 рр. показує, що обсяги заборгованостей мають тенденцію до зростання. Основними причинами зростання розрахунків є складна економічна ситуація в країні, пандемія COVID-19, нестійка ситуація на ринку, умови розрахунків з дебіторами та кредиторами, наявність прострочених зобов'язань, зайві запаси.

7. Підприємство ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" зазнало значних фінансових труднощів у 2022 році через війну. Чистий дохід від реалізації скоротився на 30%, чистий збиток подвоївся, активи підприємства також зменшилися, а рентабельність послуг залишалася від'ємною. Підприємство має можливість отримати додаткове фінансування від холдингу, що може допомогти йому стабілізувати фінансовий стан у майбутньому.

8. Організація обліку на підприємстві ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» здійснюється компанією «Метінвест Бізнес Сервіс». Головним бухгалтером є також менеджер по взаємодії МБС та підприємства. Він забезпечує на підприємстві ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності згідно з законодавством. Формою ведення обліку є комп'ютерна форма із застосуванням програм «SAP» та «M.E.Doc IS». Облік заборгованостей здійснюється відповідно до облікової політики підприємства.

9. Первинний облік заборгованостей на підприємстві є основою для їх майбутнього обліку та контролю. На ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» первинні документи складаються у електронному вигляді за допомогою програм «SAP» та «M.E.Doc IS». Основні первинні документи, які підтверджують здійснення операцій, що привели до появи дебіторської та кредиторської заборгованості, це: договір, рахунок-фактура, акт приймання-передачі, товаро-транспортна

накладна, видатковий касовий ордер, прибутковий касовий ордер, банківська виписка, бухгалтерська довідка. Після оформлення первинні документи перевіряються та систематизуються.

10. На підставі первинних документів здійснюється синтетичний облік на рахунках 1, 3, 5, 6 класу Плану рахунків бухгалтерського обліку. Аналітичний облік ведеться у Відомостях за кожним видом розрахунків. Усі облікові операції підприємства відображаються у Журналах. За даними журналів формується Головна книга, в якій відображаються всі рахунки та їхні зміни за певний період.

11. На підприємстві ТОВ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" звітність складається з 5 форм. Детальна інформація про розрахунки з дебіторами та кредиторами на підприємстві відображається у Балансі. Звітність подається до Держстату та ДПС.

12. Автоматизація обліку на підприємствах має ряд переваг: покращення якості, ефективності, економія часу, аналіз, систематизація. Для автоматизації обліку використовуються різні бухгалтерські програми. Вибір програми залежить від потреб підприємства, її функціоналу, вартості, можливостей адаптації, підтримки. Підприємство ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» для обліку своєї діяльності використовує програми «М.Е.DOC» та «SAP».

13. Стан дебіторської заборгованості на підприємстві дещо погіршився, оскільки період погашення заборгованості дебіторами займає 117 днів у 2022 р., що на 83 дні більше, ніж було у 2020 р. Кількість обертів дебіторської заборгованості впала від 10,55 у 2020 р. до 3,06 у 2022 р. Це все свідчить про те, що підприємство має проблеми з збиранням платежів від покупців. Питома вага дебіторської заборгованості в загальному обсязі оборотних активів зростає з 51,25% у 2020 р. до 79,45% у 2022 р., що говорить про здійснення значного обсягу продажів підприємством в кредит і високу фінансову залежність від дебіторської заборгованості.

14. Стан розрахунків з кредиторами на підприємстві погіршився. Кількість обертів кредиторської заборгованості знизилась з 5,41 у 2020 р. до 1,48 у 2022 р., що говорить про те, що підприємство стало гірше виконувати свої зобов'язання

перед постачальниками. Коефіцієнт покриття збільшився з 18,49% у 2020 р. до 67,41% у 2022 р., що означає, що підприємство має достатньо ресурсів для погашення своїх кредиторських зобов'язань.

15. Аудит дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві проводиться з метою підтвердження її достовірності та повноти. На етапі підготовки аудитор вивчає підприємство, його діяльність, структуру та основні фінансові та облікові аспекти. На етапі фактичного обстеження аудитор збирає документи та інформацію, що стосуються розрахунків на підприємстві. На етапі проведення аудиту аудитор аналізує зібрані матеріали та проводить аудиторські процедури для виявлення можливих ризиків, помилок чи ознак шахрайства в обліку заборгованостей. Для підвищення ефективності аудиту заборгованостей аудитору необхідно враховувати галузь досліджуваного підприємства, а також типові помилки, пов'язані з обліком заборгованостей.

16. Результати та пропозиції: Облік дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві є гарно організованим з нашої точки зору, але є напрямки для його оптимізації та підвищення ефективності. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості також можна покращити за рахунок вдосконалення методів аналізу, використання аналітики та програм для аналізу, розробки моделей для прогнозу заборгованостей. Аудит дебіторської та кредиторської заборгованості можна покращити за рахунок більш частого проведення аудиту, глибшого розуміння бізнес-моделі та операцій підприємства, аналізу внутрішніх контрольних систем, використання аналітичних методів, штучного інтелекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю // *Фінанси України*. 2013. №12. С. 24-36.
2. Білозуб О.О., Древаль П.О., Сікетіна Н.Г. Аудит дебіторської заборгованості: мета та завдання // *Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту*. 2019. № 201. С. 67-68.
3. Бізнес-етика: конспект лекцій : навч. посіб. для студ./ М. М. Дученко, О. А. Шевчук; КПІ ім. Ігоря Сікорського Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020
4. Бондаренко О.М., Матвєєва О.М. Облік, аудит та управління кредиторською заборгованістю // *Економіка і суспільство*. 2021. № 25. С. 1-6.
5. Бражнікова Л.М., Дрига Н.В. Основні аспекти оцінки дебіторської заборгованості в стандартах обліку // *Актуальні питання сучасної науки та освіти*. 2019. № 8. С. 94-99.
6. Бутинець Ф. Ф. та ін Бухгалтерський управлінський облік : підруч. 2-е вид., перероб. і допов. – Житомир : Рута, 2002. – 480 с.
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підруч. Житомир : Рута, 2016. 726 с.
8. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. Житомир : Рута, 2008. 444 с.
9. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / І.А. Косата, Т.В. Розіт та ін.; за ред. В.М. Соболева. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 66 с.
10. Гаврилюк А.Р., Краус Н.М. Автоматизація бухгалтерського обліку: переваги, особливості впровадження, огляд інформаційних систем // *Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти*. 2023. С. 103-106.
11. Гевлич Л.Л., Катранжи Л.І. Особливості підходів до визначення сутності поняття «поточні зобов'язання» та їх класифікації // *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1(22). С. 70-78.

12. Глушко А. Д., Пиріг Я. М. Методичні засади аналізу дебіторської і кредиторської заборгованостей підприємства. 2022. С. 386-387.

13. Головбух // <https://buhplatforma.com.ua/article/ru/7821-tovarno-transportnaya-nakladnaya-2019> (дата звернення 10.11.2023).

14. Гордієнко Н.І., Харламова О.В. Аудит: методика і організація : підруч. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 319 с.

15. Гудзь О.Є. Дебіторська та кредиторська заборгованість в системі управління фінансовими ресурсами
URL: <http://magazine.faaf.org.ua/debitorska-ta-kreditorska-zaborgovanist-v-sistemi-upravlinnya-finansovimi-resursami-silskogospodarskih> (дата звернення 10.11.2023).

16. Давидов Г.М. Облікова політика : підруч. Кропивницький : Ексклюзив-Систем, 2017. 362 с.

17. Дячек С.М., Поліщук О.А. Сучасний стан дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання // *Розвиток фінансових відносин*. 2018. С. 93-96.

18. Жовтобрюх М.Б. Облік та аудит дебіторської та кредиторської заборгованостей і аналіз їх впливу на основні індикатори фінансового стану підприємства : дипл.роб. Вінниця. 2022. 101 с.

19. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291 (Редакція станом на 03.11.2021) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 10.11.2023).

20. Козятинська О.С., Радіонова Н.Й. Організаційні засади роботи головного бухгалтера на підприємстві // *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу*. 2020. С. 20-24.

21. Колісник О.П. Формування облікової політики щодо розрахунків з різними дебіторами // *Ефективна економіка*. 2019. № 975

22. Колісова В.Р., Розіт Т.В. МСФЗ 9 та їх вплив на дебіторську заборгованість // *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції*. 2023. С. 11-13.

23. Косяк А.П., Зубенко А.В. Бухгалтерський облік 2 : підруч. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 326 с.

24. Концептуальна основа фінансової звітності // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (дата звернення 10.11.2023).

25. Матицина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю // *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 166-169.

26. Мельничук М.О. Види та класифікація дебіторської заборгованості для формування положень облікової політики // *Ефективна економіка*. 2019. № 975. С. 4-13.

27. Метінвест бізнес служба // URL: <https://metinvestholding.com/ua/mba> (дата звернення 10.11.2023).

28. Метінвест Покровськвугілля // URL: <https://mpu.metinvestholding.com/> (дата звернення 10.11.2023).

29. Михайлішин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти // *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2(3). С. 130-135.

30. Міжнародний стандарт аудиту 700 // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення 10.11.2023).

31. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання» // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-32-financial-instruments-presentation/> (дата звернення 10.11.2023).

32. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-7-financial-instruments-disclosures/#about> (дата звернення 10.11.2023).

33. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-39-financial-instruments-recognition-and-measurement/> (дата звернення 10.11.2023).

34. Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 «Оцінка справедливої вартості» // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-39-financial-instruments-recognition-and-measurement/> (дата звернення 10.11.2023).

35. Міжнародний стандарт фінансової звітності 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2037_ukr_2022.pdf (дата звернення 10.11.2023).

36. Мотова А.В. Особливості обліку довгострокових зобов'язань підприємства, як джерел фінансування його розвитку // *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України*. 2016. С. 59-61.

37. Мусій О. С. Облікове забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства : дипл. роб. Вінниця. 2018. 110 с.

38. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 №237 (Редакція станом на 03.11.2020) // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення 10.11.2023).

39. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 11.02.2000 №85/4306 (Редакція станом на 03.11.2020) // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення 10.11.2023).

40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 "Фінансові інвестиції", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 17.05.2000 z0284-00 (Редакція станом на 03.11.2020) // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення 10.11.2023).

41. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 19.12.2001 №1050/6241 (Редакція станом на 03.11.2020) // База даних «Законодавство України» / Мінфін України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення 10.11.2023).

42. Немченко В.В. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підруч. К. : Центр учбової літератури, 2012. 540 с.

43. Нехайчук Ю.С., Нехайчук Д.В. Щодо управління дебіторською заборгованістю підприємств водопостачання // Економіка. 2007. № 2. С. 52-56.

44. Партин Г.О. Управлінський облік: підруч. К. : Знання, 2007. 303 с.

45. Плекан М.В. Гойдучок Т.С. Переваги та недоліки програм автоматизації бухгалтерського обліку // *Економічна наука*. 2020. С. 10-15.

46. Плікус І.Й., Ганус І.С., Гордєєва А.В. Імплементация МСФЗ 9 "Фінансові інструменти" в систему обліку дебіторської заборгованості // *Інфраструктура ринку*. 2019. № 37. С. 749-757.

47. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 16.07.1999 № 435-IV (Редакція станом на 05.10.2023) // База даних

«Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 10.11.2023).

48. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (Редакція станом на 14.11.2020) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 10.11.2023).

49. Савченко А.М., Коротаєва І.Р. Аналіз кредиторської заборгованості на журнал прикладі підприємства ПАТ «Монделіс Україна» // *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2019. №18. С. 174-180.

50. Семенюк Ю.Ю Аудит розрахунків з покупцями та замовниками // *Теорія і практика обліку, контролю і оподаткування в умовах глобального конкурентного середовища*. 2019. С. 221-223

51. Селіванова О.І. Визнання кредиторської заборгованості, її оцінка та класифікація за міжнародними стандартами фінансової звітності // *Науково-економічні аспекти розвитку підприємств аграрної сфери: облік, оподаткування і контроль*. 2019. С. 236-237.

52. Сидоренко О. О. Визнання, класифікація та окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості у суб'єктів господарювання // *Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал*. 2019. № 32. С. 449-456.

53. Степаненко О.І., Дубовик М. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий журнал стан та ділову активність підприємства // *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. № 2(88). С. 116-125.

54. ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС» // Charity project. URL: <https://clarity-project.info/tenderer/00179192> (дата звернення 10.11.2023).

55. Українська база статистичної інформації // Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення 10.11.2023).

56. Фінансові інструменти за МСФЗ // Бухгалтер 911. URL: <https://buhgalter911.com/uk/news/news-1057865.html> (дата звернення 10.11.2023)

57. Цивільний Кодекс України від № 435-IV (Редакція станом на 05.10.2023) // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 10.11.2023).

58. Чебанова Н.В. Бухгалтерський облік на підприємствах залізничного комплексу : підруч. Харків , 2011. 508 с.

59. Черненко Л.В. Управління дебіторською заборгованістю в аграрних книга підприємствах : дис. канд. екон. К. , 2007. 241 с.

60. Шадріна В.В. Облік і аудит дебіторської заборгованості (на прикладі ТОВ «Марінеріус») : кваліф. робота. Дніпро. 2022. 57 с.

61. Шкріба К.В, Саф'янчик О.М. Аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості в системі управління підприємством // *Економічні науки*. 2020. № 60. С. 106-110.

62. Якою є відповідальність керівника за організацію бухобліку на підприємстві? // *Безпека*. URL : <https://bezpeka.isu.net.ua/news/514017-yakoyu-e-vidpovidalnist-kerivnika-za-organizaciyu-bukhobliku-na-pidpriemstvi> (дата звернення 10.11.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Підприємство	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ВУГЛЕПРОМТРАНС"	за ЄДРПОУ	КОДИ		
			Дата (рік, місяць, число)		
			2023	01	01
			00179192		
			1411390000		
Територія	Донецька	за КАТОТТГ ¹	1411390000		
Організаційно-правова форма господарювання	Товариство з обмеженою	за КОПФГ	240		
Вид економічної діяльності	Допоміжне обслуговування наземного транспорту	за КВЕД	52.21		

Середня кількість працівників² 120

Адреса, телефон 85323, ДОНЕЦЬКА область, місто МИРНОГРАД, вулиця СОБОРНА, будинок 51
 Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про
 Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):
 за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
 за міжнародними стандартами фінансової звітності

V

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2022 р.**

Форма N 1 Код за ДКУД 1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1,337	839
первісна вартість	1001	5253	5,486
накопичена амортизація	1002	3916	4,647
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1120	1,516
Основні засоби	1010	68417	60,373
первісна вартість	1011	84684	85,069
знос	1012	16267	24,696
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	48	17
Відстрочені податкові активи	1045	3450	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	70,922	66,195
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	8198	9,562
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	8645	12,681
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	910	35,088
з бюджетом	1135	2246	1,663
у тому числі з податку на прибуток	1136	2246	1,601
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	141	56
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	647	1,456
Витрати майбутніх періодів	1170	13	11
Інші оборотні активи	1190	77	767
Усього за розділом II	1195	20877	61284
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	91,799	127,479

Продовження Додатку А

Пасив	Код рядка	На початок звітного	На кінець звітного
I. Власний капітал	1400	58,200	58 200
Зареєстрований (пайовий) капітал			
Капітал у дооцінках	1405	27,868	24 442
Додатковий капітал	1410	717	717
Резервний капітал	1415	783	783
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-33,783	-68 763
Неоплачений капітал	1425	()	()
Вилучений капітал	1430	()	()
Усього за розділом I	1495	53,785	15,379
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	4,616	-
Пенсійні зобов'язання	1505	5,371	5,609
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
Усього за розділом II	1595	9,987	5,609
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	16,141	45 323
розрахунками з бюджетом	1620	2,106	702
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	720	685
розрахунками з оплати праці	1630	2,549	2 122
за одержаними авансами	1635	43	273
Поточні забезпечення	1660	5,902	5 639
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	566	51 747
Усього за розділом III	1695	28,027	106,491
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	91,799	127,479

Керівник

Вишневський Микола Вікторович

Головний бухгалтер

Карташова Лариса Петрівна

Додаток Б

Підприємство	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ВУГЛЕПРОМТРАНС" (найменування)	Дата (рік, місяць, число) за ЄДРПОУ	КОДИ		
			2023	1	01
			00179192		

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за 31 грудня 2022 р.

Форма №2

Код за ДКУД

1801003

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	99776.0	133619.0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(116167.0)	(118803)
Валовий: прибуток	2090	14816.0	-
збиток	2095	(16391.0)	(-)
Інші операційні доходи	2120	1866.0	6181.0
Адміністративні витрати	2130	(25269.0)	(24536)
Витрати на збут	2150	(-)	(-)
Інші операційні витрати	2180	(4963)	(10585)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	-	-
збиток	2195	(44757)	(14124)
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	-	-
Інші доходи	2240	100	1,394
Фінансові витрати	2250	(615)	(685)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(52)	(4214)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	-	-
збиток	2295	(45324)	(17629)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	7,421	2,986
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	-	-
збиток	2355	(37903)	(14643)

Продовження Додатку Б

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	15,349	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-503	-49,269
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-503	-33,920
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-503	-33,920
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	38406.00	-48,563

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	17,342	11,911
Витрати на оплату праці	2505	57,109	63,643
Відрахування на соціальні заходи	2510	12,417	13,427
Амортизація	2515	9,350	16,392
Інші операційні витрати	2520	50,127	46,796
Разом	2550	146,345	152,169

Керівник

Вишневський Микола Вікторович

Головний бухгалтер

Карташова Лариса Петрівна

Додаток В

Рахунок на оплату № 373 від 31 травня 2023

Постачальник: Товариство з обмеженою відповідальністю "Вуглепромтранс"
 Р/р UA633348510000000002600042087, Банк ПАТ "ПУМБ", м.Київ, МФО 334851
 Юр. адреса: 85323, Донецька обл., м. Мирноград, вул. Соборна51, тел.: (06239) 6-03-02,
 код за ЄДРПОУ 00179192,
 ІПН 001791905068,
 № свід. 200100624,
 Є платником податку на прибуток на загальних підставах

Покупець: ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АВДІЇВСЬКИЙ КОКСОХІМІЧНИЙ ЗАВОД"

Договір: № 137УПТ від 01.08.2022

№	Товари (роботи, послуги)	Кіл-сть	Од.	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ
1	Користування майном	1	послуга		

Разом:
 Сума ПДВ:
 Усього з ПДВ:

Всього найменувань 1, на суму 105 240,00 грн.

Генеральний директор: Вишневський М. В.
 Директор з транспорту: Головка О. В.
 Фахівець з обліку реалізації послуг: Жуляєва Л. О.

Додаток Г

Товариство з обмеженою відповідальністю
"Вуглепромтранс"

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
"АВДІІВСЬКИЙ КОКСОХІМІЧНИЙ ЗАВОД"

АКТ надання послуг № 369 від 31 травня 2023

м. Мирноград

Ми, що нижче підписалися, представники Замовника ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АВДІІВСЬКИЙ КОКСОХІМІЧНИЙ ЗАВОД" Директор із закупівель Миндра Є. О., з одного боку, і представник Виконавця Товариство з обмеженою відповідальністю "Вуглепромтранс" Генеральний директор Вишневський М. В., з іншого боку, склали цей акт про те, що на підставі наведених документів:

Договір: 137УПТ від 1.08.22

Виконавцем були виконані наступні роботи (надані такі послуги):

Найменування робіт, послуг	Ціна	Кіл-ть	Од.	Сума
Користування майном		1	послуга	

Всього:

Сума ПДВ:

Всього із ПДВ:

Вартість робіт (послуг) склала без ПДВ € , ПДВ
Сімнадцять тисяч п'ятсот сорок гривень 00 копійок, загальна вартість робіт (послуг) із ПДВ €

Замовник претензій по об'єму, якості та строкам виконання робіт (надання послуг) не має.

Від Виконавця

Генеральний директор
Вишневський М. В.
Директор з транспорту
Головко О.В.
Фахівець з обліку реалізації послуг
Жулясва Л. О.

Від Замовника

Директор із
закупівель

Миндра Є. О.

Реквізити сторін:

Виконавець:

Товариство з обмеженою відповідальністю
"Вуглепромтранс",
код за ЄДРПОУ 00179192,
тел.: (06239) 6-03-02,
п/р UA633348510000000002600042087,
МФО 334851,
юр. адреса: 85323, Донецька обл., м.
Мирноград, вул. Соборна 51,
Є платником податку на прибуток на
загальних підставах

Замовник:

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
"АВДІІВСЬКИЙ КОКСОХІМІЧНИЙ ЗАВОД",
код за ЄДРПОУ 00191075,
ІПН 001910705019,
юр. адреса: 86065, Донецька обл., м.Авдіївка,
проїзд Індустріальний б. 1

Додаток Д

Додаток 3
до Положення про ведення касових
операцій у національній валюті в Україні
(пункт 26 розділу III)

Типова форма № КО-2

ТОВ «ВУГЛЕПРОМТРАНС»
(найменування підприємства/установи/організації)

Ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій
України 00179192

Видатковий касовий ордер

від "23" червня 2023 року

№ з/п	Номер документа	Дата складання	Кореспондуючий рахунок, субрахунок	Код аналітичного рахунку	Сума	Код цільового призначення
54	32	23.06.2023	372	-	250,00	-

Видати Шутенко Марії Вікторівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

Підстава на господарські потреби

Сума Двісті п'ятдесят грн 00 коп.
(словами)

Додаток: -

Керівник Вишневський М. В.
(підпис, прізвище, ініціали)

Головний бухгалтер Карташова Л. П.
(підпис, прізвище, ініціали)

Продовження Додатку Д

Одержав _____ Двісті п'ятдесят _____ грн 00 коп.
(словами)

"23" червня 2023 року

Підпис одержувача _____ Щутенко _____

За паспорт серії ОЛ № 112233, виданий РУ ГУ Деснянського району м. Києва 10.07.2015
(найменування, номер, дата та місце видачі документа, який засвідчує особу одержувача)

Видав касир _____ Кіло Ірина Василівна _____
(підпис, прізвище, ініціали)

Додаток Е

Додаток 2
до Положення про ведення
касових операцій у національній
валюті в Україні
(пункт 25 розділу III)

Типова форма № КО-1

Ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі підприємств та
організацій України
Товариство з обмеженою відповідальністю
«ВУГ ЛЕПРОМТРАНС»

(найменування підприємства/установи/організації)

Прибутковий касовий ордер № 65
від "04" травня 2023 року

№ з/п	Кореспондуючий рахунок, субрахунок	Код аналітичн о рахунку	Сума цифрами	Код цільового призначення	Примі тки
1	2	3	4	5	6
1	311	-	270000,00	-	-

Прийнято від _____

Підстава Отримано від ПАТ «ПУМБ» кошти на виплату заробітної плати за
2 половину квітня 2023 року (чек від 04.05.2023р. № АА 125739)

Сума двісті сімдесят тисяч грн 00 коп.
(словом)

Додатки:

Головний бухгалтер _____ Картасова Л.П.

Одержав касир _____ Чижик П.О.
(підпис, прізвище, ініціали)

Лі _____ Товариство з обмеженою відповідальністю
і «ВУГ ЛЕПРОМТРАНС»
н _____ (найменування підприємства/установи/організації)

я Квитанція
до прибуткового касового ордера № 65
від "04" травня 2023 року

в Прийнято від _____

і Підстава Отримано від ПАТ «ПУМБ» кошти на
д виплату заробітної плати за 2 половину квітня 2023 року
з (чек від 04.05.2023р. № АА 125739)

у Сума двісті сімдесят тисяч грн 00 коп.

М.П.

Головний бухгалтер _____ Картасова Л.П.
(підпис, прізвище, ініціали)

Касир _____ Чижик П.О.

Додаток Ж

№ з/п	Дата	Рахунок	Кореспонденція	Сума	Примітка
1	01.07.2023	171	685	10000	Отримання кредиту в банку
2	02.07.2023	623	702	20000	Виплата заробітної плати
3	05.07.2023	685	221	5000	Оплата податку на додану вартість
4	07.07.2023	685	661	3000	Оплата за товари, отримані в кредит
5	10.07.2023	621	702	10000	Виплата дивідендів
6	12.07.2023	685	221	2000	Оплата податку на прибуток
7	15.07.2023	685	221	1000	Оплата податку на землю
8	17.07.2023	622	702	5000	Виплата страхових внесків
9	20.07.2023	685	221	5000	Оплата податку на нерухомість
10	22.07.2023	685	221	1000	Оплата податку на доходи фізичних осіб
11	25.07.2023	621	702	20000	Виплата заробітної плати
12	27.07.2023	685	221	1000	Оплата податку на додану вартість
13	29.07.2023	685	661	5000	Оплата за товари, отримані в кредит
14	31.07.2023	621	702	10000	Виплата заробітної плати

Додаток И

Програма проведення аудиту з покупцями та постачальниками

Клієнт _____

Період аудиту _____

Кількість людино-годин на перевірку _____

Керівник аудиторської перевірки _____

Запланований аудиторський ризик _____

Запланована суттєвість _____

№ з/п	Аудиторські процедури до розгляду	Період проведення процедур	Виконавець	Назва робочих документів аудитора	Примітки
1	2	3	4	5	6
1	<i>Знайомство з підприємством і системою внутрішнього контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю</i>				
1.1	Ознайомлення з установчими документами підприємства, статутом, ліцензією, формою власності, видом діяльності, організаційною структурою				
1.2	Вивчення основних показників дебіторської та кредиторської заборгованості підприємству за попередні періоди				
1.3	Складання переліку дебіторів та кредиторів підприємства				
1.4	Оцінка аудиторських ризиків				
1.5	Оцінка СВК дебіторської заборгованості				
1.6	Здійснення аналітичних процедур з аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості				
2	<i>Правова оцінка договорів та перевірка правильності оформлення документів</i>				
2.1	Перевірка наявності та правильності укладених договорів підприємства з покупцями та постачальниками				
2.2	Перевірка правильності заповнення первинних документів з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості відповідно до законодавства України				
2.3	Перевірка залишку заборгованості за даними Головної книги з залишками в облікових регістрах				

Продовження Додатку И

1

2.4	Перевірка виконання умов підприємством зазначених в укладених договорах				
2.5	Перевірка наявності оформлення документів з реалізації та одержання товарів та послуг та їх правильність оформлення				
2.6	Перевірка повноти й реальності відображення господарських операцій по безготівкових розрахунках у первинних документах				
3	<i>Перевірка дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві</i>				
3.1	Перевірка результатів проведення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості				
3.2	Перевірка розрахунків за претензіями та з відшкодування завданих збитків				
3.3	Перевірка величини дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві				
3.4	Перевірка своєчасності оплати рахунків				
3.5	Перевірка безнадійної дебіторської заборгованості				
3.6	Перевірка резерву сумнівних боргів				
4	<i>Перевірка правильності відображення заборгованостей в обліку</i>				
4.1	Вивчення балансу правильності перенесення даних з Головної книги				
4.2	Вивчення балансу правильності та узгодженості відображення заборгованості				
4.3	Перевірка відображених сум у фінансовій звітності із залишком в Головній книзі				
4.4	Перевірка правильності відображення взаємозаліку заборгованостей				
4.5	Перевірка наявності актів звірки на підприємстві та їх відповідність даним аналітичного та синтетичного обліку				

Продовження Додатку И

4.6	Перевірка правильності та обґрунтованості списання дебіторської заборгованості, у тому числі тієї, за якою закінчився термін позовної давності				
5	<i>Перевірка організації податкового обліку дебіторської заборгованості</i>				
5.1	Перевірка правильності організації податкового обліку				
5.2	Перевірка правильності нарахування податку на прибуток				
5.3	Перевірка своєчасності та повноти сплати податку				
6	<i>Заключний етап</i>				
6.1	Аналіз виявлених порушень та помилок				
6.2	Формування переліку відсутніх документів				
6.3	Узагальнення інформації з аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві				
6.4	Підготовка аудиторського висновку				
6.5	Складання аудиторського звіту та передача його замовникові				

Керівник аудиторської організації

(підпис)

Керівник аудиторської групи

(підпис)

Додаток К

Показник	За даними обліку		Баланс	За даними аудиту		Баланс
	Головна книга	Журнал, відомість		Головна книга	Журнал, відомість	
Первісна вартість дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги						
Резерв сумнівних боргів						
Чиста вартість реалізації						
Відхилення:		Висновки:				
Гр. 2 – Гр. 5						
Гр.3 – Гр. 6						
Гр.4 – Гр. 7						

Kolisova Veronika

student of specialty «Accounting and Taxation»

guided by Rozit T.

V.N. Karazin Kharkiv National University

c. Kharkiv, Ukraine

IFRS 9 «FINANCIAL INSTRUMENTS» AND ITS IMPACT ON ACCOUNTS RECEIVABLE

Accounts receivable is currently one of the key elements of a company's financial and production activities in market economy conditions. Businesses conduct a high volume of commercial transactions with buyers and customers every day, so timely cash flow and carefully orchestrated accounting for payment transactions significantly impact a company's financial results. The definition and approaches of accounting receivable may vary depending on the accounting approach. But there is the issue of accounts receivable, which is relevant for our country and other countries, that is the lack of a special international standard that would regulate the accounting of receivables. So nowadays in the absence of a specific international standard, IFRS 9 "Financial Instruments" is used, this approach is new for Ukrainian accounting and requires research of implementation of this standard into practice.

International Financial Reporting Standards (IFRS) is a set of accounting standards that are used by companies around the world for preparing their financial statements. So, within IFRS, there is a standard dedicated to financial instruments - IFRS 9 "Financial Instruments".

The International Accounting Standards Board (IASB) created the "Financial Instruments" standard, which outlines the fundamentals of financial reporting for financial instruments. The former standard, IAS 39, was replaced by the new standard, which went into effect on January 1st, 2018. The goal of IFRS 9 is to increase the accuracy and consistency of financial reporting on financial instruments and to provide a better picture of the financial health of the company. The standard applies to all enterprises that prepare financial statements by IFRS [3].

So according to IFRS 9 accounts receivable is considered a financial asset. The standard defines financial assets as any asset that is cash, a contractual right to receive cash or another financial asset from another party, a contractual right to exchange financial instruments with another party under conditions that are potentially favorable, or an equity instrument of another entity [2]. Therefore, accounts receivable can be categorized as a financial asset because it represents the right to receive cash from another party, such as a customer or client, in the future. In return according to Ukrainian Accounting Standard 10, receivables are classified as current and non-current assets and recognized on the company's balance at the time they are created by the transfer of goods or services to a customer or buyer [5].

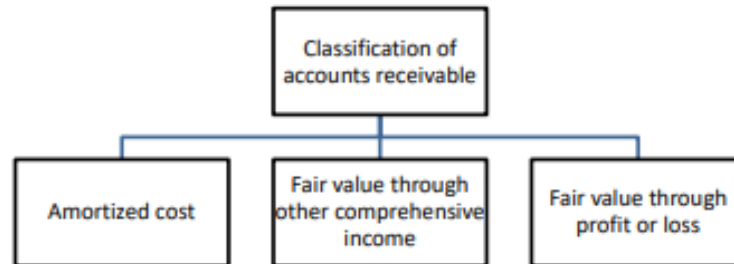
The introduction of IFRS 9 "Financial Instruments" had a significant impact on the method of classification and assessment of receivables. According to IFRS 9, financial instruments are classified into three categories: amortized cost, fair value through other comprehensive income, and fair value through profit or loss [2] (picture 1):

- Amortized Cost: This category is for financial assets that are held to collect contractual cash flows and whose cash flows represent solely payments of principal and interest. These receivables are initially recognized at fair value and subsequently measured at amortized cost using the effective interest rate method. Any impairment losses are recognized in profit or loss.

- Fair Value through Other Comprehensive Income (FVOCI): This category is for financial assets that are held to collect contractual cash flows and whose cash flows represent solely payments of principal and interest. However, the entity can choose to designate them as FVOCI and recognize gains or losses in other comprehensive income instead of profit or loss.

- Fair Value through Profit or Loss (FVPL): This category is for financial assets that do not meet the criteria for amortized cost or FVOCI. These are financial assets held for trading or financial

assets designated at fair value through profit or loss. They are measured at fair value with changes in fair value recognized in profit or loss.

Picture 1. Classification of accounts receivable

It's important to note that the classification of accounts receivable under IFRS 9 is based on their contractual cash flows and how they are managed, not on their legal form. This means that even if accounts receivable are legally structured as trade receivables, they may still be classified as financial assets under IFRS 9 if they meet the relevant criteria.

Financial assets are first measured at fair value and then classified based on the business model used to manage them for further measurement at amortized cost or fair value. A financial asset is valued at fair value if it is held within a business model to obtain contractual cash flows consisting of principal and interest payments. If a financial asset is held to generate cash flows consisting of principal and interest payments, it is valued at amortized cost using the effective interest rate method. The amortized cost reflects cash flows that the company will receive if it holds the asset until maturity [4].

Also, IFRS 9 influences on impairment of receivables. IFRS 9 introduces a new impairment model for receivables based on expected credit losses (ECL). This means that economic entities should take into account current conditions and a reasonable forecast when evaluating ECL, without excessive costs [2]. When estimating ECL, it is important to consider the maturity of the receivables, which can be either short-term or long-term. If the debt is long-term, the recognition of ECL for the entire term may lead to an increase in provisions for losses. To simplify the process, entities can use the valuation allowance matrix to determine the ECL of trade receivables over the entire term without having to determine a significant increase in credit risk [4].

Moreover, it should be mentioned that disclosure requirements under IFRS 9 are broader than requirements under IAS 39. Business entities are required to disclose information on the classification and assessment of receivables, expected credit losses, and the methodology used to determine them [1]. In addition, economic entities must disclose information on the characteristics of the credit risk of receivables, including the terms of receivables, the credit quality of customers, and collateral held as collateral [3]. This disclosure provides users of financial statements with more information about the nature and extent of an entity's credit risk vulnerability.

IFRS 9 "Financial Instruments" does have an impact on the accounting of accounts receivable, as it defines accounts receivable as a financial asset and introduces new rules for their classification, measurement, and impairment. The introduction of the expected credit loss model for impairments requires entities to consider current conditions and a reasonable forecast when evaluating the credit risk associated with their receivables. The disclosure requirements under IFRS 9 are also broader than those under the previous standard, providing users of financial statements with more information about the nature and extent of an entity's credit risk vulnerability. Overall, the implementation of IFRS 9 in the accounting of accounts receivable requires companies to apply a more rigorous and detailed approach to financial reporting, resulting in more accurate and reliable financial information for stakeholders.

References

1. Finansovi instrymyenti v MSFZ-zvitnosty. URL: <https://e.fin-ua.com/upravlinnya-finansami-2020-12/finansovi-instrumenti-v-msfz-zvitnosti-vpliv-karantinu-ta-inshi> (accessed: 8 May 2023).
2. IFRS 9 "Financial Instruments". URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/#about> (accessed: 8 May 2023).
3. International Financial Reporting Standards. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-39-financial-instruments-recognition-and-measurement/> (accessed: 8 May 2023).
4. Plikus I, Ganus I. Implementation of IFRS 9 "Financial instruments" in the system of accounting. The infrastructure of market. K, 2019. P. 749-757. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/110.pdf (accessed: 8 May 2023).
5. Pro zatverdjenya Nacionalnogo polozennya (Standarty) buhgalterskogo obliky 10 // Database «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (accessed: 8 May 2023).